

NIEZBĘDNIK FILMOWY

LET'S DOC #1

YCYIELI **DLA NAUCZYCIELI** DLA NAUCZYCIELI

Wskazówki metodyczne do prowadzenia lekcji w klasach IV–VIII szkoły podstawowej i w szkołach ponadpodstawowych w oparciu o dokumentalne filmy krótkometrażowe dostępne na filmnest.pl. Prezentujemy gotowe inspiracje dydaktyczno-wychowawcze dla nauczycieli: języka polskiego, WOS, przyrody, biologii, geografii, edukacji dla bezpieczeństwa, informatyki, etyki, WDŻ, WF i wychowawców klasowych, powiązane z podstawami programowymi powyższych przedmiotów.

**FILM
NEST**

YCYIELI **DLA NAUCZYCIELI** DLA NAUCZYCIELI

DROGIE NAUCZYCIELKI, DRODZY NAUCZYCIELE I RODZICE!

Edukacja jest dla nas najważniejsza. Rozumiana nie tylko jako przekazywanie wiedzy, lecz także ciekawość świata, otwartość, pasja, dialog oraz nieustanny rozwój osobisty – intelektualny, emocjonalny i duchowy w odniesieniu do wartości, o które chcemy dbać.

Film dokumentalny to sprawdzone medium do dialogu z młodzieżą – o wartościach, wyzwaniach, emocjach. Z jednej strony film dokumentalny jest bliski ich codziennym doświadczeniom związanym z mediami społecznościowymi, w których poznają życie swoich rówieśników, identyfikują się z problemami, wyzwaniami, radościami podobnymi do ich własnych, a przede wszystkim wyrażają siebie, dzieląc się swoimi opiniami, refleksjami i twórczością. Z drugiej – film dokumentalny jest znacznie bliższy prawdziwej rzeczywistości, czerpie z niej, dąży do pokazania prawdy i autentyczności, a nad całym tym procesem czuwa reżyser, który jest gwarancją tego, by kamera nie koloryzowała, nie przekłamywała ani nie krzywdziła filmowanych bohaterów.

Film dokumentalny pozwala uważniej oglądać otaczający nas świat. Tworząc wraz z naszym zespołem Niezbędnik LET'S DOC, kierowałyśmy się przede wszystkim różnorodnością nie tylko w treści, lecz także w sposobach opowiadania historii. Wyselekcjonowane przez nas tytuły pozwalają poszerzyć pojmowanie kategorii filmu dokumentalnego.

Zagłębiając się w losy bohaterek i bohaterów, zachęcamy do zwrócenia uwagi na sposób, w jaki twórcy filmowi opowiadają nam ich historię. Dla każdego z tematów – od neuroróżnorodności, przez rozwód rodziców, relacje z rówieśnikami, aż po kryzys klimatyczny – autorzy znaleźli unikatową formę filmową. Wskazówkami, jak bohaterowie odnajdują się w zastanej rzeczywistości, może być użyta muzyka, ustawienie kamery, szybkość montażu, kolorystyka, a nawet faktura obrazu.

W niektórych z filmów rozbudowywanie rzeczywistości przez animację pozwala na wprowadzenie perspektywy subiektywnej oraz pełni funkcję objaśniającą dla młodego widza. W eseju found footage nie pojawia się jeden bohater, ale obecność narratora uspołnia dzieło. Gdy w jednym z filmów obserwujemy statyczne kadry prezentujące niemalże pusty krajobraz, to muzyka podpowiada nam humorystyczny wydzwięk całości. Każdy film jest formą artystycznego wyrazu i komunikacji z widzem.

Mamy nadzieję, że odkrycie Państwo w Niezbędniku LET'S DOC nie tylko źródło inspiracji edukacyjnych, lecz także estetycznych przeżyć.

Wszystkie filmy opracowane w niezbędniku są dostępne bezpłatnie w serwisie edukacyjnym Film Nest na stronie filmnest.pl.

Z pozdrowieniami,

Joanna Rożen-Wojciechowska, dyrektorka CKF

Katarzyna Ślesicka, zastępczyni dyrektorki CKF

„BUDZĄC SIĘ W CISZY”

Waking up in Silence

reż. Mila Zhluktenko, Daniel Asadi Faezi | Niemcy, Ukraina 2023 | 18 min | 12+ | wersja z lektorem w języku polskim

Budynki koszarów byłej niemieckiej bazy wojskowej są otulone promieniami słonecznymi. Mieszkają w nich rodziny zmuszone do ucieczki przed wojną w Ukrainie. Dzieci jeżdżą na rowerach, widać wianki na łące pełnej polnych kwiatów i zwiedzają puste pokoje i korytarze. W swoich podwórkowych grach odkrywają symbole militarne z przeszłości i łączą je z własnymi doświadczeniami. Na chodnikach piszą kredą: „Putin, przestań zabijać ludzi”. Dawne koszary Wehrmachtu służą obecnie jako obóz dla uchodźców z Ukrainy. Budzenie się w ciszy towarzyszy dzieciom w ich podróży, gdzie ich własna historia splata się z historią koszar. Moment między przeszłością i przyszłością, wojną i ciszą, wyjazdem i przyjazdem, który maluje portret przeszłości i teraźniejszości Niemiec oczami młodych protagonistów.

Czy wiesz, że...

Akcja filmu rozgrywa się w Niemczech, w dawnych niemieckich koszarach wojskowych w Schweinfurcie. Schweinfurt to miasto leżące w landzie Bawaria. Było ważnym ośrodkiem militarnym zarówno podczas pierwszej, jak i drugiej wojny światowej. Koszary były używane przez Wehrmacht, a po wojnie przez armię amerykańską, która przebywała na terenach Republiki Federalnej Niemiec. Po zakończeniu zimnej wojny wiele dawnych koszar zostało przekształconych w obiekty cywilne. Niektóre z nich są teraz wykorzystywane jako centra biznesowe, mieszkalne lub edukacyjne.

link do filmu: [filmnest.pl](https://www.filmnest.pl)

Słowa kluczowe:

wojna, wojna w Ukrainie, dzieciństwo, trauma, ojczyzna, historia, uchodźcy wojenni

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Jak radzić sobie z bolesnymi wspomnieniami? (etyka, godzina wychowawcza)
- Różne sposoby opowiadania o wojnie (język polski)
- Uchodźcy z Ukrainy w Polsce i Europie (WOS)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Poznaje reguły społeczne.
- Uczy się przez obserwację odpowiedniego zachowania w sytuacjach społecznych.
- Kształtuje samoświadomość przez wyrażanie i nazywanie swoich emocji, poglądów i reakcji związanych z odbiorem filmu.

2

3

Powiązanie z podstawą programową*

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- formułuje sądy w sprawach wybranych problemów społecznych współczesnego świata, rozważa propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie.

XII. SPRAWY MIĘDZYNARODOWE.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych:
 1. posługuje się pojęciami niezbędnymi do charakterystyki działania w aspekcie jego moralnej oceny: decyzja, czyn, sprawczość, konflikt, problem, podmiot działania (autor, sprawca), adresat działania, intencja działania, motyw działania, treść działania, skutek (konsekwencja), okoliczności działania,
 2. rozpoznaje i nazywa wybrane emocje oraz uczucia: radość, smutek, strach, wstręt, zdziwienie, gniew, akceptacja, duma, miłość, nienawiść, przyjemność, przykrość, poczucie szczęścia, poczucie wstydu, poczucie winy, zazdrość,
 3. posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA
ZAKRES ROZSZERZONY

Uczennica/uczeń:

- opisuje przyczyny i kierunki ruchów migracyjnych we współczesnym świecie ze szczególnym uwzględnieniem zmieniającej się sytuacji w Europie (od fal migracyjnych z Europy do fal migracyjnych do Europy), także w obliczu kryzysu klimatycznego.

VII. MIGRACJE I KWESTIA DEMOGRAFICZNA W POLSCE I WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady okazywania szacunku wobec rodziców, nauczycieli, koleżanek i kolegów oraz innych ludzi – dorosłych i dzieci,
- uzasadnia, dlaczego należy okazywać szacunek innym osobom,
- okazuje szacunek innym osobom,
- wie, że w szczególnie sposób należy okazywać szacunek i wyrozumiałość osobom starszym (seniorom), słabszym, potrzebującym pomocy.

II. CZŁOWIEK WOBEC INNYCH LUDZI.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i klasyfikuje wybrane problemy moralne ze względu na wyróżniony typ relacji: człowiek wobec innych ludzi, człowiek wobec siebie samego, człowiek wobec ludzkich wytworów, człowiek wobec przyrody, człowiek wobec Boga,
- odwołując się do własnych doświadczeń lub doświadczeń innych osób (w tym także postaci literackich, filmowych, przedstawionych w sztuce), charakteryzuje przeżycia wybranych osób (postaci) uwikłanych w omawiany problem moralny,
- precyzyjnie formułuje problem moralny i wyraża go w stosownym pytaniu,
- analizuje wybrane problemy moralne, wykorzystując kluczowe pojęcia dyskursu etycznego,
- angażuje się w dyskusję na temat wybranych problemów moralnych.

VII. WYBRANE PROBLEMY MORALNE.

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje oraz uczucia, posługuje się nazwami emocji i uczuć do charakteryzowania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób – rzeczywistych i fikcyjnych,
- wykorzystuje pojęcia dyskursu etycznego do analizowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

- I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.
2. ANALIZA LUDZKIEGO DZIAŁANIA W ASPEKTCIE MORALNYM.

Uczennica/uczeń:

- rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury, teatru, filmu, muzyki, sztuk plastycznych i audiowizualnych,
- wyodrębnia elementy składające się na spektakl teatralny (gra aktorska, reżyseria, dekoracja, charakteryzacja, kostiumy, rekwizyty, muzyka), wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcie, gra aktorska, muzyka), wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego),
- świadomie i z uwagą odbiera filmy, koncerty, spektakle, programy radiowe i telewizyjne, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży.

- I. KSZTAŁCENIE LITERACKIE I KULTUROWE.
2. ODBIÓR TEKSTÓW KULTURY.

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek, kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka.

- II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓŁOWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).
1. ETYKA ŻYCIA OSOBISTEGO (INDYWIDUALNEGO).

Uczennica/uczeń:

- odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki.

- II. KSZTAŁCENIE LITERACKIE I KULTUROWE.
2. ODBIÓR TEKSTÓW KULTURY.

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów**1.**

Przyjrzyj się piramidzie potrzeb według Masłowa. Zastanów się, które z poniższych potrzeb mają zapewnione uchodźcze dzieci, bohaterowie filmu „Budząc się w ciszy”, a które nie i w jaki sposób można by było im pomóc. Swoje pomysły zapisz w punktach poniżej (strona 64).

2.

Ćwiczenie „Technika STOP”.

Cel: Nauka radzenia sobie z bolesnymi wspomnieniami, gdy te pojawiają się w sposób niekontrolowany.

Przebieg: Nauczyciel przedstawia technikę STOP, która pomaga zatrzymać spiralę negatywnych myśli i wspomnień.

S (*Stop*): Zatrzymaj się, przerwij obecną aktywność.

T (*Take a breath*): Weź kilka głębokich oddechów, skup się na oddychaniu.

O (*Observe*): Obserwuj, co się dzieje – jakie myśli i emocje pojawiają się w tobie? Jak reaguje twoje ciało?

P (*Proceed*): Po chwili refleksji zdecyduj, co możesz zrobić, by dalej działać – np. zmienić myśli na bardziej konstruktywne, skupić się na innej czynności.

Po ćwiczeniu warto omówić, jak to narzędzie może pomóc im w codziennym życiu i co uczniowie i uczennice o nim sądzą.

3.

Uczniowie i uczennice dostają zadanie, by zidentyfikowali i przeanalizowali symbole militarne, które pojawiają się w filmie. Mają określić, jakie mają znaczenie historyczne i w jaki sposób można je zinterpretować.

4.

Nauczyciel organizuje dyskusję na temat wpływu wojny na dzieci. Prosi o odpowiedź na pytanie: Jakie są długoterminowe skutki psychologiczne i społeczne wojny dla dzieci?

Wcześniej daje uczniom czas (10 minut) na przygotowanie się do dyskusji i wypisanie argumentów dotyczących zagadnienia.

5.

Zapoznaj się z poniższymi strategiami i metodami relaksacji służącymi radzeniu sobie z bolesnymi wspomnieniami, wybierz tę, która wydaje się najbardziej odpowiednia dla ciebie, i ją przetestuj.

Strategia skoncentrowana na działaniu – nastawienie na działanie, oddzielenie tego, na co mam wpływ, od tego, a na co nie mam wpływu.

Praktykowanie głębokiego oddychania – połóż się wygodnie, prawą dłoń umieść na brzuchu, oddychaj i uwagę skoncentruj na dłoni unoszącej się na twoim brzuchu. Oddychaj „do brzucha”, tak by dłoń wyraźnie się unosiła. Wykonuj ćwiczenie 5 minut.

Praktykowanie relaksacji mięśni – przyjmij pozycję leżącą, zacznij napinać mięśnie brzucha, a następnie je rozluźniaj. Postępuj tak z kolejnymi partiami mięśni. Metoda ma charakter wahadłowy – od maksymalnego napięcia mięśni i całkowitego ich rozluźnienia.

UWAGA: Warto przy wyborze powyższych ćwiczeń wziąć pod uwagę, czy w klasie są ukraińskie dzieci i czy ich doświadczenia i kondycja psychiczna pozwalają na realizację zaproponowanych aktywności.

„BYĆ DZIEWCZYNA”

Bgirl Badli

reż. Charlotte De Cort | Belgia 2022 | 15 min | 14+ | wersja z napisami w języku polskim

W głowie Mali wszystko tańczy. Jest bgirl, breakdancerką, która tańczy od bitwy do bitwy. Ale ona szuka czegoś więcej. Mając zaledwie 14 lat, przeprowadziła się do dużego miasta, by zamieszkać ze starszą siostrą. Mieszka teraz blisko swojej nowej szkoły specjalizującej się w tańcu. Ale czy ta bgirl poradzi sobie z wszystkimi innymi stylami tańca? I czy jej organizm poradzi sobie z fizycznym obciążeniem? Twarda bgirl jest także niepewną siebie nastolatką, która stara się wyrazić swoją indywidualność przez taniec.

Czy wiesz, że...

Breakdance, znany również jako breaking, narodził się w latach 70. XX wieku w nowojorskim Bronksie. Był częścią kultury hipopowej, która rozwijała się w tamtym czasie. Breakdance składa się z kilku kluczowych elementów, takich jak: toprock (ruchy wykonywane na stojąco), downrock (ruchy wykonywane na ziemi), powermoves (akrobaticzne ruchy) i freezes (zatrzymanie się w określonej pozycji). Breakdance zadebiutował jako dyscyplina olimpijska na XXXIII Letnich Igrzyskach Olimpijskich w Paryżu w 2024 roku. W Polsce breakdance zaczynał zyskiwać popularność w latach 80. XX wieku. Pierwsze grupy taneczne, takie jak Be-Bop ze Szczecina i Flash Boys z Gniezna, powstały w 1986 roku.

link do filmu: [filmnest.pl](https://www.filmnest.pl)

Słowa kluczowe:

taniec, pasja, marzenia, wyrażanie siebie, walka z przeciwnościami, dojrzewanie

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Równowaga i zdrowie – jak o nie dbać w dzisiejszym świecie? (godzina wychowawcza, etyka)
- Uprawiam sport – mój plan treningowy (WF)
- Co składa się na higienę okresu dojrzewania? (godzina wychowawcza, WDŻ)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.
- Dokonuje opisu emocji bohatera filmowego.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Poznaje reguły społeczne.
- Uczy się przez obserwację odpowiedniego zachowania w sytuacjach społecznych.
- Kształtuje samoświadomość przez wyrażanie i nazywanie swoich emocji, poglądów i reakcji związanych z odbiorem filmu.

6

7

Powiązanie z podstawą programową*

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje zmiany fizyczne i psychiczne oraz zróżnicowane, indywidualne tempo rozwoju,
- rozumie i akceptuje kryteria dojrzałości biologicznej, psychicznej i społecznej,
- zna podstawy higieny okresu dojrzewania, troszczy się o zdrowie: właściwe odżywianie, odpowiedni strój, sen i aktywność fizyczną,
- omawia problemy wieku młodzieńczego i sposoby radzenia sobie z nimi,
- rozumie, jak są budowane relacje międzyosobowe, wyjaśnia ich znaczenie w rozwoju społeczno-emocjonalnym, w tym: istoty koleżeństwa i przyjaźni, sympatii młodzieńcych, pierwszych fascynacji, zakochania, miłości, wzajemnego szacunku, udzielania sobie pomocy, współpracy, empatii.

II. DOJRZEWANIE.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- potrafi komunikować swoje uczucia i budować prawidłowe relacje w rodzinie i grupie społecznej,
- radzi sobie w sytuacji konfliktu, presji grupy, stresu, umie obronić własne poglądy,
- zna zasady savoir-vivre'u w domu rodzinnym i różnych sytuacjach społecznych,
- rozumie zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej oraz jej znaczenie w relacjach interpersonalnych, bierze udział w życiu społecznym przez wolontariat, stowarzyszenia, grupy nieformalne i aktywność indywidualną, wrażliwość na osoby potrzebujące pomocy i konkretne sposoby jej udzielania,
- jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie.

VI. POSTAWY.

ETYKA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje i uczucia, posługuje się nazwami emocji i uczuć do charakteryzowania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób – rzeczywistych i fikcyjnych,
- wykorzystuje pojęcia dyskursu etycznego do analizowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

2. ANALIZA LUDZKIEGO DZIAŁANIA W ASPEKTCIE MORALNYM.

ETYKA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i analizuje problem sensu życia w kontekście klasycznego pytania etycznego: „Jak należy żyć?”,
- identyfikuje i analizuje problem szczęścia, rozważa relację szczęścia do moralności,
- podaje przykłady działań, które są wyrazem troski o własne zdrowie i życie, wyjaśnia, dlaczego należy odnosić się z szacunkiem do własnego ciała.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓŁOWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

1. ETYKA ŻYCIA OSOBISTEGO (INDYWIDUALNEGO).

Uczenica/uczeń:

- wyjaśnia związek między sprawnością fizyczną a zdrowiem i dobrym samopoczuciem,
- wskazuje mocne i słabe strony własnej sprawności fizycznej.

I. ROZWÓJ FIZYCZNY I SPRAWNOŚĆ FIZYCZNA.
1. W ZAKRESIE WIEDZY.

Uczenica/uczeń:

- dokonuje samooceny sprawności fizycznej na tle indywidualnych potrzeb i norm zdrowotnych dla kategorii wiekowej,
- dobiera sposoby kształtowania sprawności fizycznej w zależności od zainteresowań i charakteru pracy zawodowej,
- ocenia reakcje własnego organizmu na wysiłek fizyczny o różnej intensywności.

I. ROZWÓJ FIZYCZNY I SPRAWNOŚĆ FIZYCZNA.
2. W ZAKRESIE UMIEJĘTNOŚCI.

Uczenica/uczeń:

- wyjaśnia, na czym polega umiejętność oceny stopnia ryzyka wystąpienia urazu związanego z niektórymi sportami lub wysiłkami fizycznymi,
- wyjaśnia, na czym polega umiejętność planowania bezpiecznej aktywności fizycznej dla siebie i innych.

III. BEZPIECZEŃSTWO W AKTYWNOŚCI FIZYCZNEJ.
1. W ZAKRESIE WIEDZY.

Uczenica/uczeń:

- wyjaśnia, co oznacza odpowiedzialność za zdrowie własne i innych ludzi,
- wyjaśnia zależności między odżywianiem i nawadnianiem a wysiłkiem fizycznym i rodzajem pracy zawodowej,
- wyjaśnia, gdzie szukać wiarygodnych informacji dotyczących zdrowia, oraz dokonuje krytycznej analizy informacji medialnych w tym zakresie (dotyczących trendów, mody, diety, wzorców żywieniowych),
- wyjaśnia, dlaczego zdrowie jest wartością dla człowieka i zasobem dla społeczeństwa oraz na czym polega dbałość o zdrowie w różnych okresach życia,
- omawia zasady racjonalnego gospodarowania czasem i dostosowania formy aktywnego wypoczynku do rodzaju pracy zawodowej i okresu życia,
- wyjaśnia, na czym polega samobadanie i samokontrola zdrowia oraz dlaczego należy poddawać się badaniom profilaktycznym w okresie całego życia.

IV. EDUKACJA ZDROWOTNA.
1. W ZAKRESIE WIEDZY.

Uczenica/uczeń:

- omawia zalecenia dotyczące aktywności fizycznej w zależności od płci, okresu życia, rodzaju pracy zawodowej, pory roku, środowiska,
- wymienia czynniki wpływające na podejmowanie aktywności fizycznej zależne od rodziny, kolegów, mediów i społeczności lokalnej oraz warunków środowiskowych,
- opisuje wybrane techniki relaksacyjne.

II. AKTYWNOŚĆ FIZYCZNA.
1. W ZAKRESIE WIEDZY.

Uczenica/uczeń:

- diagnozuje, planuje i organizuje własną, tygodniową aktywność fizyczną (trening zdrowotny) z uwzględnieniem sportów całego życia, przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii (urządzeń monitorujących, aplikacji internetowych) i rekomendacji zdrowotnych (np. WHO lub UE),
- przeprowadza rozgrzewkę ukierunkowaną na wybraną formę aktywności fizycznej,
- stosuje poznane elementy techniki i taktyki w wybranych indywidualnych i zespołowych formach aktywności fizycznej (z uwzględnieniem form nowoczesnych i form z innych kręgów kulturowych, takich jak capoeira, frisbee ultimate, lacrosse, kabbadi, korfbal, tchoukball),
- wykonuje ćwiczenia relaksacyjne dostosowane do indywidualnych potrzeb,
- opracowuje i wykonuje indywidualnie, w parze lub zespole dowolny układ tańca towarzyskiego lub nowoczesnego.

II. AKTYWNOŚĆ FIZYCZNA.
2. W ZAKRESIE UMIEJĘTNOŚCI.

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów**1.**

Wypełnij tabelę na stronie 65, analizując higienę twojego funkcjonowania (higienę okresu dojrzewania).

Po tygodniu dokonaj analizy zapisków i jeśli uznasz, że któryś z elementów jest przez ciebie zaniedbywany, podejmij plan naprawczy.

2.

Debata na temat „Czy warto zamienić pasję w pracę?”.

Nauczyciel dzieli klasę na dwa zespoły: pierwszy zespół ma za zadanie zebrać argumenty za tym, że pasje powinny stać się pracą, drugi – że lepiej, gdy pozostają tylko hobby.

Po debacie nauczyciel prosi uczniów i uczennice o refleksję: jakie są zalety i wady obu podejść? Jak można odpowiedzialnie zarządzać pasjami, by cieszyć się nimi przez całe życie, nie narażając się na wypalenie?

Cel: Omówienie, jak połączyć pasję z życiem zawodowym lub jak zachować je w formie hobby, nie tracąc radości z ich realizacji.

3.

Uczniowie i uczennice mają za zadanie wybrać jedną swoją pasję (np. fotografię, rysowanie, sport) i zapisać pięć kroków, które mogą podjąć, by ją rozwijać. Każdy krok powinien być konkretny i realistyczny (np. „zapisać się na kurs online”, „ćwiczyć rysowanie codziennie przez 15 minut”).

Wypełnij tabelę na stronie 65.

Następnie uczniowie i uczennice dzielą się swoimi pomysłami w parach.

Cel: Pokazanie, jak można rozwijać swoje zainteresowania w prostych krokach.

4.

Uczniowie i uczennice dobierają się w pary i przeprowadzają krótki wywiad, zadając pytania o pasje i zainteresowania swojego kolegi/swojej koleżanki. Przykładowe pytania: „Jakie masz hobby?”, „Jak zacząłeś/zaczęłaś się tym interesować?”, „Jak rozwijasz swoją pasję?”, „Jak łączysz ją z obowiązkami?”.

Po wywiadzie każdy przedstawia swojego bohatera/swoją bohaterkę wywiadu oraz jego/jej pasję na forum klasy.

Cel: Zrozumienie, co motywuje innych do rozwijania pasji oraz jak oni to robią.

5.

Ćwiczenie do wykonania indywidualnie.

Zastanów się, kto w twoim życiu jest wzorem do naśladowania w kontekście rozwijania pasji. Może to być postać historyczna, współczesny sportowiec, artysta lub ktoś z ich otoczenia (np. nauczyciel, rodzic).

Wypisz, czego możesz się od tej osoby nauczyć i jak twój wybrany autorytet może wspierać cię w odpowiedzialnym realizowaniu marzeń i pasji.

Cel: Refleksja o tym, jak wybór odpowiednich wzorów do naśladowania może pomóc w mądrym rozwijaniu swoich zainteresowań i jak otaczać się osobami, które nas wspierają.

„DWA DOMY JASMIN”

Jasmin's Two Homes

reż. Hanna Karppinen, Inka Achté | Finlandia 2022 | 15 min | 10+ | wersja z lektorem w języku polskim

Jasmin mieszka w Helsinkach. Przez laptopa rozmawia z ojcem w dalekim Somalilandzie, do którego wkrótce się przeprowadzi. Pyta go, czy są tam jeże – to ważne pytanie, bo wkrótce ona, jej brat i siostry będą tam mieszkać. Jej ojciec kiedyś uciekł przed wojną w rodzinnym kraju i w Finlandii znalazł drugi dom, tam urodziło się czworo jego dzieci. Ale tęsknił za Somalilandem i był zmęczony rasizmem w Helsinkach, więc zdecydował się wrócić z rodziną. Ten proces zmieniający życie jest pokazany z perspektywy Jasmin, pełnej życia dziewczyny, która musi pożegnać się z wszystkim, co jest jej znane. Jak odnajdzie się w nowym domu?

Czy wiesz, że...

Somaliland to region w Rogu Afryki, który ogłosił swoją niepodległość od Somalii w 1991 roku. Choć Somaliland funkcjonuje jako de facto niezależne państwo z własnym rządem, parlamentem i prezydentem, nie jest uznawany przez społeczność międzynarodową. Stolica Somalilandu to Hargejsa, a kraj graniczy z Dżibuti, Etiopią i Puntlandem (częścią Somalii). Mimo braku międzynarodowego uznania Somaliland zdołał zbudować stabilne instytucje i utrzymać względny pokój i bezpieczeństwo w porównaniu do reszty Somalii.

link do filmu: [filmnest.pl](https://www.filmnest.pl)

Słowa kluczowe:

adaptacja w nowym miejscu, zmiana, relokacja, emigracja, imigracja, uchodźcy, tęsknota, tożsamość, dyskryminacja rasowa

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Ruchy migracyjne we współczesnym świecie (WOS)
- Stereotypy w postrzeganiu Afryki przez Europejczyków (geografia, godzina wychowawcza)
- Empatyczne pogotowie ratunkowe – co mogę zrobić dla uchodźców i uchodźczyń w Polsce?

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Poznaje reguły społeczne.
- Dokonuje opisu emocji bohatera filmowego.
- Poznaje różne stanowiska i poglądy oraz konfrontuje je z własnymi.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.

10

11

Powiązanie z podstawą programową*

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- formułuje sądy w sprawach wybranych problemów społecznych współczesnego świata, rozważa propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie.

XII. SPRAWY MIĘDZYNARODOWE.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych,
- posługuje się pojęciami niezbędnymi do charakterystyki działania w aspekcie jego moralnej oceny, takimi jak: decyzja, czyn, sprawczość, konflikt, problem, podmiot działania (autor, sprawca), adresat działania, intencja działania, motyw działania, treść działania, skutek (konsekwencja), okoliczności działania,
- rozpoznaje i nazywa wybrane emocje oraz uczucia, takie jak: radość, smutek, strach, wstęś, zdziwienie, gniew, akceptacja, duma, miłość, nienawiść, przyjemność, przykrość, poczucie szczęścia, poczucie wstydu, poczucie winy, zazdrość,
- posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- opisuje przyczyny i kierunki ruchów migracyjnych we współczesnym świecie ze szczególnym uwzględnieniem zmieniającej się sytuacji w Europie (od fal migracyjnych z Europy do fal migracyjnych do Europy), także w obliczu kryzysu klimatycznego.

ZAKRES ROZSZERZONY.

VII. MIGRACJE I KWESTIA DEMOGRAFICZNA W POLSCE I WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady okazywania szacunku wobec rodziców, nauczycieli, koleżanek i kolegów oraz innych ludzi – dorosłych i dzieci,
- uzasadnia, dlaczego należy okazywać szacunek innym osobom,
- okazuje szacunek innym osobom,
- wie, że w szczególnie sposób należy okazywać szacunek i wyrozumiałość osobom starszym (seniorom), słabszym, potrzebującym pomocy.

II. CZŁOWIEK WOBEC INNYCH LUDZI.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i klasyfikuje wybrane problemy moralne ze względu na wyróżniony typ relacji: człowiek wobec innych ludzi, człowiek wobec siebie samego, człowiek wobec ludzkich wytworów, człowiek wobec przyrody, człowiek wobec Boga,
- odwołując się do własnych doświadczeń lub doświadczeń innych osób (w tym także postaci literackich, filmowych, przedstawionych w sztuce), charakteryzuje przeżycia wybranych osób (postaci) uwikłanych w omawiany problem moralny,
- precyzyjnie formułuje problem moralny i wyraża go w stosownym pytaniu,
- analizuje wybrane problemy moralne, wykorzystując kluczowe pojęcia dyskursu etycznego,
- angażuje się w dyskusję na temat wybranych problemów moralnych.

VII. WYBRANE PROBLEMY MORALNE.

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje oraz uczucia, posługuje się nazwami emocji i uczuć do charakteryzowania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób – rzeczywistych i fikcyjnych,
- wykorzystuje pojęcia dyskursu etycznego do analizowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

2. ANALIZA LUDZKIEGO DZIAŁANIA W ASPEKcie MORALNYM.

Uczennica/uczeń:

- opisuje i wyjaśnia cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej, wykazując jej związek z rozmieszczeniem opadów,
- wyjaśnia na podstawie map tematycznych istnienie strefowości klimatyczno-roślinno-glebowej w Afryce,
- wyjaśnia związki między warunkami przyrodniczymi a możliwościami gospodarowania w strefie Sahelu oraz przyczyny procesu pustynnienia,
- określa związki między walorami przyrodniczymi i kulturowymi a rozwojem turystyki na przykładzie Kenii,
- przedstawia cechy i ocenia skutki stosowania rolnictwa żarowo-odłogowego i plantacyjnego w Afryce Zachodniej,
- identyfikuje na podstawie tekstów źródłowych przyczyny i skutki niedożywienia ludności Afryki na przykładzie Etiopii,
- określa rolę tradycyjnych i nowoczesnych działań gospodarki w rozwoju wybranych krajów Afryki,
- przełamuje stereotypy w postrzeganiu Afryki.

XV. WYBRANE PROBLEMY I REGIONY GEOGRAFICZNE AFRYKI: POŁOŻENIE AFRYKI I JEGO WPŁYW NA CYRKULACJĘ POWIETRZA I ROZMIESZCZENIE OPADÓW ATMOSFERYCZNYCH, STREFOWOŚĆ KLIMATYCZNO-ROŚLINNO-GLEBOWA, WARUNKI GOSPODAROWANIA CZŁOWIEKA W STREFIE SAHELU – PROBLEM ZACHOWANIA RÓWNOWAGI EKOLOGICZNEJ, ROZWÓJ TURYSTYKI W KENII, ROLNICTWO ŻAROWO-ODŁOGOWE I NOWOCZESNE PLANTACJE W AFRYCE ZACHODNIEJ, PRZYCZYNY NIEDOŻYWIENIA W ETIOPII, TRADYCYJNA I NOWOCZESNA GOSPODARKA W AFRYCE.

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazać szacunek, kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

1. ETYKA ŻYCIA OSOBISTEGO (INDYWIDUALNEGO).

Uczennica/uczeń:

- rozumie społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny i poziomu dzietności w różnych regionach świata,
- charakteryzuje strukturę narodowościową ludności świata i Polski oraz zróżnicowanie etniczne w wybranych regionach świata,
- charakteryzuje zróżnicowanie religijne ludności świata i Polski oraz wpływ religii na życie społeczne i gospodarkę,
- wyróżnia główne kręgi kulturowe, przedstawia wartości wyznawane przez ich społeczności oraz wkład w dziedzictwo kulturowe ludzkości.

VIII. PRZEMIANY STRUKTUR DEMOGRAFICZNYCH I SPOŁECZNYCH ORAZ PROCESY OSADNICZE: ROZMIESZCZENIE I LICZBA LUDNOŚCI, PRZEMIANY DEMOGRAFICZNE, MIGRACJE, ZRÓŻNICOWANIE NARODOWOŚCIOWE, ETNICZNE I RELIGIJNE, KRĘGI KULTUROWE, SIEĆ OSADNICZA, PROCESY URBANIZACJI, ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH.

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów**1.**

Lekcja rozpoczyna się od pytania dla uczniów i uczennic: „Dlaczego ludzie opuszczają swoje kraje?”. Nauczyciel odpowiedzi zapisuje na tablicy. Mogą to być np.:

- przyczyny ekonomiczne (poszukiwanie lepszej pracy, warunków życia),
- przyczyny polityczne (konflikty, wojny, prześladowania),
- katastrofy naturalne (susze, powódzie, zmiany klimatyczne),
- przyczyny edukacyjne (studia, zdobycie kwalifikacji zawodowych).

Nauczyciel krótko wyjaśnia dwa główne rodzaje migracji:

- migracje dobrowolne – ludzie migrują z wyboru (np. w poszukiwaniu pracy lub edukacji),
- migracje przymusowe – ludzie są zmuszeni do opuszczenia swojego kraju z powodu zagrożeń (wojny, prześladowań, katastrof naturalnych).

Następnie nauczyciel wprowadza pojęcia „migrant” i „uchodźca”, podkreślając różnice między tymi grupami.

2.

Uczniowie i uczennice otrzymują kartę pracy do wypełnienia na temat przykładowych sytuacji z życia uchodźców ze strony 66.

3.

Nauczyciel zadaje uczniom i uczennicom pytania:

- Skąd biorą się stereotypy na temat Afryki?
- W jaki sposób media, filmy, reklamy czy książki mogą wpływać na nasze postrzeganie innych kontynentów?
- Dlaczego niektóre obrazy Afryki są tak powszechne, mimo że nie przedstawiają pełnej rzeczywistości?

Na tablicy można zapisać różne źródła stereotypów, takie jak media, historia kolonialna, popkultura (np. filmy, reklamy) oraz brak edukacji o współczesnej Afryce. Warto zwrócić uwagę na to, że stereotypy często powstają na podstawie jednostronnych, uproszczonych obrazów.

4.

Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: Jak migracje wpływają na współczesny świat? Wspólnie z uczniami i uczennicami można wypisać na tablicy zarówno pozytywne, jak i negatywne aspekty migracji, takie jak:

- różnorodność kulturowa,
- wpływ na gospodarki krajów przyjmujących,
- problemy z integracją,
- napięcia społeczne i polityczne.

Lekcja kończy się refleksją, że migracje są naturalnym elementem historii ludzkości i wciąż mają ogromny wpływ na kształtowanie społeczeństw. Ważne jest, by podejść do tego zjawiska z empatią i zrozumieniem.

5.

Ćwiczenie do indywidualnej pracy.

Odszukaj osobę publiczną, która doświadczyła migracji lub uchodźstwa (np. Waris Dirie, autorka bestsellerowej powieści „Kwiat pustyni”) i przygotuj o niej krótką prezentację. Co skłoniło cię do wybrania akurat tej osoby? Czego możemy nauczyć się z jej historii?

UWAGA: Warto przy wyborze powyższych ćwiczeń wziąć pod uwagę, czy w klasie są ukraińskie dzieci i czy ich doświadczenia i kondycja psychiczna pozwalają na realizację zaproponowanych aktywności.

„#HEJT”

#Bullyingstory

reż. Eef Hilgers | Niderlandy 2018 | 16 min | 11+ | wersja z lektorem w języku polskim

W ciemnej sypialni stopa w białej skarpetce kołysze się w przód i w tył. Rosalie leży na łóżku ze swoimi pluszowymi zwierzętami i opowiada o tym, jak była prześladowana i nie widziała żadnego wyjścia. Nieco później widzimy ją w świetle, przez kamerę jej tabletu. Na ścianie wisi zdjęcie wielkości plakatu przedstawiające ją na koniu. Ostatnio Rosalie zaczęła korzystać z internetu, by dotrzeć do osób, które również przez to przeszły – z kilkoma z nich nawet rozmawia przez Skype'a. Rozmowa z nimi dodaje jej otuchy i siły. Kiedy nienawistne wiadomości zaczęły wdzierać się do jej życia przez Facebooka i Instagrama, nie miała dokąd uciec. Ale być może paradoksalnie cyfrowy świat przyniesie jej też ukojenie. Akcja całego filmu rozgrywa się w czterech ścianach sypialni Rosalie. Czy stopniowo zacznie znów czuć się bezpiecznie?

Czy wiesz, że...

W 2024 roku Europejskie Biuro Światowej Organizacji Zdrowia opublikowało drugi tom badania zachowań zdrowotnych uczniów – w ramach programu HBSC (Health Behaviour in School-aged Children), przeprowadzanego co cztery lata we współpracy z WHO Europa. Zbadano realia przemocy rówieśniczej wśród nastolatków, analizując trendy dotyczące znęcania się, cyberprzemocy i bójek fizycznych. W badaniu (2021/2022 rok) uczestniczyło ponad 279 tysięcy dzieci w wieku 11, 13 i 15 lat z 44 krajów i regionów. Wyniki uzyskane w Polsce wskazują, że grupą najbardziej narażoną zarówno na bycie sprawcą, jak i osobą doświadczającą przemocy i cyberprzemocy są 13-latkowie – uczniowie klas VII szkół podstawowych.

link do filmu: filmnest.pl

Słowa kluczowe:

hejt, radzenie sobie z hejtem, zjawisko hejtu, emocje, odrzucenie, samotność.

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Bullying, czyli przemoc rówieśnicza (godzina wychowawcza, etyka)
- Savoir-vivre w świecie realnym i wirtualnym (WDŻ, godzina wychowawcza)
- Przestrzeganie prawa w przestrzeni cyfrowej – od kradzieży własności intelektualnej po cyberprzemoc (informatyka, godzina wychowawcza)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.
- Dokonuje opisu emocji bohatera filmowego.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Poznaje reguły społeczne.
- Konfrontując się z problemem przedstawionym w filmie, uczy się rozwiązywania problemów i poszukiwania rozwiązań.
- Kształtuje samoświadomość przez wyrażanie i nazywanie swoich emocji, poglądów i reakcji związanych z odbiorem filmu.
- Kształtuje samoświadomość przez wyrażanie i nazywanie swoich emocji, poglądów i reakcji związanych z odbiorem filmu.
- Uczy się przez obserwację odpowiedniego zachowania w sytuacjach społecznych.

Powiązanie z podstawą programową*

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- zna zagrożenia okresu dojrzewania, takie jak: uzależnienia chemiczne i behawioralne, presja seksualna, pornografia, cyberseks, prostytutka nieletnich, potrafi wymienić sposoby profilaktyki i przeciwdziałania,
- omawia problemy wieku młodzieńczego i sposoby radzenia sobie z nimi,
- rozumie, jak są budowane relacje międzyosobowe, wyjaśnia ich znaczenie w rozwoju społeczno-emocjonalnym, potrafi przedstawić istotę: koleżeństwa i przyjaźni, sympatii młodzieńczych, pierwszych fascynacji, zakochania, miłości, zwraca uwagę na potrzebę i wartość wzajemnego szacunku, udzielania pomocy, empatii i współpracy.

II. DOJRZEWANIE.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- omawia problemy wieku młodzieńczego i sposoby radzenia sobie z nimi,
- rozumie, jak są budowane relacje międzyosobowe, wyjaśnia ich znaczenie w rozwoju społeczno-emocjonalnym, w tym: istotę koleżeństwa i przyjaźni, sympatie młodzieńcze, pierwsze fascynacje, zakochanie, miłość, wzajemny szacunek, udzielanie sobie pomocy, współpracę, empatię.

II. DOJRZEWANIE.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- radzi sobie w sytuacji konfliktu, presji grupy, stresu,
- zna i stosuje zasady savoir-vivre'u w różnych sytuacjach społecznych,
- rozumie zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej oraz jej znaczenie w relacjach interpersonalnych, przyjmuje odpowiedzialność za manifestowane reakcje, wypowiedane i pisane słowa,
- kształtuje i wyraża postawy asertywne, gdy nie może lub nie powinien czegoś wykonać, stara się odmawiać tak, by nie ranić drugiego,
- bierze udział w życiu społecznym, angażując się w wolontariat, prace stowarzyszeń, grup nieformalnych i wykazując aktywność indywidualną, ujawnia wrażliwość na osoby potrzebujące pomocy i zna konkretne sposoby jej udzielania,
- świadomie i odpowiedzialnie korzysta ze środków społecznego przekazu, w tym z internetu, dokonując wyboru określonych treści i limitując czas im poświęcany,
- jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie.

VI. POSTAWY.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- potrafi komunikować swoje uczucia i budować prawidłowe relacje w rodzinie i grupie społecznej,
- radzi sobie w sytuacji konfliktu, presji grupy, stresu, umie obronić własne poglądy,
- zna zasady savoir-vivre'u w domu rodzinnym i różnych sytuacjach społecznych,
- rozumie zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej oraz jej znaczenie w relacjach interpersonalnych, bierze udział w życiu społecznym, angażując się w wolontariat, pracę stowarzyszeń, grup nieformalnych i wykazując aktywność indywidualną, jest wrażliwy na osoby potrzebujące pomocy, zna konkretne sposoby jej udzielania,
- rozumie, że osoby z niepełnosprawnością mogą być kolegami i przyjaciółmi, świadomie korzysta ze środków społecznego przekazu,
- jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie.

VI. POSTAWY.

Uczennica/uczeń:

- zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych:
- 1. posługuje się pojęciami niezbędnymi do charakterystyki działania w aspekcie jego moralnej oceny, takimi jak: decyzja, czyn, sprawczość, konflikt, problem, podmiot działania (autor, sprawca), adresat działania, intencja działania, motyw działania, treść działania, skutek (konsekwencja), okoliczności działania,
- 2. rozpoznaje i nazywa wybrane emocje i uczucia, takie jak radość, smutek, strach, wstępn, zdziwienie, gniew, akceptacja, duma, miłość, nienawiść, przyjemność, przykrość, poczucie szczęścia, poczucie wstydu, poczucie winy, zazdrość,
- 3. posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych,
- 4. zna i objaśnia podstawowe pojęcia związane z oceną moralną, takie jak: dobro, zło, wartość, kryterium, zasada (norma, reguła), postawa, cnota, wada, obowiązek, sankcja, sumienie, wzór, autorytet, odpowiedzialność, prawo naturalne, prawo stanowione, godność, prawa człowieka, natura ludzka, prawda, szczęście,
- 5. zna i posługuje się głównymi kategoriami deontycznymi: działania nakazane, zakazane, dozwolone, nadobowiązkowe (supererogacyjne),
- 6. wykorzystuje pojęcia dyskursu etycznego do analizowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych,
- wie, że racjonalna ocena moralna wymaga uświadomienia sobie kryterium, w którego świetle dokonuje się oceny moralnej, stosuje wybrane kryteria moralne do formułowania ocen moralnych,
- wyjaśnia, czym jest zasada (norma, reguła) moralna i podaje przykłady zasad (norm, reguł) moralnych,
- wyjaśnia genezę norm moralnych,
- wyjaśnia, na czym polega uniwersalny charakter norm moralnych (roszczenie do uniwersalności),
- wyjaśnia związek między dobrem (wartością), jakim jest życie, a normą moralną: „Nie należy zabijać”, wyjaśnia, co to znaczy, że życie jest dobrem fundamentalnym.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady okazywania szacunku wobec rodziców, nauczycieli, koleżanek i kolegów oraz innych ludzi – dorosłych i dzieci,
- uzasadnia, dlaczego należy okazywać szacunek innym osobom,
- okazuje szacunek innym osobom,
- wie, że w szczególny sposób należy okazywać szacunek i wyrozumiałość osobom starszym (seniorom), słabszym, potrzebującym pomocy,
- rozpoznaje i charakteryzuje różne przejawy przemocy, wyjaśnia pojęcie cyberprzemocy,
- zna i wyjaśnia formułę zasady niekrzywdzenia oraz posługuje się tą zasadą do rozważania wybranych problemów moralnych,
- objaśnia, czym jest szacunek, przyjaźń, życzliwość, altruizm, troska, bezinteresowność, wolontariat, koleżeństwo, wdzięczność, współczucie, empatia, zaufanie, nietykalność osobista, tolerancja, dobro wspólne, naród, pluralizm, współdziałanie, sprawiedliwość, praworządność, solidarność, patriotyzm, bohaterstwo, wolność polityczna.

II. CZŁOWIEK WOBEC INNYCH LUDZI.

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, co to znaczy być osobą, objaśnia pojęcie godności człowieka,
- wie, że ze względu na swoją wartość – osobową godność – jest równie wartościowym człowiekiem jak inni ludzie,
- zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady,
- zna swoje podstawowe prawa i obowiązki (ucznia, dziecka) oraz wypełnia własne obowiązki,
- wyjaśnia, dlaczego należy odnosić się z szacunkiem do własnego ciała.

III. CZŁOWIEK WOBEC SIEBIE.

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje główne elementy struktury ludzkiego działania, takie jak: podmiot (sprawca), adresat, przedmiot (wewnętrzna treść), motyw, intencja, skutki, okoliczności,
- rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje oraz uczucia, posługuje się nazwami emocji i uczuć do charakteryzowania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób – rzeczywistych i fikcyjnych,
- zna i wyjaśnia pojęcia sprawstwa i zaniechania, opisuje i wyjaśnia zjawisko trafu moralnego,
- zna różne kryteria moralnego wartościowania i posługuje się nimi przy wyznaczaniu moralnej wartości czynów,
- zna i wyjaśnia klasyczną koncepcję sumienia, kształtuje sumienie,
- wykorzystuje pojęcia dyskursu etycznego do analizowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

2. ANALIZA LUDZKIEGO DZIAŁANIA W ASPEKcie MORALNYM.

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady działań, które są wyrazem troski o własne zdrowie i życie, wyjaśnia, dlaczego należy odnosić się z szacunkiem do własnego ciała,
- wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek, kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

1. ETYKA ŻYCIA OSOBISTEGO (INDYWIDUALNEGO).

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowych technologii, w szczególności technologii informatycznych,
- identyfikuje i analizuje wybrane problemy moralne związane z postępem naukowo-technicznym (takie jak problem ochrony prywatności, ochrony praw autorskich, cyberprzemocy, rozwój sztucznej inteligencji, transhumanizm).

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

4. ETYKA A NAUKA I TECHNIKA.

Uczennica/uczeń:

- posługuje się technologią zgodnie z przyjętymi zasadami i prawem, przestrzega zasad bezpieczeństwa i higieny pracy,
- uznaje i respektuje prawo do prywatności danych i informacji oraz prawo do własności intelektualnej.

V. PRZESTRZEGANIE PRAWA I ZASAD BEZPIECZEŃSTWA.

Uczennica/uczeń:

- postępuje zgodnie z zasadami netykiety oraz regulacjami prawnymi dotyczącymi: ochrony danych osobowych, ochrony informacji oraz prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej w dostępie do informacji, jest świadomy/świadoma konsekwencji łamania tych zasad,
- respektuje obowiązujące prawo i normy etyczne dotyczące korzystania i rozpowszechniania oprogramowania komputerowego, aplikacji cudzych i własnych oraz dokumentów elektronicznych.

V. PRZESTRZEGANIE PRAWA I ZASAD BEZPIECZEŃSTWA.

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów**1.**

Przypomnij sobie przykłady prześladowania i działań hejterskich, które spotkały bohaterów filmu, a następnie wypełnij tabelę na stronie 66.

Po upływie 10 minut uczniowie i uczennice opowiadają o emocjach, które pojawiły się w tabeli. Nauczyciel podkreśla, że każdy może odczuwać różne emocje w trudnych sytuacjach, ale ważne jest, by umieć sobie z nimi radzić w pozytywny sposób, zamiast ranić innych.

2.

Wypełnij kartę pracy na stronie 67.

Do gałęzi drzewa dopisz osoby, do których możesz się zwrócić o pomoc, gdy jesteś świadkiem lub ofiarą prześladowania (np. nauczyciel, rodzic, przyjaciel, psycholog szkolny). Jeśli liczba gałęzi jest zbyt mała, dorysuj dodatkowe, by móc wypisać wszystkie osoby.

Następnie wzdłuż korzenia drzewa zapisz pozytywne cechy charakteru, które pomagają ci w trudnych sytuacjach (np. odwaga, wytrwałość).

Celem ćwiczenia jest, by dzieci zrozumiały, że szukanie pomocy jest normalne i że mają prawo mówić o tym, co je niepokoi.

3.

Uczniowie i uczennice dobierają się w pary. Jedna osoba z pary wykonuje gesty (np. uśmiecha się, przytula się do siebie, krzywi się, wygląda na smutną), a druga osoba „odbija” te gesty, jakby była lustrem. Następnie zamieniają się rolami.

Po ćwiczeniu prowadzący rozmawia z dziećmi o tym, jak różne gesty wpływają na nasze samopoczucie. Ważne jest, by dzieci zrozumiały, że ich słowa i działania mają wpływ na innych – zarówno pozytywny, jak i negatywny.

4.

Uczniowie i uczennice siadają w kręgu i wspólnie zastanawiają się, co mogą zrobić, by zapobiegać prześladowaniu w szkole. Mogą wymyślać konkretne działania (np. wspieranie kolegów, reagowanie na przemoc, wspólne zgłaszanie problemów nauczycielom). Każdy pomysł jest zapisywany na tablicy.

Po zakończeniu dzieci mogą wybrać kilka pomysłów, które będą wdrażać w swojej klasie lub szkole.

Ćwiczenie pokazuje, że siła grupy może zmienić atmosferę w szkole i pomóc w eliminowaniu przemocy.

5.

Ćwiczenie do wykonania indywidualnie – dziennik emocji. Przez 10 najbliższych dni prowadź dziennik, w którym na kartkach z lewej strony będziesz opisywać sytuacje, kiedy czułeś/czułaś się źle, ponieważ np. ktoś cię zranił (również nieświadomie, a także w małych, codziennych sytuacjach), zrobił ci przykrość itp. Na kartkach z prawej strony opisz, jak można było zapobiec takim sytuacjom i co mogłoby pomóc ci poczuć się lepiej.

Cel: Uczniowie uczą się rozpoznawać własne emocje oraz rozwijają empatię, lepiej rozumiejąc, jak ich słowa i czyny mogą wpływać na innych.

„HISTORIA ŚWIATA WEDŁUG GETTY IMAGES”

A History of the World According to Getty Images

18

reż. Richard Misek | Wielka Brytania, Norwegia 2022 | 18 min | 14+ | wersja z napisami w języku polskim

Krótki dokument o własności, zyskach i władzy, stworzony na podstawie materiałów archiwalnych pochodzących z internetowego katalogu Getty Images. Wiele charakterystycznych obrazów ubiegłego stulecia – np. lądowanie Apollo 11 na Księżycu i zburzenie muru berlińskiego – jest własnością Getty. Te obrazy żyją w naszych głowach i stanowią część naszej zbiorowej pamięci. Jednak w większości przypadków nie możemy uzyskać do nich dostępu, ponieważ są one przetrzymywane za zaporami Getty (a także wielu innych archiwów). Film bada, w jaki sposób banki zdjęć, w tym Getty, przejmują kontrolę nad archiwalnymi obrazami, a następnie ograniczają do nich dostęp – nawet jeśli te obrazy legalnie znajdują się w domenie publicznej. Film to z jednej strony historyczna podróż przez najważniejsze momenty dla ludzkości w XX wieku uchwycone kamerą, z drugiej – refleksja nad historią archiwalnych obrazów jako towarów i ich wykorzystaniem jako własności intelektualnej.

Czy wiesz, że...

Getty Images to amerykańska agencja posiadająca bank zdjęć, ujęć filmowych, wideo i muzyki, które sprzedaje w celach komercyjnych. Jej główna siedziba znajduje się w Seattle. Zasoby agencji zawierają ponad 80 milionów obiektów. Dystrybucja odbywa się przez przedstawicielstwa na całym świecie oraz internet.

link do filmu: filmnest.pl

Słowa kluczowe:

obraz, własność intelektualna, materiały archiwalne, domena publiczna, dobro wspólne, dobro kultury, historia, wizerunki, władza, komercjalizacja

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Historia jako dobro wspólne (etyka, WOS)
- Ochrona własności intelektualnej w dostępie do informacji (informatyka)
- Prawo autorskie ucznia (godzina wychowawcza)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Poznaje reguły społeczne.
- Uczy się przez obserwację odpowiedniego zachowania w sytuacjach społecznych.

19

Powiązanie z podstawą programową*

ETYKA

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje główne elementy struktury ludzkiego działania, takie jak podmiot (sprawca), adresat, przedmiot (wewnętrzna treść), motyw, intencja, skutki, okoliczności,
- zna różne kryteria moralnego wartościowania i posługuje się nimi przy wyznaczaniu moralnej wartości czynów,
- zna, objaśnia i stosuje główne kategorie deontyczne: działania nakazane, zakazane, dozwolone, chwalebne (supererogacyjne),
- zna, objaśnia i stosuje główne kategorie aretyczne, takie jak: cnota, wada, charakter, wzór osobowy,
- zna i wyjaśnia klasyczną koncepcję sumienia, kształtuje sumienie.

2. ANALIZA LUDZKIEGO DZIAŁANIA W ASPEKTCIE MORALNYM.

ETYKA

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- charakteryzuje relację polityka – moralność,
- rozważa zagadnienie relacji jednostka – społeczeństwo w kontekście sporu między indywidualizmem a kolektywizmem,
- wyjaśnia pojęcie dobra wspólnego oraz podaje jego przykłady, angażuje się w realizację dobra wspólnego,
- analizuje problem relacji między sztuką a moralnością, rozważa zagadnienie wolności artystycznej i jej granic.

3. ETYKA SPOŁECZNA I POLITYCZNA.

ETYKA

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowych technologii, w szczególności technologii informatycznych,
- jest świadomy, że postęp cywilizacyjny dokonuje się dzięki wiedzy, wyjaśnia, dlaczego wiedza jest dobrem (wartością),
- identyfikuje i analizuje wybrane problemy moralne związane z postępem naukowo-technicznym (takie jak problem ochrony prywatności, ochrony praw autorskich, cyberprzemocy, rozwój sztucznej inteligencji, transhumanizm).

4. ETYKA A NAUKA I TECHNIKA.

Uczennica/uczeń:

- postępuje zgodnie z zasadami netykiety oraz regulacjami prawnymi dotyczącymi ochrony danych osobowych, ochrony informacji oraz prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej w dostępie do informacji, jest świadomy konsekwencji łamania tych zasad.

POZIOM PODSTAWOWY
V. PRZESTRZEGANIE PRAWA I ZASAD BEZPIECZEŃSTWA.

Uczennica/uczeń:

- przedstawia ogólne określenie dobra wspólnego (bonum commune) jako podstawy życia wspólnego oraz przykłady dobra wspólnego właściwego różnym wspólnotom ludzkim,
- charakteryzuje wynikający z zasady dobra wspólnego aspekt obowiązków jednostki względem wspólnoty,
- przedstawia sprawiedliwość społeczną jako zasadę udziału członków wspólnoty w dobru wspólnym,
- wyjaśnia różnicę między rozumieniem dobra wspólnego uwzględniającym dobro osób a koncepcją totalitarną.

DOBRO WSPÓLNE.

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów**1.**

Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy. Jedna grupa opowiada się za legalnością i moralnością nieautoryzowanego pobierania plików (np. muzyki, filmów), a druga przedstawia odmienne stanowisko.

Przez 5 minut uczniowie w grupach zbierają argumenty za swoim stanowiskiem, następnie wybierają reprezentantów, którzy przedstawiają je na forum klasy. Po prezentacji uczniowie mają chwilę na dyskusję na powyższy temat.

2.

Nauczyciel przywołuje jeden z wyświetlonych klipów – „Wieśniacy pozdrawiający piechotę zmechanizowaną” – i pyta, jakie wrażenie wywarł na uczniach. Czy ludzie naprawdę machali, czy przerażeni unosili ręce w geście poddania? Nauczyciel poleca uczniom zastanowić się nad relatywnością i mnogością interpretacji obrazu oraz nad tym, jak przekłada się to na możliwą manipulację medialną.

Prosi uczniów o przywołanie innych przykładów takich działań.

3.

Dyskusja na temat etycznych aspektów komercjalizacji obrazów o charakterze historycznym. Uczniowie analizują, czy wykorzystywanie archiwalnych zdjęć z ważnych wydarzeń historycznych (np. wojen, protestów) do celów komercyjnych jest etyczne.

Przykładowe pytania: Czy istnieją obrazy, których nie powinno się komercjalizować? Jak znaleźć równowagę między upamiętnianiem wydarzeń historycznych a ich komercyjnym wykorzystaniem?

4.

Ćwiczenie do pracy indywidualnej.

Przygotuj krótką ustną prezentację na temat wybranego przypadku znanego artysty, twórcy lub firmy, który był zaangażowany w spory związane z własnością intelektualną (np. sprawy związane z plagiatem w muzyce, konflikty o patenty technologiczne). Omów, jak twórcy mogą chronić swoje dzieła oraz dlaczego czasami granica między inspiracją a plagiatem jest cienka.

5.

Pomysł na projekt edukacyjny – tworzenie wystawy.

Uczniowie w grupach projektują i tworzą miniwystawę online na temat wybranego wydarzenia historycznego ważnego dla ich miasta. Należy zwrócić uwagę uczniów, by wybrane wydarzenie było ważne dla zrozumienia historii jako dobra wspólnego. Pracę należy zaplanować na kilka tygodni.

Wystawa powinna zawierać opisy, zdjęcia, artefakty (mogą być to reprodukcje) i interaktywne elementy, a każdy z nich powinien mieć ustalonego autora i nie naruszać praw autorskich.

„LATO BEZ CIEBIE”

Summer without You

reż. Milou Gevers | Niderlandy 2023 | 14 min | 10+ | wersja z lektorem w języku polskim

Noce w namiocie, wycieczki, piękna przyroda, świeże powietrze. Z pozoru jest to letnia sielanka zwykłego obozu dla nastolatków. W codziennych aktywnościach towarzyszą im jednak nie tylko rówieśnicy, lecz także ich rodzice. A właściwie tylko jeden z nich. Wszyscy tutaj dzielą się swoim doświadczeniem. Jak to jest, gdy mama i tata się rozwodzą? Jakie to uczucie, gdy mama ma chłopaka? Dziesięcioletnia Julia pisze listy do swojego taty, relacjonując mu, co się dzieje na obozie.

Czy wiesz, że...

W Polsce liczba rozwodów wynosi średnio około 65 tysięcy rocznie. W 2023 roku do sądów okręgowych wpłynęło blisko 81 tysięcy pozwów rozwodowych, co stanowi wzrost o 3 proc. w porównaniu do 2022 roku. W ostatnich latach liczba rozwodów w Polsce wykazuje tendencję wzrostową, mimo że liczba zawieranych małżeństw maleje. Na przykład w 2021 roku zarejestrowano prawie 61 tysięcy rozwodów.

link do filmu: [filmnest.pl](https://www.filmnest.pl)

Słowa kluczowe:

rozwód rodziców, dzielenie doświadczenia, przyjaźń, wsparcie, miłość, lato, obóz, emocje

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Trudne sytuacje w rodzinie – jak sobie z nimi radzić? (godzina wychowawcza, etyka)
- Moje miejsce w rodzinie (wychowanie do życia w rodzinie, godzina wychowawcza)
- Prawa i obowiązki dziecka (etyka)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.
- Dokonuje opisu emocji bohatera filmowego.
- Konfrontując się z problemem przedstawionym w filmie, uczy się rozwiązywania problemów i poszukiwania rozwiązań.
- Kształtuje samoświadomość przez wyrażanie i nazywanie swoich emocji, poglądów i reakcji związanych z odbiorem filmu.

Powiązanie z podstawą programową*

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje typy struktury rodziny, takie jak: rodzina wielopokoleniowa, rodzina pełna, rodzina niepełna, rodzina zrekonstruowana,
- wyjaśnia miejsce dziecka w rodzinie i jej rolę dla niego: w fazie prenatalnej, podczas narodzin, w fazie niemowlęcej, wczesnodziecięcej, przedpokwitaniowej, dojrzewania, młodości, wieku średniego, wieku późnego.

I. RODZINA.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych,
- posługuje się pojęciami niezbędnymi do charakterystyki działania w aspekcie jego moralnej oceny, takimi jak: decyzja, czyn, sprawczość, konflikt, problem, podmiot działania (autor, sprawca), adresat działania, intencja działania, motyw działania, treść działania, skutek (konsekwencja), okoliczności działania,
- rozpoznaje oraz nazywa wybrane emocje i uczucia, takie jak: radość, smutek, strach, wstręt, zdziwienie, gniew, akceptacja, duma, miłość, nienawiść, przyjemność, przykrość, poczucie szczęścia, poczucie wstydu, poczucie winy, zazdrość,
- posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje typy struktury rodziny, takie jak: rodzina wielopokoleniowa, rodzina pełna, rodzina niepełna, rodzina zrekonstruowana,
- zna i rozumie funkcje rodziny: prokreacyjną, opiekuńczą, wychowawczą, ekonomiczną i profilaktyczną, oraz ich znaczenie na poszczególnych etapach rozwoju człowieka.

RODZINA.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady okazywania szacunku wobec rodziców, nauczycieli, koleżanek i kolegów oraz innych ludzi – dorosłych i dzieci,
- uzasadnia, dlaczego należy okazywać szacunek innym osobom,
- okazuje szacunek innym osobom,
- wie, że w szczególny sposób należy okazywać szacunek i wyrozumiałość osobom starszym (seniorom), słabszym, potrzebującym pomocy,
- wyjaśnia, czym jest miłość, charakteryzuje różne rodzaje miłości,
- wyjaśnia, co to znaczy, że rodzina jest dobrem wspólnym,
- podaje przykłady działań będących realizacją dobra wspólnego rodziny,
- wie, że współcześnie funkcjonują różne modele małżeństwa i rodziny.

II. CZŁOWIEK WOBEC INNYCH LUDZI.

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, co to znaczy być osobą, objaśnia pojęcie godności człowieka,
- wie, że ze względu na swoją wartość – osobową godność – jest równie wartościowym człowiekiem jak inni ludzie,
- zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady,
- zna swoje podstawowe prawa i obowiązki (ucznia, dziecka) oraz wypełnia własne obowiązki,
- wyjaśnia, dlaczego należy odnosić się z szacunkiem do własnego ciała,
- podaje przykłady działań, które są wyrazem troski o własne zdrowie i życie.

III. CZŁOWIEK WOBEC SIEBIE.

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, co to znaczy, że rodzina jest dobrem wspólnym:
 1. podaje przykłady działań będących realizacją dobra wspólnego rodziny,
 2. wie, że współcześnie funkcjonują różne modele małżeństwa i rodziny.

V. CZŁOWIEK WOBEC INNYCH LUDZI.

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i analizuje moralne aspekty życia rodzinnego, zna i porównuje różne historyczne i kulturowe modele rodziny, wyjaśnia znaczenie relacji rodzinnych w kontekście rozwoju moralnego człowieka, ocenia wartość rodziny,
- wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek, kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓŁOWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

1. ETYKA ŻYCIA OSOBISTEGO (INDYWIDUALNEGO).

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i klasyfikuje wybrane problemy moralne ze względu na wyróżniony typ relacji: człowiek wobec innych ludzi, człowiek wobec siebie samego, człowiek wobec ludzkich wytworów, człowiek wobec przyrody, człowiek wobec Boga,
- odwołując się do własnych doświadczeń lub doświadczeń innych osób (w tym także postaci literackich, filmowych, przedstawionych w sztuce), charakteryzuje przeżycia wybranych osób (postaci) uwikłanych w omawiany problem moralny,
- precyzyjnie formułuje problem moralny i wyraża go w stosownym pytaniu,
- analizuje wybrane problemy moralne, wykorzystując kluczowe pojęcia dyskursu etycznego,
- angażuje się w dyskusję na temat wybranych problemów moralnych.

VII. WYBRANE PROBLEMY MORALNE.

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów**1.**

Uczniowie i uczennice rysują na kartkach różne emocje, które mogą odczuwać w różnych sytuacjach związanych z trudnymi sytuacjami w rodzinie, takimi jak np. rozwód, a także kłótnie, przeprowadzki itp. (np. smutek, złość, radość, ulga, strach).

Każde dziecko może opowiedzieć, jakie emocje czułoby w takiej sytuacji lub z jakimi emocjami się już spotkało. Nauczyciel tłumaczy, że zmiany i trudne sytuacje w rodzinie mogą wywoływać wiele różnych emocji i wszystkie są normalne i zrozumiałe. Ważne, by dzieci wiedziały, że mają prawo czuć to, co czują, i mogą o tym rozmawiać.

2.

Uczniowie i uczennice siedzą w kręgu i przekazują sobie piłkę/maskotkę. Osoba, która trzyma przedmiot, mówi, kto z jej bliskich lub przyjaciół daje jej wsparcie, kiedy jest smutna lub zmartwiona. Może to być mama, tata, rodzeństwo, dziadkowie, nauczyciele, przyjaciele...

Ćwiczenie ma na celu pokazanie dzieciom, że nawet w trudnych chwilach, takich jak np. rozwód rodziców, są osoby, które mogą im pomóc i na które mogą liczyć. Ćwiczenie można przeprowadzić w klasie lub przekazać polecenie do wykonania w domu.

3.

Medytacja: Bezpieczne miejsce.

I. Przygotowanie.

Znajdź spokojne miejsce, gdzie nikt ci nie przeszkodzi. Usiądź lub połóż się w wygodnej pozycji. Zamknij oczy i weź kilka głębokich oddechów, wdechając przez nos i wydychając przez usta.

II. Skupienie na oddechu.

Skoncentruj się na swoim oddechu. Poczuj, jak powietrze wchodzi i wychodzi z twojego ciała. Z każdym wydechem, pozwól sobie na coraz większe odprężenie.

III. Wyobrażenie sobie bezpiecznego miejsca.

Wyobraź sobie miejsce, w którym czujesz się całkowicie bezpiecznie i spokojnie, np. pokój w twoim mieszkaniu/domu. Zwróć uwagę na szczegóły tego miejsca. Jak wygląda? Jakie dźwięki słyszysz? Jakie zapachy czujesz?

4.

Każde dziecko dostaje kartkę papieru, na której rysuje swoją rodzinę bez względu na to, ile osób w niej jest. Mogą to być rodzice, rodzeństwo, dziadkowie, ciocie, wujkowie, opiekunowie itp.

Po zakończeniu rysowania dzieci pokazują swoje rysunki i opowiadają, kim są osoby przedstawione na obrazku. Ważne jest, by podkreślić, że rodzina składa się z osób, które są bliskie i dbają o siebie bez względu na to, czy jest to jeden rodzic, babcia, czy opiekun prawny.

5.

Ćwiczenie do wykonania indywidualnie: Wywiad z członkiem rodziny. Uczniowie i uczennice mają za zadanie przeprowadzić wywiad z członkiem rodziny (np. rodzicem, dziadkiem, starszym rodzeństwem) na temat tego, jak radzili sobie z trudną sytuacją w przeszłości. Mogą zadać pytania dotyczące tego, jakie były ich emocje, kto im pomógł oraz czego się nauczyli z tej sytuacji. Cel: Dzieci poznają doświadczenia innych i uczą się, że trudne chwile są częścią życia, a wsparcie ze strony bliskich może być bardzo pomocne.

IV. Zanurzenie się w wyobrażeniu.

Poczuj, jak twoje ciało i umysł relaksują się w tym bezpiecznym miejscu. Wyobraź sobie, że jesteś tam teraz i że czujesz się bezpiecznie i spokojnie.

V. Utrzymanie spokoju.

Pozostań w tym wyobrażonym miejscu przez kilka minut, ciesząc się poczuciem bezpieczeństwa i spokoju. Jeśli twoje myśli zaczną błądzić, delikatnie skieruj je z powrotem do swojego bezpiecznego miejsca.

VI. Powrót.

Kiedy będziesz gotowy/gotowa, zacznij powoli wracać do rzeczywistości. Weź kilka głębokich oddechów, poruszaj palcami u rąk i nóg. Otwórz oczy i poświęć chwilę na zauważenie, jak się czujesz.

„LOVE 404”

reż. Agata Baumgart | Polska 2018 | 17 min | 14+ | film w polskiej wersji językowej

Wkraczająca w dorosłość Rena mieszka w ciasnym mieszkaniu z mamą. Dla obu kobiet internet jest odskocznią od szarej codzienności. Mieszkają razem, ale każda prowadzi osobne intymne życie za zamkniętymi drzwiami swojego pokoju. Rena chce zostać docenioną artystką. W świecie serwisów społecznościowych, talent shows i YouTube sława i miłość wydają się w zasięgu klawiatury, lecz granica między fantazją a rzeczywistością szybko się zaciera.

Czy wiesz, że...

Studio Munka, w którym powstał film „Love 404”, działające przy Stowarzyszeniu Filmowców Polskich, jest znane z produkcji odważnych i nowatorskich filmów krótkometrażowych. Jest miejscem, gdzie wielu młodych reżyserów stawia swoje pierwsze kroki. Filmy produkowane przez Studio Munka zdobywają liczne nagrody na międzynarodowych festiwalach. Studio oferuje różne programy wsparcia dla młodych twórców, takie jak Trzydzieści Minut i Młoda Animacja, które pomagają w realizacji filmów krótkometrażowych.

link do filmu: filmnest.pl

Słowa kluczowe:

samotność, izolacja, inność, świat wirtualny, media społecznościowe, internet, aplikacje randkowe, potrzeba bliskości, potrzeba kontaktu, relacje

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Etyka reportażysty i etyka dokumentalisty – jak przedstawić bohatera, nie naruszając jego godności osobistej? (język polski, godzina wychowawcza)
- Życie wirtualne vs życie realne. Jak mogę ograniczać życie w sieci? (etyka, godzina wychowawcza)
- Pielęgnowanie i wzmacnianie relacji w rodzinie (WDŻ, godzina wychowawcza)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Poznaje reguły społeczne.
- Uczy się przez obserwację odpowiedniego zachowania w sytuacjach społecznych.
- Doskonali umiejętności komunikacyjne (nauka słownictwa, doskonalenie umiejętności czytania, dyskusja po filmie, wypowiedź na temat bohatera, problemu itp.).
- Przez proces identyfikacji i projekcji z bohaterem filmowym poddaje refleksji, czym jest wzorzec i antywzorzec.
- Kształtuje samoświadomość przez wyrażanie i nazywanie swoich emocji, poglądów i reakcji związanych z odbiorem filmu.

Powiązanie z podstawą programową*

JĘZYK POLSKI
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (takich jak artykuł, felieton, reportaż), retorycznych (przemówienie, laudacja, homilia), popularnonaukowych i naukowych (rozprawa), wśród tekstów prasowych różni wiadomość i komentarz, rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach, odczytuje informacje oraz przekazy jawne i ukryte, rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe,
- odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki.

ZAKRES PODSTAWOWY
KSZTAŁCENIE LITERACKIE I KULTUROWE.
2. ODBIÓR TEKSTÓW KULTURY.

ETYKA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje oraz nazywa podstawowe emocje i uczucia, posługuje się nazwami emocji i uczuć do charakteryzowania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób – rzeczywistych i fikcyjnych,
- wykorzystuje pojęcia dyskursu etycznego do analizowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.
2. ANALIZA LUDZKIEGO DZIAŁANIA W ASPEKcie MORALNYM.

ETYKA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowych technologii, w szczególności technologii informatycznych,
- identyfikuje i analizuje wybrane problemy moralne związane z postępem naukowo-technicznym (takie jak problem ochrony prywatności, ochrony praw autorskich, cyberprzemocy, rozwój sztucznej inteligencji, transhumanizm).

4. ETYKA A NAUKA I TECHNIKA.

ETYKA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i analizuje problem sensu życia w kontekście klasycznego pytania etycznego: „Jak należy żyć?”,
- identyfikuje i analizuje problem szczęścia, rozważa relację szczęścia do moralności,
- identyfikuje i analizuje moralne aspekty miłości, charakteryzuje miłość jako relację międzyosobową, rozważa relację miłości do moralności,
- identyfikuje i analizuje moralne aspekty ludzkiej seksualności, rozpoznaje biologiczne, psychiczne, społeczne i kulturowe uwarunkowania ludzkiej seksualności, formułuje ocenę moralną różnych zachowań seksualnych,
- podaje przykłady działań, które są wyrazem troski o własne zdrowie i życie, wyjaśnia, dlaczego należy odnosić się z szacunkiem do własnego ciała,
- identyfikuje i analizuje moralne aspekty życia rodzinnego, zna i porównuje różne historyczne i kulturowe modele rodziny, wyjaśnia znaczenie relacji rodzinnych w kontekście rozwoju moralnego człowieka, ocenia wartość rodziny,
- wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek, kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka,
- wyjaśnia, na czym polega autonomia człowieka, podaje przykłady postaw autonomicznych i nieautonomicznych.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

1. ETYKA ŻYCIA OSOBISTEGO (INDYWIDUALNEGO).

Uczennica/uczeń:

- zna i rozumie konstytucyjnie chronione wartości związane z funkcjonowaniem jednostki w społeczeństwie, takie jak: małżeństwo, rodzina, macierzyństwo, rodzicielstwo,
- rozpoznaje typy struktury rodziny, takie jak: rodzina wielopokoleniowa, rodzina pełna, rodzina niepełna, rodzina zrekonstruowana,
- zna i rozumie funkcje rodziny: prokreacyjną, opiekuńczą, wychowawczą, ekonomiczną i profilaktyczną, oraz ich znaczenie na poszczególnych etapach rozwoju człowieka,
- przyswaja wartości i tradycje ważne w rodzinie, w tym wspólne świętowanie, organizację i przeżywanie wolnego czasu,
- rozumie, na czym polega wierność, zaufanie i dialog w rodzinie, omawia relacje osobowe w rodzinie, wskazuje czynniki je osłabiające,
- wyjaśnia miejsce dziecka w rodzinie,
- wskazuje źródło konfliktów i określa ich przyczyny, zna sposoby rozwiązywania konfliktów,
- zna prawodawstwo dotyczące rodziny,
- omawia prawa i obowiązki małżonków i rodziców, prawa dziecka oraz obowiązki państwa wobec rodziny,
- wie, na czym polega instytucjonalna pomoc rodzinie w sytuacji: choroby, uzależnienia, ubóstwa, bezrobocia, zachowań ryzykownych, problemów pedagogicznych, psychologicznych, prawnych.

I. RODZINA.

Uczennica/uczeń:

- określa pojęcia związane z seksualnością człowieka: męskość, kobiecość, miłość, małżeństwo, rodzicielstwo,
- rozumie znaczenie odpowiedzialności w przeżywaniu własnej płciowości oraz budowaniu trwałych i szczęśliwych więzi,
- określa główne funkcje płciowości, takie jak: wyrażanie miłości, budowanie więzi i rodzicielstwo, wzajemna pomoc i uzupełnianie, integralna współpraca płci,
- omawia problemy związane z przedmiotowym traktowaniem człowieka w dziedzinie seksualnej,
- rozumie, na czym polega prawo człowieka do intymności i ochrona tego prawa.

III. SEKSUALNOŚĆ CZŁOWIEKA.

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje zmiany fizyczne i psychiczne, zróżnicowane, indywidualne tempo rozwoju,
- rozumie i akceptuje kryteria dojrzałości biologicznej, psychicznej i społecznej,
- zna podstawy higieny okresu dojrzewania, troszczy się o zdrowie: właściwe odżywianie, odpowiedni strój, sen i aktywność fizyczną,
- rozumie, czym jest cielesność, płciowość, integracja seksualna,
- zna zagrożenia okresu dojrzewania, takie jak: uzależnienia chemiczne, behawioralne, presja seksualna, pornografia, prostytutka nieletnich, ekshibicjonizm (także w internecie),
- omawia problemy wieku młodzieńczego i sposoby radzenia sobie z nimi,
- rozumie, jak są budowane relacje międzyosobowe, wyjaśnia ich znaczenie w rozwoju społeczno-emocjonalnym, w tym: istotę koleżeństwa i przyjaźni, sympatie młodzieńcze, pierwsze fascynacje, zakochanie, miłość, wzajemny szacunek, udzielanie sobie pomocy, współpracę, empatię.

II. DOJRZEWANIE.

Uczennica/uczeń:

- potrafi komunikować swoje uczucia i budować prawidłowe relacje w rodzinie i grupie społecznej,
- rozumie, na czym polega odpowiedzialność wszystkich członków za atmosferę panującą w rodzinie,
- radzi sobie w sytuacji konfliktu, presji grupy, stresu, umie obronić własne poglądy,
- zna zasady savoir-vivre'u w domu rodzinnym i różnych sytuacjach społecznych,
- rozumie zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej oraz jej znaczenie w relacjach interpersonalnych, bierze udział w życiu społecznym, angażując się w wolontariat, pracę stowarzyszeń, grup nieformalnych i wykazując aktywność indywidualną, jest wrażliwy na osoby potrzebujące pomocy i konkretne sposoby jej udzielania.

VI. POSTAWY.

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów**1.**

Uzupełnij piramidę wartości (strona 68), które są dla Ciebie najważniejsze w życiu (np. rodzina, przyjaciele, hobby, szkoła, zdrowie, kariera). Dół piramidy wyraża, co jest podstawą, czyli to, co jest najważniejsze.

Następnie zastanów się, ile czasu poświęcasz na każdą z tych rzeczy w życiu realnym i ile czasu tracisz na sprawy online (np. media społecznościowe, gry). Zastanów się, czy twoje codzienne życie (zarówno online, jak i offline) jest zgodne z twoimi priorytetami i jak możesz lepiej zarządzać czasem.

2.

Uczniowie i uczennice są podzieleni na dwie grupy i otrzymują zadanie zaplanowania wydarzenia na temat bezpieczeństwa w sieci.

Pierwsza grupa ma porozumiewać się z sobą wyłącznie za pomocą komunikatorów, a druga – przez rozmowę twarzą w twarz.

Następnie uczniowie i uczennice dyskutują na temat łatwości i trudności w obu podejściach.

3.

Nauczyciel prosi uczniów i uczennice, by każdy zastanowił się, jak prezentuje się w mediach społecznościowych (np. jakie zdjęcia zamieszcza, jakie treści udostępnia) w porównaniu do tego, kim są w rzeczywistości.

Uczniowie i uczennice przygotowują dwie kartki: na pierwszej opisują swoje „ja” w internecie (np. jak się przedstawiają, jak chcą być postrzegani), a na drugiej swoje „ja” w rzeczywistości.

Po wykonaniu ćwiczenia omawiają, czy te dwa wizerunki są zbliżone, czy różne oraz jakie mogą być tego konsekwencje.

4.

Grupy dyskusyjne: Jak technologia wpływa na więzi rodzinne?

Uczniowie zostają podzieleni na małe grupy i dyskutują na temat wpływu technologii na relacje rodzinne. Grupy mogą analizować np. takie pytania:

1. Czy technologia pomaga budować relacje rodzinne? Jeśli tak, to w jaki sposób?
2. W jaki sposób w ich rodzinie technologia przeszkadza w nawiązywaniu głębokich relacji (np. smartfony przy stole, mniej rozmów twarzą w twarz)?
3. Jakie są sposoby na lepsze zarządzanie czasem online, by poprawić więzi rodzinne?

5.

Uzupełnij tabelę (strona 69), dokonując analizy emocji wybranej bohaterki filmu „Love 404”.

„MARTWY JAK MAMUT”

Dead as a Dodo

reż. Sara Kolster | Niderlandy 2023 | 60 min | 10+ | wersja z lektorem w języku polskim

„Wszyscy skończymy jako kupa robaka” – mówi kilkuletnia bohaterka filmu. W jej szkole uczniowie znają co najmniej dwie osoby, które zmarły. Obie to ich nauczycielki. Jak na tak małą szkołę to dużo pożegnań. Rodzi się więc wiele pytań, które uczniowie zadają sobie i swoim wychowawcom. Dlaczego ludzie umierają? Co dzieje się z nami po śmierci? Odpowiedzi nie są jednak takie proste. Zawiłości cyklu życia łatwiej zrozumieć w praktyce. Na zajęciach z ogrodnictwa wszyscy radośnie pielą grządki, wyciągają robaki, sadzą warzywa i przede wszystkim zaczynają z sobą rozmawiać. Jedno okazuje się pewnością: wszyscy jesteśmy częścią przyrody.

Czy wiesz, że...

Ostatnie mamuty wyginęły około czterech tysięcy lat temu na Wyspie Wrangla. Na kontynencie zniknęły znacznie wcześniej, głównie z powodu zmian klimatycznych i działalności człowieka. Mamuty zamieszkiwały rozległe obszary Europy, Azji i Ameryki Północnej. W Polsce ich szczątki znaleziono m.in. w Warszawie, Krakowie i okolicach Konina. Mamuty były roślinożercami. Żywiły się głównie trawami, kwitnącymi ziołami i turzycami. Ich dieta była dostosowana do surowych warunków tundry. Mamuty należały do rodziny słoniowatych (Elephantidae), a ich najbliższymi żyjącymi krewnymi są współczesne słonie. Najbliżej spokrewnione z mamutami włochatymi są słonie indyjskie (Elephas maximus).

link do filmu: [filmnest.pl](https://www.filmnest.pl)

Słowa kluczowe:

cykl życia, przyroda, śmierć, pożegnania, emocje, własny ogródek

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Pozycja człowieka w przyrodzie (biologia)
- Terapeutyczny wpływ przyrody na ludzkie emocje i ciało (etyka, godzina wychowawcza)
- Jak zaopiekować się swoimi emocjami po stracie bliskiej osoby czy rzeczy? (etyka, WDŻ)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Poznaje reguły społeczne.
- Uczy się przez obserwację odpowiedniego zachowania w sytuacjach społecznych.
- Konfrontując się z problemem przedstawionym w filmie, uczy się rozwiązywania problemów i poszukiwania rozwiązań.
- Poznaje różne stanowiska i poglądy oraz konfrontuje je z własnymi.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.
- Kształtuje samoświadomość przez wyrażanie i nazywanie swoich emocji, poglądów i reakcji związanych z odbiorem filmu.

Powiązanie z podstawą programową*

BIOLOGIA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- wskazuje żywe i nieożywione elementy ekosystemu oraz wykazuje, że są one powiązane różnorodnymi zależnościami,
- opisuje cechy populacji (takie jak: liczebność, zagęszczenie, rozrodczość, śmiertelność, struktura przestrzenna, wiekowa i płciowa) oraz dokonuje obserwacji liczebności, rozmieszczenia i zagęszczenia wybranego gatunku rośliny zielnej w terenie,
- analizuje oddziaływania antagonistyczne: konkurencję wewnątrzgatunkową i międzygatunkową, pasożytnictwo, drapieżnictwo i roślinożerność,
- analizuje oddziaływania nieantagonistyczne: mutualizm obligatoryjny (symbiozę), mutualizm fakultatywny (protokooperację) i komensalizm,
- przedstawia strukturę troficzną ekosystemu, rozróżnia producentów, konsumentów (pierwszego i dalszych rzędów) i destruentów oraz przedstawia ich rolę w obiegu materii i przepływie energii przez ekosystem,
- analizuje zależności pokarmowe (łańcuchy pokarmowe i sieci troficzne), konstruuje proste łańcuchy pokarmowe (łańcuchy spasania) oraz analizuje przedstawione (w postaci schematu) sieci i łańcuchy pokarmowe,
- analizuje zakresy tolerancji organizmu na wybrane czynniki środowiska (temperaturę, wilgotność, stężenie dwutlenku siarki w powietrzu),
- przedstawia porosty jako organizmy wskaźnikowe (skala porostowa), ocenia stopień zanieczyszczenia powietrza tlenkami siarki, wykorzystując skalę porostową,
- przedstawia odnawialne i nieodnawialne zasoby przyrody oraz propozycje racjonalnego gospodarowania tymi zasobami zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

VII. EKOLOGIA I OCHRONA ŚRODOWISKA.

BIOLOGIA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- przedstawia istotę różnorodności biologicznej,
- podaje przykłady gospodarczego użytkowania ekosystemów,
- analizuje wpływ człowieka na różnorodność biologiczną,
- uzasadnia konieczność ochrony różnorodności biologicznej,
- przedstawia formy ochrony przyrody w Polsce oraz uzasadnia konieczność ich stosowania dla zachowania gatunków i ekosystemów.

VIII. ZAGROŻENIA RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ.

BIOLOGIA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozróżnia czynniki biotyczne i abiotyczne oddziałujące na organizmy,
- przedstawia elementy niszy ekologicznej organizmu, rozróżnia niszę ekologiczną od siedliska,
- wyjaśnia, czym jest tolerancja ekologiczna,
- wykazuje znaczenie organizmów o wąskim zakresie tolerancji ekologicznej w bioindykacji, planuje i przeprowadza doświadczenie mające na celu zbadanie zakresu tolerancji ekologicznej w odniesieniu do wybranego czynnika środowiska,
- charakteryzuje populację, określając jej cechy (liczebność, zagęszczenie, strukturę przestrzenną, wiekową i płciową), dokonuje obserwacji cech populacji wybranego gatunku,
- przewiduje zmiany liczebności populacji, dysponując danymi o jej liczebności, rozrodczości, śmiertelności i migracjach osobników,
- przedstawia modele wzrostu liczebności populacji,
- wyjaśnia znaczenie zależności nieantagonistycznych (takich jak mutualizm obligatoryjny i fakultatywny, komensalizm) w ekosystemie i podaje ich przykłady,
- przedstawia skutki konkurencji wewnątrzgatunkowej i międzygatunkowej,
- planuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące oddziaływania antagonistyczne między osobnikami wybranych gatunków,
- wyjaśnia zmiany liczebności populacji w układzie zjadający i zjadany,
- przedstawia adaptacje drapieżników, pasażerów i roślinożerców do zdobywania pokarmu,
- przedstawia obronne adaptacje ofiar drapieżników, żywicieli pasożytów oraz zjadanych roślin,
- określa zależności pokarmowe w ekosystemie na podstawie analizy fragmentów sieci pokarmowych, przedstawia zależności pokarmowe w biocenozie w postaci łańcuchów pokarmowych,
- wyjaśnia przepływ energii i obieg materii w ekosystemie,
- opisuje obieg węgla i azotu w przyrodzie, wykazując rolę różnych grup organizmów w tych obiegach,
- przedstawia sukcesję jako proces przemiany ekosystemu w czasie, skutkujący zmianą składu gatunkowego.

X. EKOLOGIA.

Uczennica/uczeń:

- przedstawia typy różnorodności biologicznej: genetyczną, gatunkową i ekosystemową,
- wymienia główne czynniki geograficzne kształtujące różnorodność gatunkową i ekosystemową Ziemi (klimat, ukształtowanie powierzchni), podaje przykłady miejsc charakteryzujących się szczególnym bogactwem gatunkowym, wykazuje związek między rozmieszczeniem biomów a warunkami klimatycznymi na kuli ziemskiej,
- wykazuje wpływ działalności człowieka (intensyfikacji rolnictwa, urbanizacji, industrializacji, rozwoju komunikacji i turystyki) na różnorodność biologiczną,
- wykazuje wpływ działalności człowieka na różnorodność biologiczną,
- wyjaśnia znaczenie restytucji i reintrodukcji gatunków dla zachowania różnorodności biologicznej, podaje przykłady restytuowanych gatunków,
- uzasadnia konieczność zachowania tradycyjnych odmian roślin i tradycyjnych ras zwierząt dla zachowania różnorodności genetycznej,
- uzasadnia konieczność stosowania różnych form ochrony przyrody, w tym Natury 2000,
- uzasadnia konieczność współpracy międzynarodowej (powołuje się na CITES, konwencję o różnorodności biologicznej, Agendę 21) dla ochrony różnorodności biologicznej,
- przedstawia istotę zrównoważonego rozwoju.

XI. RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA, JEJ ZAGROŻENIA I OCHRONA.

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, co to znaczy być osobą, objaśnia pojęcie godności człowieka,
- wie, że ze względu na swoją wartość – osobową godność – jest równie wartościowym człowiekiem jak inni ludzie,
- zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady,
- zna swoje podstawowe prawa i obowiązki (ucznia, dziecka) oraz wypełnia własne obowiązki,
- wyjaśnia, dlaczego należy odnosić się z szacunkiem do własnego ciała.

III. CZŁOWIEK WOBEC SIEBIE.

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady działań, które są wyrazem troski o własne zdrowie i życie, wyjaśnia, dlaczego należy odnosić się z szacunkiem do własnego ciała,
- wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek, kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka.

1. ETYKA ŻYCIA OSOBISTEGO (INDYWIDUALNEGO).

Uczennica/uczeń:

- zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych:
 1. rozpoznaje oraz nazywa wybrane emocje i uczucia, takie jak: radość, smutek, strach, wstyd, zdziwienie, gniew, akceptację, dumę, miłość, nienawiść, przyjemność, przykrość, poczucie szczęścia, poczucie wstydu, poczucie winy, zazdrość,
 2. posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady okazywania szacunku wobec rodziców, nauczycieli, koleżanek i kolegów oraz innych ludzi – dorosłych i dzieci,
- uzasadnia, dlaczego należy okazywać szacunek innym osobom,
- okazuje szacunek innym osobom,
- wie, że w szczególny sposób należy okazywać szacunek i wyrozumiałość osobom starszym (seniorom), słabszym, potrzebującym pomocy.

II. CZŁOWIEK WOBEC INNYCH LUDZI.

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, co to znaczy, że przyroda jest dobrem (wartością),
- dostrzega wartość miejsc, w których żyje,
- jest świadomy, że przyroda jest dobrem, które należy chronić, i uzasadnia potrzebę ochrony przyrody,
- podaje przykłady właściwego korzystania z dobrodziejstw przyrody,
- wie, jak można chronić przyrodę, i angażuje się w działania na rzecz jej ochrony,
- wyjaśnia ideę odpowiedzialności za przyszłe pokolenia oraz rekonstruuje argumentację z odpowiedzialności za przyszłe pokolenia,
- wyjaśnia, dlaczego nie należy traktować zwierząt w okrutny sposób,
- podaje przykłady właściwego traktowania zwierząt.

V. CZŁOWIEK WOBEC PRZYRODY.

Uczennica/uczeń:

- określa, czym jest bioróżnorodność, uzasadnia potrzebę ochrony bioróżnorodności,
- rozważa zagadnienie moralnego statusu zwierząt,
- formułuje argumenty na rzecz ochrony przyrody, angażuje się w działania na rzecz ochrony środowiska.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

5. ETYKA ŚRODOWISKOWA.

Uczennica/uczeń:

- radzi sobie w sytuacji konfliktu, presji grupy, stresu,
- zna i stosuje zasady savoir-vivre'u w różnych sytuacjach społecznych,
- rozumie zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej oraz jej znaczenie w relacjach interpersonalnych, przyjmuje odpowiedzialność za manifestowane reakcje, wypowiedane i pisane słowa,
- kształtuje i wyraża postawy asertywne, gdy nie może lub nie powinien czegoś wykonać, stara się odmawiać tak, by nie ranić drugiego,
- bierze udział w życiu społecznym, angażując się w wolontariat, pracę stowarzyszeń, grup nieformalnych i wykazując aktywność indywidualną, jest wrażliwy na osoby potrzebujące pomocy i zna konkretne sposoby jej udzielania,
- świadomie i odpowiedzialnie korzysta ze środków społecznego przekazu, w tym z internetu, dokonując wyboru określonych treści i limitując czas im poświęcany,
- jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie.

VI. POSTAWY.

Uczennica/uczeń:

- potrafi komunikować swoje uczucia i budować prawidłowe relacje w rodzinie i grupie społecznej,
- radzi sobie w sytuacji konfliktu, presji grupy, stresu, umie obronić własne poglądy,
- zna zasady savoir-vivre'u w domu rodzinnym i różnych sytuacjach społecznych,
- rozumie zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej oraz jej znaczenie w relacjach interpersonalnych, bierze udział w życiu społecznym, angażując się w wolontariat, pracę stowarzyszeń, grup nieformalnych i wykazując aktywność indywidualną, jest wrażliwy na osoby potrzebujące pomocy i konkretne sposoby jej udzielania,
- jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie.

VI. POSTAWY.

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów**1.**

Nauczyciel organizuje zabawę, w której uczniowie i uczennice będą przedstawiać różne elementy ekosystemu (np. rośliny, zwierzęta, wodę, słońce). Następnie przy użyciu sznurka pokazuje, jak te elementy są z sobą powiązane, tworząc krąg życia, i jak każdy element wpływa na pozostałe.

2.

Nauczyciel wychodzi z uczniami i uczennicami na spacer (szkolne podwórko, do parku, do pobliskiego lasu). Dzieci otrzymują zadanie stworzenia mandali z naturalnych materiałów, takich jak: kamienie, liście, kwiaty i gałązki.

Celem ćwiczenia jest pokazanie piękna natury, obserwacja przyrody i przypomnienie, że człowiek jest jej elementem.

3.

Nauczyciel prosi uczniów i uczennice o stworzenie mapy myśli, która przedstawia główne wątki i tematy poruszane w filmie. Mogą użyć rysunków, symboli i krótkich notatek (strona 70).

4.

Zadaniem uczennic i uczniów jest zaprojektowanie plakatu promującego film „Martwy jak mamut”.

Karta pracy (strona 71): Zaprojektuj plakat do filmu „Martwy jak mamut”. Użyj elementów, które twoim zdaniem najlepiej oddadzą atmosferę i tematykę filmu.

5.

Ćwiczenie dla uczniów i uczennic szkół ponadpodstawowych.

Zinterpretuj myśl z oświeceniowej powieści filozoficznej Woltera „Kandyd”: „Trzeba uprawiać swój ogródek”, i powiąż ją z wymową filmu „Martwy jak mamut”.

„NADZWYCZAJNA MONA”

Extraordinary Mona

reż. Sarah van Dale | Belgia 2023 | 15 min | 12+ | wersja z lektorem w języku polskim

Mona jest niezwykła: ma ogromną wyobraźnię, która pomaga jej w codziennym funkcjonowaniu w świecie. Mona podobnie jak jej brat jest też osobą w spektrum autyzmu. Mona jest jednak ekstrawertyczką, a jej brat raczej introvertykiem. Zupełnie inaczej patrzą na świat. Dlatego też Mona decyduje się na ważny i wielki krok w swoim życiu: przechodzi z klasy specjalnej na edukację zwykłą. Musi pożegnać się z kolegami z klasy i poznać nowych przyjaciół. Otwiera się przed nią nowy, ekscytujący świat, ale to też może być stresujące.

Czy wiesz, że...

Termin „neuroróżnorodność” został wprowadzony przez australijską socjolożkę Judy Singer pod koniec lat 90. XX wieku. Koncepcja ta podkreśla, że różnice w funkcjonowaniu mózgu, takie jak: autyzm, ADHD, dysleksja i inne, są naturalnymi wariacjami ludzkiego umysłu, a nie wadami, które należy naprawić. Rozumienie i akceptacja neuroróżnorodności przynosi wiele korzyści zarówno jednostkom, jak i społeczeństwu. Osoby neuroróżnorodne często myślą w sposób nieszablonowy, co może prowadzić do innowacyjnych rozwiązań i kreatywnych pomysłów. Firmy, które doceniają neuroróżnorodność, mogą zyskać przewagę konkurencyjną dzięki różnorodnym perspektywom. Promowanie neuroróżnorodności pomaga zmniejszyć stygmatyzację i dyskryminację osób z różnymi typami mózgu. To może prowadzić do bardziej inkluzywnego społeczeństwa, w którym każdy ma równe szanse na rozwój.

link do filmu: filmnest.pl

Słowa kluczowe:

wyobraźnia, autyzm, nowe wyzwania, zmiana szkoły, inność, różne sposoby patrzenia na świat, neuroróżnorodność, nieneurotypowość

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Nieneurotypowość a jej postrzeganie w społeczeństwie – szkodliwe stereotypy i dezinformacja (biologia, godzina wychowawcza, etyka)
- Wspieramy osoby z neuroróżnorodnością – plan kampanii społecznej w naszej szkole (etyka, godzina wychowawcza)
- Genetyczne uwarunkowania neuroróżnorodności (biologia)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Poznaje reguły społeczne.
- Uczy się przez obserwację odpowiedniego zachowania w sytuacjach społecznych.
- Konfrontując się z problemem przedstawionym w filmie, uczy się rozwiązywania problemów i poszukiwania rozwiązań.
- Poznaje różne stanowiska i poglądy oraz konfrontuje je z własnymi.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.

Powiązanie z podstawą programową*

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje zmiany fizyczne i psychiczne, zauważa i akceptuje zróżnicowane, indywidualne tempo rozwoju,
- zna kryteria dojrzałości biologicznej, psychicznej i społecznej,
- omawia problemy wieku młodzieńczego i sposoby radzenia sobie z nimi,
- rozumie, jak są budowane relacje międzyosobowe, wyjaśnia ich znaczenie w rozwoju społeczno-emocjonalnym, potrafi przedstawić istotę: koleżeństwa i przyjaźni, sympatii młodzieńczych, pierwszych fascynacji, zakochania, miłości, zwraca uwagę na potrzebę i wartość wzajemnego szacunku, udzielania pomocy, empatii i współpracy.

II. DOJRZEWANIE.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje zmiany fizyczne i psychiczne, zróżnicowane, indywidualne tempo rozwoju,
- rozumie i akceptuje kryteria dojrzałości biologicznej, psychicznej i społecznej,
- zna podstawy higieny okresu dojrzewania, troszczy się o zdrowie: właściwe odżywianie, odpowiedni strój, sen i aktywność fizyczną,
- omawia problemy wieku młodzieńczego i sposoby radzenia sobie z nimi,
- rozumie, jak są budowane relacje międzyosobowe, wyjaśnia ich znaczenie w rozwoju społeczno-emocjonalnym, w tym: istoty koleżeństwa i przyjaźni, sympatii młodzieńczych, pierwszych fascynacji, zakochania, miłości, wzajemnego szacunku, udzielania sobie pomocy, współpracy, empatii.

II. DOJRZEWANIE.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- zna i stosuje zasady savoir-vivre'u w różnych sytuacjach społecznych,
- rozumie zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej oraz jej znaczenie w relacjach interpersonalnych, przyjmuje odpowiedzialność za manifestowane reakcje, wypowiedane i pisane słowa,
- kształtuje i wyraża postawy asertywne, gdy nie może lub nie powinien czegoś wykonać, stara się odmawiać tak, by nie ranić drugiego,
- bierze udział w życiu społecznym, angażując się w wolontariat, pracę stowarzyszeń, grup nieformalnych i wykazując aktywność indywidualną, jest wrażliwy na osoby potrzebujące pomocy i zna konkretne sposoby jej udzielania,
- świadomie i odpowiedzialnie korzysta ze środków społecznego przekazu, w tym z internetu, dokonując wyboru określonych treści i limitując czas im poświęcany,
- jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie.

VI. POSTAWY.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- potrafi komunikować swoje uczucia i budować prawidłowe relacje w rodzinie i grupie społecznej,
- radzi sobie w sytuacji konfliktu, presji grupy, stresu, umie obronić własne poglądy,
- zna zasady savoir-vivre'u w domu rodzinnym i różnych sytuacjach społecznych,
- rozumie zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej oraz jej znaczenie w relacjach interpersonalnych, bierze udział w życiu społecznym, angażując się w wolontariat, pracę stowarzyszeń, grup nieformalnych i wykazując aktywność indywidualną, jest wrażliwy na osoby potrzebujące pomocy i konkretne sposoby jej udzielania,
- rozumie, że osoby z niepełnosprawnością mogą być kolegami i przyjaciółmi, świadomie korzysta ze środków społecznego przekazu,
- jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie.

VI. POSTAWY.

Uczennica/uczeń:

- zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych:
 - posługuje się pojęciami niezbędnymi do charakterystyki działania w aspekcie jego moralnej oceny, takimi jak: decyzja, czyn, sprawczość, konflikt, problem, podmiot działania (autor, sprawca), adresat działania, intencja działania, motyw działania, treść działania, skutek (konsekwencja), okoliczności działania,
 - rozpoznaje oraz nazywa wybrane emocje i uczucia, takie jak: radość, smutek, strach, wstępl, zdziwienie, gniew, akceptacja, duma, miłość, nienawiść, przyjemność, przykrość, poczucie szczęścia, poczucie wstydu, poczucie winy, zazdrość,
 - posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych,
 - zna i objaśnia podstawowe pojęcia związane z oceną moralną, takie jak: dobro, zło, wartość, kryterium, zasada (norma, reguła), postawa, cnota, wada, obowiązek, sankcja, sumienie, wzór, autorytet, odpowiedzialność, prawo naturalne, prawo stanowione, godność, prawa człowieka, natura ludzka, prawda, szczęście.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

Uczennica/uczeń:

- 1. przedstawia strukturę i rolę DNA.

V. GENETYKA.

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady okazywania szacunku wobec rodziców, nauczycieli, koleżanek i kolegów oraz innych ludzi – dorosłych i dzieci,
- uzasadnia, dlaczego należy okazywać szacunek innym osobom,
- okazuje szacunek innym osobom,
- wie, że w szczególny sposób należy okazywać szacunek i wyrozumiałość osobom starszym (seniorom), słabszym, potrzebującym pomocy,
- wyjaśnia, czym jest miłość, charakteryzuje różne rodzaje miłości.

II. CZŁOWIEK WOBEC INNYCH LUDZI.

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i analizuje moralne aspekty przyjaźni, charakteryzuje przyjaźń jako relację międzyosobową, ocenia wartość przyjaźni,
- wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek, kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka,
- wyjaśnia, na czym polega autonomia człowieka, podaje przykłady postaw autonomicznych i nieautonomicznych.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

Uczennica/uczeń:

- opisuje zmienność jako różnorodność fenotypową osobników w populacji,
- przedstawia typy zmienności: środowiskową i genetyczną (rekombinacyjną i mutacyjną),
- wyjaśnia na przykładach wpływ czynników środowiska na plastyczność fenotypów,
- rozdziła ciągłą i nieciągłą zmienność cechy,
- przedstawia źródła zmienności rekombinacyjnej,
- rozdziła rodzaje mutacji genowych oraz określa ich skutki,
- rozdziła rodzaje aberracji chromosomowych (strukturalnych i liczbowych) oraz określa ich skutki,
- określa na podstawie analizy rodowodu lub kariotypu podłoże genetyczne chorób człowieka (takich jak: mukowiscydoza, fenylketonuria, anemia sierpowata, albinizm, płasawica Huntingtona, hemofilia, daltonizm, dystrofia mięśniowa Duchenne'a, krzywica oporna na witaminę D3, zespół Klinefeltera, zespół Turnera, zespół Downa),
- wykazuje związek między narażeniem organizmu na działanie czynników mutagennych (fizycznych, chemicznych, biologicznych) a zwiększonym ryzykiem wystąpienia chorób.

VII. GENETYKA KLASYCZNA.
2. ZMIENNOŚĆ ORGANIZMÓW.**Propozycja zadań dla uczennic i uczniów****1.**

Uczniowie i uczennice mają za zadanie stworzyć własny profil sensoryczny (strona 72), w którym zapiszą, jakie dźwięki, zapachy, smaki czy faktury lubią, a które ich denerwują. Dzięki temu zrozumieją, że każdy jest inny i że osoby z autyzmem mogą mieć bardziej wyostzone lub stępione reakcje na bodźce. Omówienie różnic sensorycznych może pomóc uczniom zrozumieć, że to, co dla nich jest neutralne, dla innych może być przytłaczające.

2.

Uczniowie i uczennice mają za zadanie w schemat człowieka (strona 73), wpisać własne cechy, które uważają za wyjątkowe i odróżniające ich od innych.

Wypełnione karty pracy są omawiane, by doprowadzić do wniosku, że każdy z nas jest inny, ale to nie czyni nas gorszych czy lepszych.

To okazja do porozmawiania o tym, jak różnorodność czyni świat ciekawszym miejscem i jak możemy wspierać się nawzajem, akceptując różne perspektywy i potrzeby. Uczniowie i uczennice mają za zadanie przywołać takie przykłady.

3.

Zrozumienie różnic w myśleniu: metoda Problem Solving. Celem ćwiczenia będzie zrozumienie, że osoby nieneurotypowe mogą myśleć inaczej, ale nie oznacza to, że są mniej efektywne, ponieważ często efekty ich pracy prowadzą do unikatowych rozwiązań problemów.

Nauczyciel dzieli uczniów i uczennice na grupy i daje im problem do rozwiązania – muszą za pomocą kartek papieru i taśmy klejącej zbudować jak najwyższą wieżę. Każda z grup otrzymuje inną zasadę – np. mogą używać tylko jednej ręki, nie mogą z sobą rozmawiać... Ma to symulować różne sposoby myślenia i działania.

Po zakończeniu nauczyciel pyta, jak różne podejścia wpłynęły na pracę uczniów. Wyjaśnia, że osoby z nieneurotypowością często rozwiązują problemy w sposób nieszablonowy, co jest ich mocną stroną.

4.

Burza mózgów – uczniowie i uczennice wymyślają sposoby wspierania osób nieneurotypowych w szkole lub społeczeństwie. Mogą to być proste działania, takie jak oferowanie pomocy w zadaniach, dostosowanie przestrzeni, akceptacja różnych sposobów uczenia się (strona 73).

Jak mogę wspierać osoby nieneurotypowe w szkole (w społeczeństwie)?

Nauczyciel podkreśla, że każdy człowiek może mieć swój unikatowy sposób funkcjonowania i że wspólnota może być silniejsza, gdy akceptujemy i wspieramy różnorodność.

5.

Ćwiczenie do pracy indywidualnej.

Przygotuj w domu prezentację multimedialną na temat wybranej przez siebie publicznej osoby nieneurotypowej (minimum 5 slajdów). Wyjaśnij, dlaczego wybrałeś/wybrałaś akurat ją, co cię w niej inspirowało.

„NEUROTYPY”

Neurotypes

reż. Maija Hirvonen | Finlandia 2024 | 75 min | 12+ | wersja z lektorem w języku polskim

Po obejrzeniu filmu o Grecie Thunberg nastoletnia Aida czuje się zainspirowana. Ona też chce zmieniać świat na lepsze i wziąć sprawy w swoje ręce. Aida jest nieneurotypowa, co oznacza, że codzienne funkcjonowanie bywa dla niej trochę bardziej skomplikowane niż dla pozostałych rówieśników. Czuje, że wielu dorosłych niedostatecznie rozumie sytuację osób na spektrum autyzmu, przez co nie dają im równych szans, np. w szkole. Postanawia więc zabrać głos i ze wsparciem swojej mamy organizuje demonstrację pod fińskim parlamentem. Jej celem jest informowanie i edukowanie, by osobom ze specjalnymi potrzebami mogło żyć się lepiej. Dzięki jej determinacji, energii do działania i pozytywnemu nastawieniu do Aidy dotęcza coraz więcej osób, których głosy mogą być wreszcie usłyszane.

Czy wiesz, że...

Nieneurotypowość obejmuje różne zaburzenia, takie jak autyzm, ADHD, dysleksja, dyskalkulia, zespół Tourette'a i inne. Każde z tych zaburzeń wpływa na sposób, w jaki osoba przetwarza informacje, komunikuje się i reaguje na bodźce sensoryczne. Mózg osób nieneurotypowych, podobnie jak mózg osób neurotypowych, ma zdolność do zmian i adaptacji przez całe życie. To zjawisko jest nazywane neuroplastycznością i oznacza, że mózg może tworzyć nowe połączenia neuronalne w odpowiedzi na doświadczenia i trening. Nieneurotypowość nie jest chorobą, którą można wyleczyć. To po prostu inny sposób funkcjonowania mózgu. Osoby nieneurotypowe mogą być równie utalentowane i wartościowe jak osoby neurotypowe. Wiele osób nieneurotypowych posiada wyjątkowe talenty i zdolności. Na przykład osoby z autyzmem mogą mieć niezwykle zdolności w dziedzinach takich jak matematyka, muzyka czy sztuka.

link do filmu: [filmnest.pl](https://www.filmnest.pl)

Słowa kluczowe:

aktywizm, nieneurotypowość, równe szanse w edukacji, walka o sprawiedliwość, relacja z mamą

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Aktywizm jako forma odpowiedzialności obywatelskiej (WOS, godzina wychowawcza)
- Różne mózgi – różni ludzie (biologia, godzina wychowawcza)
- Szanujmy inność i indywidualność (etyka, godzina wychowawcza)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Poznaje reguły społeczne.
- Uczy się przez obserwację odpowiedniego zachowania w sytuacjach społecznych.
- Konfrontując się z problemem przedstawionym w filmie, uczy się rozwiązywania problemów i poszukiwania rozwiązań.
- Poznaje różne stanowiska i poglądy oraz konfrontuje je z własnymi.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.

Powiązanie z podstawą programową*

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- uzasadnia, że człowiek jest istotą społeczną, wyjaśnia znaczenie potrzeb społecznych człowieka (kontakt, przynależności, uznania),
- przedstawia zasady komunikowania się, wyjaśnia zasady skutecznej autoprezentacji – kształtowania swojego wizerunku,
- wymienia cechy grup społecznych, charakteryzuje grupę koleżeńską i grupę nastawioną na realizację określonego zadania, uzasadnia, że efektywna współpraca przynosi różne korzyści, przedstawia różne formy współpracy w grupie,
- rozpoznaje sytuacje wymagające podjęcia decyzji indywidualnej i grupowej, wyjaśnia i stosuje podstawowe sposoby podejmowania wspólnych decyzji.

SPOŁECZNA NATURA CZŁOWIEKA.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- podaje cnoty obywatelskie (takie jak: odpowiedzialność, troska o dobro wspólne, aktywność, przedsiębiorczość, solidarność, roztropność, tolerancja, odwaga cywilna), wykazuje, odwołując się do działań wybitnych Polaków, znaczenie ich urzeczywistnienia dla pożytku publicznego,
- przedstawia cele i formy działań organizacji pozarządowych aktywnych w społeczności lokalnej i regionie, wykazuje, że działalność tego typu prowadzi do realizacji różnorodnych potrzeb,
- przedstawia cele i przykłady działania organizacji społecznych skupiających młodych ludzi w Polsce, wyjaśnia ideę wolontariatu i przedstawia formy działalności wolontariuszy,
- przedstawia formy wpływania obywateli na decyzje władz samorządowych, przykłady realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich oraz przedsięwzięć podejmowanych przez młodzieżowe rady gminy/miasta,
- uzasadnia potrzebę przestrzegania zasad etycznych w życiu publicznym, rozpoznaje przejawy ich łamania i podaje skutki takich działań.

IX. UDZIAŁ OBYWATELI W ŻYCIU PUBLICZNYM – SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- uzasadnia, że godność człowieka jest podstawą różnych systemów moralnych, wyjaśnia, że jest ona źródłem powszechnych, przyrodzonych, nienaruszalnych i niezbywalnych wolności i praw człowieka, analizuje sformułowania preambuły Powszechnej deklaracji praw człowieka,
- przedstawia przykłady działań organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka, uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się zjawiskom braku tolerancji wobec różnych mniejszości.

VI. PRAWA CZŁOWIEKA.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- charakteryzuje role społeczne człowieka w związku z jego przynależnością do różnych grup społecznych, analizuje zasady wzajemności, zaufania i pomocy,
- odróżnia tolerancję od akceptacji, wyjaśnia, jak tworzą się podziały w społeczeństwie na „swoich” i „obcych”, rozpoznaje przyczyny, przejawy i skutki nietolerancji i stygmatyzacji oraz przedstawia możliwe sposoby przeciwstawiania się tym zjawiskom.

I. CZŁOWIEK I SPOŁECZEŃSTWO.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- przedstawia rodzaje i przykłady organizacji pozarządowych, charakteryzuje działalność wybranych organizacji tego typu w Rzeczypospolitej Polskiej, wymienia zakres niezbędnych uregulowań w statucie stowarzyszenia,
- przygotowuje materiał do zamieszczenia w internecie na temat działań indywidualnych lub grupowych w życiu publicznym (np. w wątku publicznym swojego profilu na portalach społecznościowych lub na blogu).

II. SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE.

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje elementy ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego (na modelu, rysunku, według opisu itd.) oraz określa ich funkcje,
- porównuje rolę współczulnego i przywspółczulnego układu nerwowego.

III. ORGANIZM CZŁOWIEKA.
9. UKŁAD NERWOWY.**Uczennica/uczeń:**

- zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych:
 1. posługuje się pojęciami niezbędnymi do charakterystyki działania w aspekcie jego moralnej oceny, takimi jak: decyzja, czyn, sprawczość, konflikt, problem, podmiot działania (autor, sprawca), adresat działania, intencja działania, motyw działania, treść działania, skutek (konsekwencja), okoliczności działania,
 2. rozpoznaje oraz nazywa wybrane emocje i uczucia, takie jak: radość, smutek, strach, wstręt, zdziwienie, gniew, akceptacja, duma, miłość, nienawiść, przyjemność, przykrość, poczucie szczęścia, poczucie wstydu, poczucie winy, zazdrość,
 3. posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych,
 4. zna i objaśnia podstawowe pojęcia związane z oceną moralną, takie jak: dobro, zło, wartość, kryterium, zasada (norma, reguła), postawa, cnota, wada, obowiązek, sankcja, sumienie, wzór, autorytet, odpowiedzialność, prawo naturalne, prawo stanowione, godność, prawa człowieka, natura ludzka, prawda, szczęście.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia istotę powstawania i przewodzenia impulsu nerwowego, wykazuje związek między budową neuronu a przewodzeniem impulsu nerwowego,
- przedstawia działanie synapsy chemicznej, uwzględniając rolę przekaźników chemicznych, podaje przykłady tych neuroprzekaźników,
- przedstawia budowę i funkcje mózgu, rdzenia kręgowego i nerwów,
- przedstawia rolę autonomicznego układu nerwowego w utrzymaniu homeostazy oraz podaje lokalizacje ośrodków tego układu,
- wyróżnia rodzaje receptorów ze względu na rodzaj odbieranego bodźca, wykazuje związek między lokalizacją receptorów w organizmie a pełnioną funkcją,

V. BUDOWA I FIZJOLOGIA CZŁOWIEKA.
7. REGULACJA NERWOWA.**Uczennica/uczeń:**

- podaje przykłady okazywania szacunku wobec rodziców, nauczycieli, koleżanek i kolegów oraz innych ludzi – dorosłych i dzieci,
- uzasadnia, dlaczego należy okazywać szacunek innym osobom,
- okazuje szacunek innym osobom,
- wie, że w szczególny sposób należy okazywać szacunek i wyrozumiałość osobom starszym (seniorom), słabszym, potrzebującym pomocy,
- wyjaśnia, czym jest miłość, charakteryzuje jej różne rodzaje

II. CZŁOWIEK WOBEC INNYCH LUDZI.

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i analizuje moralne aspekty przyjaźni, charakteryzuje przyjaźń jako relację międzyosobową, ocenia wartość przyjaźni,
- wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek, kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka,
- wyjaśnia, na czym polega autonomia człowieka, podaje przykłady postaw autonomicznych i nieautonomicznych.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów**1.**

Uczniowie i uczennice zostają podzieleni na małe grupy. Każda grupa otrzymuje temat związany z problemem społecznym lub środowiskowym (np. kryzys klimatyczny, prawa człowieka, prawa kobiet, problem uchodźców, zanieczyszczenie plastikiem). Ich zadaniem jest wymyślenie planu aktywistycznego działania.

Grupy mają 15 minut na opracowanie planu działań, który mogłyby podjąć w swojej społeczności, szkole lub w sieci, by zwrócić uwagę na dany problem i spróbować wprowadzić zmiany. W planie powinny znaleźć się odpowiedzi na pytania:

- Co jest celem działania?
- Jakie kroki muszą podjąć, by osiągnąć ten cel (np. urządzić kampanię w mediach społecznościowych, zorganizować wydarzenie, napisać petycję)?
- Jakie zasoby będą im potrzebne (ludzie, narzędzia, media czy inne środki)?
- Jak zmierzą efekty swojego działania?

2.

Uczniowie i uczennice zostają podzieleni na grupy i każda z grup ma za zadanie zbadać życie jednego znanego aktywisty/aktywistki, który wpłynął na zmiany społeczne. Może to być postać historyczna lub współczesna. Grupy mogą wybrać takie osoby, jak np.: Martin Luther King Jr., Greta Thunberg, Malala Yousafzai, Wangari Maathai, Nelson Mandela.

Grupy za pomocą urządzeń z dostępem do internetu tworzą krótką prezentację, która przedstawia życie wybranego aktywisty/aktywistki. Prezentacja powinna zawierać odpowiedzi na pytania:

- Jaki problem społeczny lub środowiskowy rozwiązywał aktywista/aktywistka?
- Jakie kroki podjął, by osiągnąć swoje cele?
- Jakie były efekty jego/jej działań?
- Co możemy się nauczyć z jego/jej postawy?

Każda grupa prezentuje wybraną postać. Po prezentacjach można porozmawiać, co łączy zaprezentowane postacie i jakie cechy osobowości są kluczowe dla aktywistów/aktywistek.

3.

Uczniowie i uczennice mają za zadanie zastanowić się, jak ich mózgi przetwarzają bodźce zmysłowe i dlaczego różni ludzie mogą różnie reagować na te same doświadczenia zmysłowe.

Instrukcja:

Nauczyciel prosi uczniów i uczennice, by zamknęli oczy i przez 1–2 minuty skupili się na bodźcach zmysłowych w klasie: dźwiękach, zapachach, dotyku (strukturach).

Następnie uczniowie i uczennice zapisują na kartkach, co zauważyli, jak się poczuli i czy to doświadczenie było dla nich przyjemne, czy może drażniące lub niepokojące.

Po refleksji dzielą się swoimi spostrzeżeniami w małych grupach, zastanawiając się, dlaczego niektórzy z nich mogą być wrażliwsi na bodźce niż inni (np. nadwrażliwość sensoryczna w autyzmie). Nauczyciel wyjaśnia, jak różne mózgi mogą przetwarzać bodźce zmysłowe w różny sposób i jak te różnice mogą wpływać na nasze codzienne doświadczenia i zachowania.

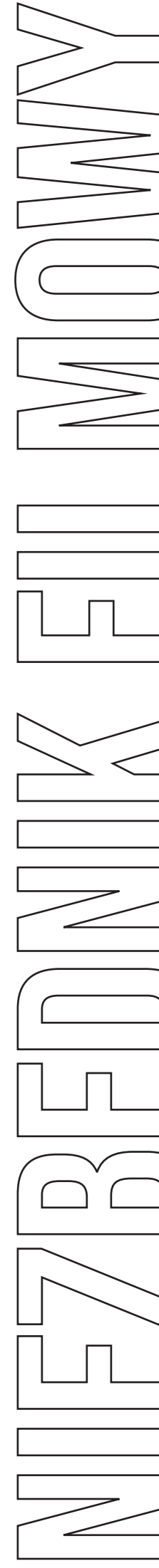
4.

Uczniowie i uczennice tworzą mapę swojej tożsamości. Na kartkach zapisują różne aspekty, które ich definiują (np. zainteresowania, cechy charakteru, pochodzenie, pasje). Następnie w parach lub małych grupach porównują swoje mapy, omawiając podobieństwa i różnice.

5.

Uczniowie i uczennice są podzieleni na grupy. Każda grupa otrzymuje zadanie wypisania 5 stereotypów, które krążą na temat danej grupy społecznej (np. narodowości, płci, osób z niepełnosprawnością, osób LGBT+).

Następnie każda grupa stara się znaleźć fakty lub przykłady, które zaprzeczają tym stereotypom (wiadomości i artykuły w internecie, własna wiedza i obserwacje). Grupy przedstawiają swoje wyniki, a nauczyciel moderuje dyskusję na temat tego, jak stereotypy mogą być krzywdzące i dlaczego warto je przełamywać.

„PIĘĆ DNI LĘKU”

reż. Bartłomiej Żmuda | Polska 2020 | 12 min | 14+ | film w polskiej wersji językowej

Reżyser wyrusza z kamerą na ulice Warszawy. Wśród rozmówców są mieszkańcy stolicy w różnym wieku. Dzielą się przed kamerą swoimi obawami, strachami i lękami. Pytanie o nie wytrąca ich z codziennej rutyny, zmuszając do refleksji. Czy mimo różnic ich lęki są podobne?

Czy wiesz, że...

Zaburzenia lękowe to grupa zaburzeń psychicznych charakteryzujących się nadmiernym, nieproporcjonalnym i przewlekłym uczuciem lęku lub obawy. Osoby z zaburzeniami lękowymi doświadczają silnego niepokoju, który może wpływać na różne sfery ich życia, takie jak praca, szkoła, relacje społeczne czy zdrowie fizyczne.

link do filmu: filmnest.pl

Słowa kluczowe:

autorefleksja, lęk, obawa, strach, niskie poczucie wartości, bliskość, samotność, odrzucenie, śmierć, szczerłość, wzruszenie, wrażliwość, empatia, obserwacja

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Strach a lęk – różnice (godzina wychowawcza)
- Uwaga na siebie – co daje nam praca nad samoświadomością? (WDŻ)
- Empatia i uwaga dokumentalisty. Jak wzbudzić zaufanie bohaterów w filmie dokumentalnym? (język polski, etyka)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Dokonuje opisu emocji bohatera filmowego.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.
- Kształtuje samoświadomość przez wyrażanie i nazywanie swoich emocji, poglądów i reakcji związanych z odbiorem filmu.
- Poznaje i opanowuje zasady pracy w grupie, realizując działania związane z praktyczną edukacją filmową (np. praca nad filmem krótkometrażowym, przygotowanie pomysłu na scenariusz, itp.).

Powiązanie z podstawą programową*

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- potrafi komunikować swoje uczucia i budować prawidłowe relacje w rodzinie i grupie społecznej,
- rozumie, na czym polega odpowiedzialność wszystkich członków za atmosferę panującą w rodzinie,
- rozumie, że osoby z niepełnosprawnością mogą być kolegami i przyjaciółmi, świadomie korzysta ze środków społecznego przekazu,
- jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie.

VI. POSTAWY.

JĘZYK POLSKI
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki.

I. KSZTAŁCENIE LITERACKIE I KULTUROWE.
2. ODBIÓR TEKSTÓW KULTURY.

ETYKA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje oraz uczucia, posługuje się nazwami emocji i uczuć do charakteryzowania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób – rzeczywistych i fikcyjnych,
- zna, objaśnia i stosuje główne kategorie aretyczne: cnota, wada, charakter, wzór osobowy,
- wykorzystuje pojęcia dyskursu etycznego do analizowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

2. ANALIZA LUDZKIEGO DZIAŁANIA W ASPEKTCIE MORALNYM.

ETYKA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i analizuje problem sensu życia w kontekście klasycznego pytania etycznego: „Jak należy żyć?”,
- identyfikuje i analizuje problem szczęścia, rozważa relację szczęścia do moralności.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

1. ETYKA ŻYCIA OSOBISTEGO (INDYWIDUALNEGO).

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów

1.

Uzupełnij tabelę ze strony 74. Dokonaj podsumowania, zaznaczając w tabeli elementy, które się powtarzają i są wspólne dla bohaterów i bohaterek. Zastanów się, z czego mogą wynikać powtarzające się lęki, co jest ich przyczyną i źródłem.

2.

Jak rozumiesz tytuł filmu? Czy twoim zdaniem ma znaczenie, że reżyser wykorzystał w nim liczbę „5”? Uruchoń wyobraźnię i zinterpretuj tytuł.

3. Ćwiczenie do autorefleksji.

Wypisz rzeczy i sytuacje, które wzbudzają w tobie strach. Wyobraź sobie, że nie dotyczą one ciebie, ale twojego przyjaciela/przyjaciółki, który się z tobą tym dzieli. Co mógłbyś/mogłabyś jemu/jej poradzić? Postaraj się spojrzeć na problem z perspektywy kogoś innego. Czy powyższe ćwiczenie pomogło ci dojść do refleksji, że zdystansowanie się od problemu pomaga w odnalezieniu rozwiązania?

4. Ćwiczenie indywidualne do wykonania w domu.

Obejrzyj film „Trening progresywnej relaksacji mięśniowej metodą Jacobsona” (<https://www.youtube.com/watch?v=HdUjHeMOt4E>). Przygotuj sobie miejsce i przeprowadź trening. Jeśli chcesz, podziel się później z kimś bliskim, jak zachowywało się twoje ciało i jakie miałeś/miałaś samopoczucie?

5.

Stwórz zarys scenariusza filmu dokumentalnego „Pięć dni szczęścia”. Zastanów się, kogo mógłbyś/mogłabyś zaprosić do rozmowy, gdzie zrealizujesz zdjęcia. Swój pomysł przedstaw nauczycielowi/nauczycielce i klasie na kolejnej lekcji.

„POTWORY”

Monsters onder het bed

reż. Lotte Salomons | Holandia 2022 | 14 min | 12+ | wersja z lektorem w języku polskim

Kto nie bał się potwora pod łóżkiem? Bohaterki filmu postanawiają zmierzyć się z trudnymi emocjami, w czym pomaga im rysowanie potwora. Wszystkie trzy przyjaciółki wyjechały ze swoimi rodzinami z krajów, w których toczy się obecnie wojna: Birmy, Iraku i Afganistanu. Jednak każda z nich znalazła się w Niderlandach z innego powodu.

Czy wiesz, że...

Wojna domowa w Birmie trwa od lutego 2021 roku, kiedy to demokratycznie wybrane władze zostały odsunięte w wyniku wojskowego puczu. Od tego czasu kraj jest pogrążony w chaosie i przemocy, a wojskowy reżim brutalnie tłumi wszelki opór.

Obecne konflikty zbrojne w Iranie są częścią szerszej, skrywanej wojny między Iranem a Izraelem, która wpływa na sytuację w regionie. Sytuacja w Iraku jest skomplikowana i zmienia się dynamicznie. W 2023 roku, kiedy realizowano film „Potwory”, nadal występowały liczne napięcia i ataki, ale są też pewne oznaki poprawy.

Obecna sytuacja w Afganistanie jest daleka od stabilności i pokoju. Po przejęciu władzy przez talibów w sierpniu 2021 roku kraj zmaga się z licznymi wyzwaniem, w tym kryzysem humanitarnym, ekonomicznym i bezpieczeństwem. Talibowie starają się utrzymać kontrolę nad krajem, ale ich rządy spotykają się z oporem ze strony różnych grup, w tym Państwa Islamskiego (ISIS-K), które przeprowadza ataki terrorystyczne. Ponadto sytuacja humanitarna jest bardzo trudna, z milionami ludzi cierpiącymi z powodu niedożywienia i braku dostępu do podstawowych usług.

link do filmu: filmnest.pl

Słowa kluczowe:

uchodźstwo, nierespektowanie praw człowieka, wojna, strata, przyjaźń, radzenie sobie z trudnościami, emocje

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Problemy społeczne współczesnego świata – uchodźcy i uchodźczynie z Bliskiego Wschodu (Iraku, Afganistanu) w Europie (WOS)
- Emocje moje i innych – rozpoznaję i nazywam (etyka, godzina wychowawcza)
- Rodzina w obliczu straty (WDŻ, godzina wychowawcza)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Poznaje reguły społeczne.
- Dokonuje opisu emocji bohatera filmowego.
- Poznaje różne stanowiska i poglądy oraz konfrontuje je z własnymi.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.

Powiązanie z podstawą programową*

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- formułuje sądy w sprawach wybranych problemów społecznych współczesnego świata, rozważa propozycje działań w kierunku poprawy warunków życia innych ludzi na świecie.

XII. SPRAWY MIĘDZYNARODOWE.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych:
- posługuje się pojęciami niezbędnymi do charakterystyki działania w aspekcie jego moralnej oceny, takimi jak: decyzja, czyn, sprawczość, konflikt, problem, podmiot działania (autor, sprawca), adresat działania, intencja działania, motyw działania, treść działania, skutek (konsekwencja), okoliczności działania,
- rozpoznaje i nazywa wybrane emocje oraz uczucia, takie jak: radość, smutek, strach, wstępn, zdziwienie, gniew, akceptacja, dum, miłość, nienawiść, przyjemność, przykrość, poczucie szczęścia, poczucie wstydu, poczucie winy, zazdrość,
- posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- opisuje przyczyny i kierunki ruchów migracyjnych we współczesnym świecie ze szczególnym uwzględnieniem zmieniającej się sytuacji w Europie (od fal migracyjnych z Europy do fal migracyjnych do Europy), także w obliczu kryzysu klimatycznego.

ZAKRES ROZSZERZONY.

VII. MIGRACJE I KWESTIA DEMOGRAFICZNA W POLSCE I WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady okazywania szacunku wobec rodziców, nauczycieli, koleżanek i kolegów oraz innych ludzi – dorosłych i dzieci,
- uzasadnia, dlaczego należy okazywać szacunek innym osobom,
- okazuje szacunek innym osobom,
- wie, że w szczególnie sposób należy okazywać szacunek i wyrozumiałość osobom starszym (seniorom), słabszym, potrzebującym pomocy.

II. CZŁOWIEK WOBEC INNYCH LUDZI.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i klasyfikuje wybrane problemy moralne ze względu na wyróżniony typ relacji: człowiek wobec innych ludzi, człowiek wobec siebie samego, człowiek wobec ludzkich wytworów, człowiek wobec przyrody, człowiek wobec Boga,
- odwołując się do własnych doświadczeń lub doświadczeń innych osób (w tym także postaci literackich, filmowych, przedstawionych w sztuce), charakteryzuje przeżycia wybranych osób (postaci) uwikłanych w omawiany problem moralny,
- precyzyjnie formułuje problem moralny i wyraża go w stosownym pytaniu,
- analizuje wybrane problemy moralne, wykorzystując kluczowe pojęcia dyskursu etycznego,
- angażuje się w dyskusję na temat wybranych problemów moralnych.

VII. WYBRANE PROBLEMY MORALNE.

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje oraz uczucia, posługuje się nazwami emocji i uczuć do charakteryzowania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób – rzeczywistych i fikcyjnych,
- wykorzystuje pojęcia dyskursu etycznego do analizowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

2. ANALIZA LUDZKIEGO DZIAŁANIA W ASPEKcie MORALNYM.

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje typy struktury rodziny, takie jak: rodzina wielopokoleniowa, rodzina pełna, rodzina niepełna, rodzina zrekonstruowana,
- wyjaśnia miejsce dziecka w rodzinie i jej rolę dla niego: w fazie prenatalnej, podczas narodzin, w fazie niemowlęcej, wczesnodziecięcej, przedpokwitaniowej, dojrzewania, młodości, wieku średniego, wieku późnego.

I. RODZINA.

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek, kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

1. ETYKA ŻYCIA OSOBISTEGO (INDYWIDUALNEGO).

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje typy struktury rodziny, takie jak: rodzina wielopokoleniowa, rodzina pełna, rodzina niepełna, rodzina zrekonstruowana,
- zna i rozumie funkcje rodziny: prokreacyjną, opiekuńczą, wychowawczą, ekonomiczną i profilaktyczną, oraz ich znaczenie na poszczególnych etapach rozwoju człowieka.

RODZINA.

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów**1.**

Nauczyciel prosi uczniów i uczennice o podanie sposobów, jak radzą sobie z trudnymi emocjami, takimi jak: stres, złość, smutek czy frustracja. Następnie zapisuje te pomysły na tablicy.

Warto, by nauczyciel uzupełnił listę o techniki radzenia sobie z emocjami, takie jak:

- techniki oddechowe,
- rozmowa z kimś zaufanym,
- pisanie o swoich uczuciach (np. w dzienniku),
- aktywność fizyczna jako sposób na rozładowanie emocji,
- szukanie rozwiązań problemów zamiast unikania emocji.

2.

Uczniowie i uczennice dostają zadanie, by indywidualnie narysować lub opisać w formie symbolu, obrazu lub metafory, jak wyobrażają sobie stratę. Może to być np. drzewo tracące liście, zerwany most, pęknięte serce itp. Po zakończeniu rysowania uczniowie mogą (jeśli chcą) podzielić się swoimi pracami z grupą i opowiedzieć, co dla nich oznacza ich rysunek. Nauczyciel może zadawać pytania takie jak:

- Co czujesz, patrząc na swój rysunek?
- Jakie emocje kojarzą się z tą stratą?

To ćwiczenie ma na celu wizualizację emocji związanych ze stratą i ułatwienie rozmowy o trudnych uczuciach.

3.

Nauczyciel przedstawia uczniom model autorstwa Elisabeth Kübler-Ross, który opisuje pięć podstawowych odpowiedzi na stratę. Są to:

- zaprzeczenie (np. to nie dzieje się naprawdę),
- gniew (np. dlaczego to spotkało właśnie mnie?),
- targowanie się (np. zrobię wszystko, żeby to cofnąć),
- depresja (np. nic nie ma sensu po tym, co się stało),
- akceptacja (np. nie zmienię tego, co się stało, pora ruszyć dalej).

Następnie zachęca uczniów i uczennice do rozmowy o tym, jak różni ludzie przechodzą przez stratę i że każdy może reagować inaczej.

Następnie mogą wspólnie przedyskutować odpowiedzi na pytania:

- Czy wszyscy przeżywają stratę w ten sam sposób?
- Jakie zachowania mogą wskazywać na to, że ktoś jest w fazie zaprzeczenia, gniewu, a może akceptacji?
- Jak rodzina może wspierać swoich członków w trudnych momentach straty?

Można zwrócić uwagę, że proces żałoby i przeżywania straty może być bardzo różny u różnych osób, a rodzina i przyjaciele odgrywają istotną rolę w tym procesie.

4.

Nauczyciel pyta uczniów i uczennice, jakie są ich pomysły na to, jak radzić sobie ze stratą w rodzinie i jak wspierać innych. Na tablicy można stworzyć listę sugestii, np.:

- rozmowy z kimś bliskim,
- spędzanie czasu razem,
- wspólne wspomnianie zmarłej osoby lub ukochanego zwierzęcia,
- czas dla siebie, by pobyć z emocjami,
- szukanie wsparcia u specjalistów (psychologa, pedagoga szkolnego).

Nauczyciel może podkreślić, że przeżywanie straty to indywidualny proces i każdy może potrzebować innych sposobów radzenia sobie, a wsparcie najbliższych jest w tym kluczowe.

5.

Nauczyciel rozdaje uczniom i uczennicom karty pracy (strona 75) do wypełnienia na temat sytuacji z życia osób uchodźczych oraz emocji, które mogą im towarzyszyć, i form wsparcia, których można by im udzielić.

W dalszej części zadania uczniowie dopisują w tabeli swoje pomysły na temat innych trudnych sytuacji, które mogą napotkać na swojej drodze osoby z doświadczeniami uchodźczymi.

UWAGA: Warto przy wyborze powyższych ćwiczeń wziąć pod uwagę, czy w klasie są ukraińskie dzieci oraz czy ich doświadczenia i kondycja psychiczna pozwalają na realizację zaproponowanych aktywności.

„SNY ODBIJAJĄCE SIĘ W LUSTRACH”

Of Dreams in the Dream of Another Mirror

reż. Yunyi Zhu | Francja 2023 | 16 min | 12+ | wersja z lektorem w języku polskim

Czy świat istniałby bez obrazów i lusterek? W tym eksperymentalnym i abstrakcyjnym filmie dokumentalnym poszukujemy odpowiedzi na pytanie, kim jesteśmy bez naszej wyobraźni i wzroku. Najpierw widzimy, potem wiemy. Z kolei osoby niewidome tworzą obrazy w inny sposób – przez dźwięki, teksturę i doświadczenia. Zanurzymy się w tym abstrakcyjnym świecie i odkryjemy swoją prawdę widzenia.

Czy wiesz, że...

Niektóre osoby niewidome potrafią używać echolokacji podobnie jak nietoperze. Wydają dźwięki, takie jak klikanie językiem, a następnie nasłuchują odbitych fal dźwiękowych, by zorientować się w przestrzeni. U niektórych osób z niepełnosprawnością wzroku może występować synestezja, czyli zjawisko, w którym jeden zmysł wywołuje wrażenia charakterystyczne dla innego zmysłu. Na przykład mogą „widzieć” dźwięki jako kolory. Osoby niewidome mogą być wrażliwsze na wibracje, co pomaga im w rozpoznawaniu otoczenia. Na przykład mogą wyczuwać nadjeżdżający pojazd przez wibracje podłoża. Osoby niewidome często mają doskonałą pamięć przestrzenną. Potrafią zapamiętywać układ pomieszczeń, liczbę kroków do określonych punktów i inne szczegóły, które pomagają im w poruszaniu się. Dotyk jest niezwykle rozwinięty u osób niewidomych. Dzięki niemu mogą one czytać pismo Braille'a, rozpoznawać tekstury i kształty przedmiotów oraz orientować się w otoczeniu. Osoby niewidome często mają wyjątkową zdolność do rozpoznawania głosów i ich tonów. Mogą łatwo identyfikować osoby na podstawie ich głosu, nawet po długim czasie.

link do filmu: filmnest.pl

Słowa kluczowe:

niepełnosprawność, ślepotą, zmysły, sensualność, dotyk, zapach, słuch, sny, kreatywność, fantazja, wyobraźnia, dzieciństwo

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Niewidomi i słabowidzący wokół nas (etyka, godzina wychowawcza)
- Plastyczne wyobrażenia niewyobrażalnego (plastyka)
- Budowa i działanie oka (biologia)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Poznaje reguły społeczne.
- Dokonuje opisu emocji bohatera filmowego.
- Poznaje różne stanowiska i poglądy oraz konfrontuje je z własnymi.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.

Powiązanie z podstawą programową*

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych:
 1. posługuje się pojęciami niezbędnymi do charakterystyki działania w aspekcie jego moralnej oceny, takimi jak: decyzja, czyn, sprawczość, konflikt, problem, podmiot działania (autor, sprawca), adresat działania, intencja działania, motyw działania, treść działania, skutek (konsekwencja), okoliczności działania,
 2. rozpoznaje oraz nazywa wybrane emocje i uczucia, takie jak: radość, smutek, strach, wstręt, zdziwienie, gniew, akceptacja, duma, miłość, nienawiść, przyjemność, przykrość, poczucie szczęścia, poczucie wstydu, poczucie winy, zazdrość,
 3. posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

ETYKA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady działań, które są wyrazem troski o własne zdrowie i życie, wyjaśnia, dlaczego należy odnosić się z szacunkiem do własnego ciała,
- wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek, kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

1. ETYKA ŻYCIA OSOBISTEGO (INDYWIDUALNEGO).

BIOLOGIA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- przedstawia budowę oraz działanie oka i ucha, omawia podstawowe zasady higieny wzroku i słuchu,
- przedstawia budowę i rolę zmysłu smaku i węchu,
- wykazuje biologiczne znaczenie snu.

V. BUDOWA I FIZJOLOGIA CZŁOWIEKA.

7. REGULACJA NERWOWA.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady okazywania szacunku wobec rodziców, nauczycieli, koleżanek i kolegów oraz innych ludzi – dorosłych i dzieci,
- uzasadnia, dlaczego należy okazywać szacunek innym osobom,
- okazuje szacunek innym osobom,
- wie, że w szczególny sposób należy okazywać szacunek i wyrozumiałość osobom starszym (seniorom), słabszym, potrzebującym pomocy.

II. CZŁOWIEK WOBEC INNYCH LUDZI.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, co to znaczy być osobą, objaśnia pojęcie godności człowieka,
- wie, że ze względu na swoją wartość – osobą godność – jest równie wartościowym człowiekiem jak inni ludzie,
- zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady,
- zna swoje podstawowe prawa i obowiązki (ucznia, dziecka) oraz wypełnia własne obowiązki,
- wyjaśnia, dlaczego należy odnosić się z szacunkiem do własnego ciała.

III. CZŁOWIEK WOBEC SIEBIE.

BIOLOGIA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje elementy budowy oka (na modelu, rysunku, według opisu itd.) oraz przedstawia ich funkcje w powstawaniu obrazu, dokonuje obserwacji wykazującej obecność tarczy nerwu wzrokowego,
- przedstawia przyczyny powstawania oraz sposoby korygowania wad wzroku (krótkowzroczności, dalekowzroczności, astygmatyzmu),
- rozpoznaje elementy budowy ucha (na modelu, rysunku, według opisu itd.) oraz przedstawia ich funkcje,
- opisuje wpływ hałasu na zdrowie człowieka,
- przedstawia rolę zmysłu równowagi, smaku, węchu i dotyku, wskazuje umiejscowienie receptorów właściwych tym zmysłom oraz planuje i przeprowadza doświadczenie sprawdzające gęstość rozmieszczenia receptorów w skórze różnych części ciała.

III. ORGANIZM CZŁOWIEKA.

10. NARZĄDY ZMYŚLÓW.

Uczennica/uczeń:

- rozróżnia cechy i rodzaje kompozycji w naturze oraz w sztukach plastycznych (odnajduje je w dziełach mistrzów, a także w twórcach i zjawiskach przyrody), tworzy różnorodne układy kompozycyjne na płaszczyźnie i w przestrzeni (kompozycje otwarte i zamknięte, rytmiczne, symetryczne, statyczne i dynamiczne), ustala właściwe proporcje poszczególnych elementów kompozycyjnych, umiejętnie równoważy kompozycję, wykorzystując kształt i kontrast form,
- klasyfikuje barwy w sztukach plastycznych, wykazuje się znajomością pojęć: gama barwna, koło barw, barwy podstawowe i pochodne, temperatura barwy, walor barwy, rozróżnia i identyfikuje w dziełach mistrzów i własnych kontrasty barwne: temperaturowe, dopełnieniowe i walorowe, podejmuje działania twórcze, korzystając z wyobraźni i inspirując się naturą, uwzględniające problematykę barwy,
- charakteryzuje i rozróżnia sposoby uzyskania iluzji przestrzeni w kompozycjach płaskich, rozpoznaje rodzaje perspektyw (w tym m.in.: rzędową, kulisową, aksonometryczną, barwną, powietrzną, zbieżną), rozpoznaje i świadomie stosuje światłocień jako sposób uzyskania iluzji przestrzeni, podejmuje działania kreatywne, korzystając z wyobraźni i inspirując się naturą, skoncentrowane wokół problematyki iluzji przestrzeni,
- charakteryzuje pozostałe środki wyrazu artystycznego, takie jak: linia, plama, faktura, wykorzystuje wskazane środki w działaniach plastycznych (kompozycjach z wyobraźni i transpozycji natury),
- rozróżnia gatunki i tematykę dzieł w sztukach plastycznych (takie jak: portret, autoportret, pejzaż, martwa natura, sceny: rodzajowa, religijna, mitologiczna, historyczna i batalistyczna), niektóre z tych gatunków odnajduje w grafice i rzeźbie, w rysunku rozpoznaje studium z natury, karykaturę, komiks, rozumie, czym jest w sztuce abstrakcja i fantastyka, podejmuje działania, korzystając z wyobraźni i inspirując się naturą, by utrwalać wiedzę o gatunkach i tematach w sztuce oraz by być ich świadomym, stosuje w związku z tym różnorodne formy wypowiedzi (szkice rysunkowe, fotografie zaaranżowanych scen i motywów, fotomontaż).

I. OPANOWANIE ZAGADNIENI W OBSZARU JĘZYKA I FUNKCJI PLASTYKI, PODEJMOWANIE DZIAŁAŃ TWÓRCZYCH, W KTÓRYCH SĄ WYKORZYSTANE WIADOMOŚCI DOTYCZĄCE FORMY I STRUKTURY DZIEŁA.

Uczennica/uczeń:

- w zadaniach plastycznych interpretuje obserwowane przedmioty, motywy i zjawiska, stosując środki wyrazu zgodnie z własnym odczuciem, w wyższych klasach podejmuje również próby rysunkowego studium z natury,
- wyraża w pracach plastycznych uczucia i emocje wobec rzeczywistości, a także płynące z inspiracji muzycznych czy literackich (impresja i ekspresja), rysuje, maluje, ilustruje zjawiska i wydarzenia realne i wyobrażone (także w korelacji z innymi przedmiotami),
- modeluje bryły i reliefy, konstruuje samodzielnie małe rzeźbiarskie formy przestrzenne i bryły architektoniczne, a większe projekty realizuje we współpracy z innymi, tworzy aranżacje przestrzenne z gotowych elementów, stosując układy kompozycyjne właściwe dla uzyskania zamierzonego wyrazu.

II. DOSKONALENIE UMIEJĘTNOŚCI PLASTYCZNYCH – EKSPRESJA TWÓRCZA PRZEJAWIAJĄCA SIĘ W DZIAŁANIACH INDYWIDUALNYCH I ZESPOŁOWYCH.

Uczennica/uczeń:

- zna terminy i pojęcia, właściwe dla analizy formy dzieła sztuk plastycznych,
- rozróżnia poszczególne dyscypliny sztuki, wskazuje formy wypowiedzi artystycznej, które wymykają się tradycyjnej klasyfikacji (w tym: akcjonizm, instalacja, sztuka mediów).

I. UCZESTNICZENIE W KULTURZE PRZEZ KONTAKT, ANALIZĘ I INTERPRETACJĘ DZIEŁ SZTUKI, DOSTRZEGANIE KONTEKSTÓW POWSTAWANIA DZIEŁA.

Uczennica/uczeń:

- definiuje pojęcie „multimedia” jako media stanowiące połączenie różnych form przekazu informacji (tekstu, dźwięku, grafiki, animacji, wideo),
- wymienia obszary, w których multimedia mają zastosowanie (takie jak sztuka, reklama, edukacja, rozrywka),
- rozumie, że współczesna działalność twórcza pozwala na wykorzystanie różnorodnych technik i narzędzi medialnych,
- krytycznie ocenia wykonane przez siebie i innych autorów filmy, prezentacje i fotografie.

IV. WPROWADZENIE W ZAKRES SZTUK O CHARAKTERZE MULTIMEDIALNYM, EKSPRESJA TWÓRCZA W OPARCIU O WSPÓŁCZESNE NARZĘDZIA KOMUNIKACJI WIZUALNEJ.

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów**1.**

Uczniowie i uczennice pracują w parach. Jedna osoba zakłada przepaskę na oczy, a druga osoba odgrywa rolę przewodnika. Zadaniem przewodnika jest pomóc osobie niewidomej przejść przez pokój lub wykonać proste zadania, takie jak:

- znalezienie przedmiotu na ławce.
- przemieszczenie się wzdłuż wyznaczonej trasy.
- rozpoznanie przedmiotów za pomocą dotyku (przedmioty o różnych kształtach i fakturach).

Po kilku minutach role się zamieniają. Po zakończeniu ćwiczenia uczniowie i uczennice dzielą się swoimi wrażeniami, odpowiadając na pytania:

- Jak czuli się, kiedy nie widzieli?
- Czy posiadanie zaufanej osoby, która mogła pomóc, czyniła sytuację łatwiejszą?
- Jakie trudności napotkali w trakcie wykonywania prostych czynności?

To ćwiczenie pomoże zrozumieć, jak wygląda codziennosc osób niewidomych i jak ważna jest empatia i wsparcie.

2.

Po przeprowadzeniu symulacji nauczyciel inicjuje dyskusję z uczniami i uczennicami, zadając pytania:

- Jakie trudności mogą napotkać osoby niewidome w codziennym życiu (w sklepie, szkole, na ulicy)?
- Jakie bariery napotykają osoby słabowidzące (np. zbyt mała czcionka w książkach, trudności z odczytaniem znaków)?
- Jak osoby z niepełnosprawnością wzroku korzystają z technologii (np. laski, psy przewodniki, alfabet Braille'a, aplikacje mobilne)?

Dyskusja pomaga zrozumieć, że mimo dostępnych rozwiązań technologicznych osoby niewidome wciąż napotykają wyzwania, szczególnie w przestrzeni publicznej i edukacyjnej.

3.

Nauczyciel rozpoczyna lekcję od wprowadzenia do tematu, zadając uczennicom i uczniom pytania, które skłonią ich do refleksji nad tym, co to znaczy „niewyobrażalne”:

- Jakie są rzeczy, które trudno sobie wyobrazić?
- Jak można zobrazować coś, czego nie widzieliśmy, np. emocje, koncepcje filozoficzne, przyszłość, nieskończoność, kosmos, sny, strach, uczucia, marzenia, chaos czy nieskończoność?
- Czy sztuka może przedstawiać to, co nienamagalne?

Nauczyciel może pokazać przykłady dzieł artystów, którzy w swojej twórczości poruszali się w świecie wyobrażeń abstrakcyjnych, takich jak:

- Salvador Dalí (sztuka surrealistyczna),
- Hieronim Bosch (abstrakcyjne przedstawienia wizji piekła),
- Wassily Kandinsky (abstrakcjonizm).

4.

Uczniowie i uczennice wybierają abstrakcyjny, trudny do wyobrażenia temat, który będą starali się przedstawić plastycznie. Nauczyciel może zaproponować kilka tematów do wyboru lub pozwolić wymyślić własne. Przykładowe tematy: nieskończoność, sny, emocje, kosmos, czas, chaos, myśl.

Uczniowie i uczennice pracują indywidualnie lub w małych grupach, tworząc plastyczne interpretacje wybranego tematu. Mogą użyć dowolnych technik plastycznych, by jak najlepiej oddać swoją wizję.

Po zakończeniu pracy plastycznej prezentują swoje dzieła reszcie klasy. Ważne jest, by każdy miał szansę wyjaśnić:

- Co przedstawia jego praca?
- Jakie emocje lub idee chciał wyrazić?
- Jakie techniki plastyczne wybrał i dlaczego?

Nauczyciel może zadawać pytania uzupełniające, np.:

- Jakie trudności napotkali w przedstawieniu niewyobrażalnego?
- Czy ich praca oddaje to, co chcieli przekazać?
- Czy mieli inspiracje w rzeczywistości, czy ich praca jest czysto abstrakcyjna?

Na zakończenie lekcji nauczyciel może podkreślić, że sztuka ma moc przedstawiania tego, co dla wielu może wydawać się niemożliwe do zobrazowania, i że często to, co abstrakcyjne i niewyobrażalne, jest najbliższe twórczej wolności.

5.

Uczniowie i uczennice pracują w parach lub małych grupach, rysując schemat budowy oka na podstawie modelu lub rysunku dostarczonego przez nauczyciela (strona 76). Następnie mają za zadanie oznaczyć i opisać miejsca, w których mogą pojawić się zaburzenia prowadzące do ślepoty. Przykłady:

- uszkodzenie siatkówki (np. w retinopatii barwnikowej),
- zmętnienie soczewki (zaćma),
- zanik nerwu wzrokowego (jaskra),
- uszkodzenia płamki żółtej (związane z wiekiem zwyrodnienie płamki).

Następnie każda grupa stara się znaleźć fakty lub przykłady, które zaprzeczają tym stereotypom (wiadomości i artykuły w internecie, własna wiedza i obserwacje). Grupy przedstawiają swoje wyniki, a nauczyciel moderuje dyskusję na temat tego, jak stereotypy mogą być krzywdzące i dlaczego warto je przełamywać.

„W POGONI ZA WODNYMI STWORAMI”

Aonghas – A Wish for the Waves

reż. Dòmhnall Eòghainn MacKinnon | Wielka Brytania 2022 | 16 min | 10+ | wersja z lektorem w języku polskim

Aonghas mieszka w Szkocji i regularnie przemierza baseny skalne zlokalizowane nieopodal jego domu. Poszukuje stworzeń morskich – dużych i małych, dziwnych i cudownych. Morska cytryna, ślizgowiec i robak szczeciniasty: te już zostały przez niego odkryte. „Na początku widzisz tylko kamienie, piasek i trawę morską, ale za nimi kryje się wiele stworzeń”. Na surowej i pięknej wyspie Skye Aonghas znalazł już wszystkie małe stworzenia morskie, jakie tylko mógł, i jest w tym bardzo dobry. Teraz chce znaleźć jeszcze bardziej nieuchwytnego nowego przyjaciela: ośmiornicę. Wypływa z rybakim w morze w poszukiwaniu ośmiornicowego cudownego stworzenia.

Czy wiesz, że...

Dyspraksja jest czasami nazywana syndromem niezdarnego dziecka ze względu na trudności w koordynacji ruchowej, które mogą sprawiać wrażenie niezdarności. Dyspraksja dotyka około 5–10 proc. populacji, przy czym częściej występuje u chłopców niż u dziewczynek. Objawy dyspraksji mogą się różnić w zależności od wieku i obejmują trudności z równowagą, koordynacją, planowaniem ruchów oraz wykonywaniem codziennych czynności, takich jak ubieranie się czy pisanie. Przyczyny dyspraksji nie są do końca poznane, ale mogą obejmować uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego, zaburzenia integracji sensorycznej oraz deficyty tlenowe podczas porodu.

link do filmu: [filmnest.pl](https://www.filmnest.pl)

Słowa kluczowe:

natura, morska fauna i flora, rybołówstwo, dyspraksja, ochrona środowiska, pasje, zainteresowania, marzenia, obserwacja przyrody, formy wsparcia

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Wpływ rybołówstwa na środowisko (biologia, geografia)
- Akweny wodne wokół nas – obserwacja przyrody (geografia, godzina wychowawcza)
- Terapeutyczna moc pasji (etyka, godzina wychowawcza)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Poznaje reguły społeczne.
- Uczy się przez obserwację odpowiedniego zachowania w sytuacjach społecznych.
- Konfrontując się z problemem przedstawionym w filmie, uczy się rozwiązywania problemów i poszukiwania rozwiązań.
- Poznaje różne stanowiska i poglądy oraz konfrontuje je z własnymi.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.

52

53

Powiązanie z podstawą programową*

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych:
 1. rozpoznaje oraz nazywa wybrane emocje i uczucia, takie jak: radość, smutek, strach, wstręt, zdziwienie, gniew, akceptacja, duma, miłość, nienawiść, przyjemność, przykrość, poczucie szczęścia, poczucie wstydu, poczucie winy, zazdrość,
 2. posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych.

I. ELEMENTY ETYKI OGÓLNEJ.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, co to znaczy być osobą, objaśnia pojęcie godności człowieka,
- wie, że ze względu na swoją wartość – osobową godność – jest równie wartościowym człowiekiem jak inni ludzie,
- zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady,
- zna swoje podstawowe prawa i obowiązki (ucznia, dziecka) oraz wypełnia własne obowiązki,
- wyjaśnia, dlaczego należy odnosić się z szacunkiem do własnego ciała.

III. CZŁOWIEK WOBEC SIEBIE.

ETYKA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady działań, które są wyrazem troski o własne zdrowie i życie, wyjaśnia, dlaczego należy odnosić się z szacunkiem do własnego ciała,
- wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek, kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ

(PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

1. ETYKA ŻYCIA OSOBISTEGO (INDYWIDUALNEGO).

ETYKA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- określa, czym jest bioróżnorodność, uzasadnia potrzebę jej ochrony,
- rozważa zagrożenie moralnego statusu zwierząt,
- formułuje argumenty na rzecz ochrony przyrody, angażuje się w działania na rzecz ochrony środowiska.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ

(PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

5. ETYKA ŚRODOWISKOWA.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- podaje przykłady okazywania szacunku wobec rodziców, nauczycieli, koleżanek i kolegów oraz innych ludzi – dorosłych i dzieci,
- uzasadnia, dlaczego należy okazywać szacunek innym osobom,
- okazuje szacunek innym osobom,
- wie, że w szczególny sposób należy okazywać szacunek i wyrozumiałość osobom starszym (seniorom), słabszym, potrzebującym pomocy.

II. CZŁOWIEK WOBEC INNYCH LUDZI.

ETYKA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, co to znaczy, że przyroda jest dobrem (wartością),
- dostrzega wartość miejsc, w których żyje,
- jest świadomy, że przyroda jest dobrem, które należy chronić, i uzasadnia potrzebę ochrony przyrody,
- podaje przykłady właściwego korzystania z dobrodziejstw przyrody,
- wie, jak można chronić przyrodę, i angażuje się w działania na rzecz jej ochrony,
- wyjaśnia ideę odpowiedzialności za przyszłe pokolenia oraz rekonstruuje argumentację z odpowiedzialności za przyszłe pokolenia,
- wyjaśnia, dlaczego nie należy traktować zwierząt w okrutny sposób,
- podaje przykłady właściwego traktowania zwierząt

V. CZŁOWIEK WOBEC PRZYRODY.

BIOLOGIA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- przedstawia istotę różnorodności biologicznej,
- podaje przykłady gospodarczego użytkowania ekosystemów,
- analizuje wpływ człowieka na różnorodność biologiczną,
- uzasadnia konieczność ochrony różnorodności biologicznej,
- przedstawia formy ochrony przyrody w Polsce oraz uzasadnia konieczność ich stosowania dla zachowania gatunków i ekosystemów.

VIII. ZAGROŻENIA RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ.

Uczennica/uczeń:

- wskazuje żywe i nieożywione elementy ekosystemu oraz wykazuje, że są one powiązane różnorodnymi zależnościami,
- opisuje cechy populacji (takie jak: liczebność, zagęszczenie, rozrodzność, śmiertelność, struktura przestrzenna, wiekowa i płciowa) oraz dokonuje obserwacji liczebności, rozmieszczenia i zagęszczenia wybranego gatunku rośliny zielnej w terenie,
- analizuje oddziaływania antagonistyczne: konkurencję wewnątrzgatunkową i międzygatunkową, pasożytnictwo, drapieżnictwo i roślinożerność,
- analizuje oddziaływania nieantagonistyczne: mutualizm obligatoryjny (symbiozę), mutualizm fakultatywny (protokooperacja) i komensalizm,
- przedstawia strukturę troficzną ekosystemu, rozróżnia producentów, konsumentów (pierwszego i dalszych rzędów) i destruentów oraz przedstawia ich rolę w obiegu materii i przepływie energii przez ekosystem,
- analizuje zależności pokarmowe (łańcuchy pokarmowe i sieci troficzne), konstruuje proste łańcuchy pokarmowe (łańcuchy pasania) oraz analizuje przedstawione (w postaci schematu) sieci i łańcuchy pokarmowe,
- analizuje zakresy tolerancji organizmu na wybrane czynniki środowiska (temperaturę, wilgotność, stężenie dwutlenku siarki w powietrzu),
- przedstawia porosty jako organizmy wskaźnikowe (skała porostowa), ocenia stopień zanieczyszczenia powietrza tlenkami siarki, wykorzystując skalę porostową,
- przedstawia odnawialne i nieodnawialne zasoby przyrody oraz propozycje racjonalnego gospodarowania tymi zasobami zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

VII. EKOLOGIA I OCHRONA ŚRODOWISKA.

Uczennica/uczeń:

- przedstawia typy różnorodności biologicznej: genetyczną, gatunkową i ekosystemową,
- wymienia główne czynniki geograficzne kształtujące różnorodność gatunkową i ekosystemową Ziemi (klimat, ukształtowanie powierzchni), podaje przykłady miejsc charakteryzujących się szczególnym bogactwem gatunkowym, wykazuje związek między rozmieszczeniem biomów a warunkami klimatycznymi na kuli ziemskiej,
- wykazuje wpływ działalności człowieka (intensyfikacji rolnictwa, urbanizacji, industrializacji, rozwoju komunikacji i turystyki) na różnorodność biologiczną,
- wykazuje wpływ działalności człowieka na różnorodność biologiczną,

Uczennica/uczeń:

- rozróżnia czynniki biotyczne i abiotyczne oddziałujące na organizmy,
- przedstawia elementy niszy ekologicznej organizmu, rozróżnia niszę ekologiczną od siedliska,
- wyjaśnia, czym jest tolerancja ekologiczna,
- wykazuje znaczenie organizmów o wąskim zakresie tolerancji ekologicznej w bioindykacji, planuje i przeprowadza doświadczenie mające na celu zbadanie zakresu tolerancji ekologicznej w odniesieniu do wybranego czynnika środowiska,
- charakteryzuje populację, określając jej cechy (takie jak: liczebność, zagęszczenie, struktura przestrzenna, wiekowa i płciowa), dokonuje obserwacji cech populacji wybranego gatunku,
- przewiduje zmiany liczebności populacji, dysponując danymi o jej liczebności, rozrodzności, śmiertelności i migracjach osobników,
- przedstawia modele wzrostu liczebności populacji,
- wyjaśnia znaczenie zależności nieantagonistycznych (takich jak mutualizm obligatoryjny i fakultatywny, komensalizm) w ekosystemie i podaje ich przykłady,
- przedstawia skutki konkurencji wewnątrzgatunkowej i międzygatunkowej,
- planuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące oddziaływania antagonistyczne między osobnikami wybranych gatunków,
- wyjaśnia zmiany liczebności populacji w układzie zjadający i zjadany,
- przedstawia adaptacje drapieżników, pasożytów i roślinożerców do zdobywania pokarmu,
- przedstawia obronne adaptacje ofiar drapieżników, żywicieli pasożytów oraz zjadanych roślin,
- określa zależności pokarmowe w ekosystemie na podstawie analizy fragmentów sieci pokarmowych, przedstawia zależności pokarmowe w biocenozie w postaci łańcuchów pokarmowych,
- wyjaśnia przepływ energii i obieg materii w ekosystemie,
- opisuje obieg węgla i azotu w przyrodzie, wskazując rolę różnych grup organizmów w tych obiegach,
- przedstawia sukcesję jako proces przemiany ekosystemu w czasie, skutkujący zmianą składu gatunkowego.

X. EKOLOGIA.

- wyjaśnia znaczenie restytucji i reintrodukcji gatunków dla zachowania różnorodności biologicznej, podaje przykłady restytuowanych gatunków,
- uzasadnia konieczność zachowania tradycyjnych odmian roślin i tradycyjnych ras zwierząt dla zachowania różnorodności genetycznej,
- uzasadnia konieczność stosowania różnych form ochrony przyrody, w tym Natury 2000,
- uzasadnia konieczność współpracy międzynarodowej (powołuje się na CITES, konwencję o różnorodności biologicznej, Agendę 21) dla ochrony różnorodności biologicznej,
- przedstawia istotę zrównoważonego rozwoju.

XI. RÓZNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA, JEJ ZAGROŻENIA I OCHRONA.

Uczennica/uczeń:

- wskazuje na globusie i mapie świata: biegunki, równik, południk zerowy i 180°, półkule, zwrotniki i koła podbiegunowe,
- wymienia nazwy kontynentów i oceanów, wskazuje ich położenie na globusie i mapie świata oraz określa ich położenie względem równika i południka zerowego,
- wskazuje na mapie wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi i akweny morskie na trasach pierwszych wypraw geograficznych.

III. LĄDY I OCEANY NA ZIEMI: ROZMIESZCZENIE LĄDÓW I OCEANÓW, PIERWSZE WYPRAWY GEOGRAFICZNE.

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia zróżnicowanie rodzajów i wielkości zasobów wód na Ziemi oraz we własnym regionie,
- przedstawia cechy fizykochemiczne wód morskich oraz dostrzega problem ich zanieczyszczenia,
- objaśnia mechanizm powstawania i układ powierzchniowych prądów morskich oraz ocenia ich wpływ na życie i gospodarkę człowieka,
- wyjaśnia zróżnicowanie sieci rzecznej na Ziemi,
- wyjaśnia proces powstawania lodowców i przedstawia ich występowanie na Ziemi,
- przedstawia wpływ zanikania pokrywy lodowej na obszarach okołobiegunowych na gospodarkę, życie mieszkańców i ich tożsamość kulturową.

IV. HYDROSFERA: ZASOBY WÓD NA ZIEMI, MORZA, PRĄDY MORSKIE, SIĘCZ RZECZNA, LODOWCE.

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia rozmieszczenie głównych łowisk oraz dyskutuje na temat możliwości wykorzystania zasobów biologicznych morza i wód śródlądowych, rozwoju akwakultury w kontekście zachowania równowagi ekosystemów wodnych.

X. ROLNICTWO, LEŚNICTWO I RYBACTWO: CZYNNIKI ROZWOJU ROLNICTWA, STRUKTURA UŻYTKÓW ROLNYCH, OBSZARY UPRAW I CHÓW ZWIERZĄT, ZRÓWNOWAŻONA GOSPODARKA LEŚNA, RYBACTWO (MORSKIE I ŚRÓDLĄDOWE, AKWAKULTURA).

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów

1.

By lepiej zrozumieć, z jakimi trudnościami spotykają się osoby z dyspraksją, uczniowie i uczennice mogą wziąć udział w symulacji problemów z koordynacją. Ćwiczenie polega na tym, by wykonać proste zadania ruchowe, ale z pewnym utrudnieniem:

- **Pisanie w rękawiczkach.** Uczniowie i uczennice zakładają grube rękawiczki i mają za zadanie napisać kilka zdań na kartce papieru. Po wykonaniu zadania nauczyciel pyta o ich wrażenia – jak trudno było kontrolować ruchy ręki i jak wpłynęło to na precyzję pisania.
- **Zapinanie guzików.** Uczniowie i uczennice, również w rękawiczkach, próbują zapiąć i odpiąć kilka guzików na ubraniu. Dyskusja na temat tego, jakie problemy napotkali, pomaga zrozumieć, jak dyspraksja wpływa na codzienne czynności.
- **Rzucanie i łapanie piłki.** Uczniowie i uczennice ustawiają się w parach i próbują rzucać do siebie piłkę, ale z zawiązanymi oczami lub z rękawiczkami, by utrudnić kontrolę ruchów. Nauczyciel omawia z uczniami, jak brak precyzji wpływa na ich zdolność do wykonywania takich zadań.

To ćwiczenie pomoże uczniom i uczennicom lepiej zrozumieć, jakie wyzwania codziennie napotykają osoby z dyspraksją.

2.

To ćwiczenie symuluje proces połowów i jego wpływ na populację ryb. Uczniowie i uczennice będą reprezentować rybaków, a drobne przedmioty (np. fasolki, guziki) będą symbolizować zasoby rybne w oceanie. Instrukcja na stronie 76.

Nauczyciel może wprowadzić pojęcie zrównoważonego rybołówstwa i wyjaśnić, jak odpowiednie zarządzanie połowami (np. ograniczenia połowowe, okresy ochronne) może zapobiegać przetłowieniu.

3.

Każdy z uczniów i uczennic tworzy mapę myśli dotyczącą swojego hobby i jego dobroczynnego wpływu na jego psychikę.

Wypełnij kartę pracy ze strony 77.

4.

Nauczyciel organizuje wycieczkę po okolicy do najbliższego akwenu wodnego. Uczennice i uczniowie mają za zadanie obserwować i udokumentować zdjęciami (zrobionymi za pomocą telefonu, aparatu fotograficznego) różne aspekty ekosystemu wodnego, takie jak: rośliny, zwierzęta, owady i krajobrazy. Fotografie posłużą w późniejszej identyfikacji gatunków i analizie zmian w ekosystemie.

5.

Nauczyciel podaje uczniom i uczennicom zadanie, by znaleźli w swojej okolicy najbliższy park krajobrazowy. Zaplanuj wycieczkę klasową, rozpisz harmonogram i przygotuj kalkulację kosztów.

„W POSZUKIWANIU TATY”

The Detective's Dad

reż. Maarten de Schutter | Niderlandy 2023 | 16 min | 10+ | wersja z lektorem w języku polskim

Duuk i Maarten mogą jedynie snuć domysły, kim są ich biologiczni ojcowie. Urodzili się dzięki dawcom nasienia. Co to właściwie znaczy? W rozwikłaniu tej zagadki pomaga akwarelowa animacja, która ilustruje, jak działa sztuczne zapłodnienie. Bohaterowie filmu przekonują się, że jeśli skupiamy się na tym, czego nigdy nie mieliśmy, tracimy z oczu to, co już mamy.

Czy wiesz, że...

Metoda in vitro to metoda zapłodnienia polegająca na połączeniu komórki jajowej i plemnika w laboratorium, a następnie wszczępieniu zarodka do macicy. Może być stosowana w różnych sytuacjach, takich jak np.: niedrożność jajowodów, problemy z owulacją, niska jakość nasienia czy niepłodność. Pierwsze dziecko poczęte metodą in vitro przyszło na świat 25 lipca 1978 roku.

link do filmu: [filmnest.pl](https://www.filmnest.pl)

Słowa kluczowe:

brak ojca, tęsknota, in vitro, relacje, pochodzenie, biologiczny ojciec, modele rodziny

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Rodzina różne ma imię (godzina wychowawcza, WDŻ)
- Bezpłodność i niepłodność a współczesna medycyna (biologia, WDŻ)
- Metoda in vitro – rozmawiamy o bioetyce (etyka)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Trafnie spostrzega oraz nazywa przeżycia i intencje innych.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Poznaje różne stanowiska i poglądy oraz konfrontuje je z własnymi.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.
- Nabywa i doskonali umiejętności ujmowania rzeczywistości z różnych perspektyw.

Powiązanie z podstawą programową*

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje typy struktury rodziny, takie jak: rodzina wielopokoleniowa, rodzina pełna, rodzina niepełna, rodzina zrekonstruowana,
- wyjaśnia miejsce dziecka w rodzinie i jej rolę dla niego: w fazie prenatalnej, podczas narodzin, w fazie niemowlęcej, wczesnodziecięcej, przedpokwitaniowej, dojrzewania, młodości, wieku średniego, wieku późnego.

I. RODZINA.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- wie, że płodność jest wspólną sprawą kobiety i mężczyzny,
- potrafi przedstawić fizjologię płodności i wymienić hormony warunkujące płodność kobiet i mężczyzn,
- zna metody rozpoznawania płodności, ich przydatność w planowaniu rodziny i diagnostyce zaburzeń,
- przedstawia problem niepłodności, określa jej rodzaje, przyczyny, skutki, wyjaśnia, na czym polega profilaktyka i leczenie.

V. PŁODNOŚĆ.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje typy struktury rodziny, takie jak: rodzina wielopokoleniowa, rodzina pełna, rodzina niepełna, rodzina zrekonstruowana,
- zna i rozumie funkcje rodziny: prokreacyjną, opiekuńczą, wychowawczą, ekonomiczną i profilaktyczną, oraz ich znaczenie na poszczególnych etapach rozwoju człowieka.

I. RODZINA.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, co to znaczy, że życie jest wartością,
- rozumie, na czym polega planowanie dziecięcości rodziny, wie, jakie aspekty należy uwzględnić przy podejmowaniu decyzji prokreacyjnych,
- zna zasady przygotowania kobiet i mężczyzn na poczęcie dziecka oraz rozumie, czym jest odpowiedzialne rodzicielstwo

IV. ŻYCIE JAKO FUNDAMENTALNA WARTOŚĆ.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozumie, na czym polega odpowiedzialność za sferę seksualną i prokreację,
- wie, na czym polega macierzyństwo i ojcostwo, posiada podstawową wiedzę dotyczącą budowy i funkcjonowania układu rozrodczego człowieka.

III. SEKSUALNOŚĆ CZŁOWIEKA.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozumie, że płodność jest wspólną sprawą mężczyzny i kobiety,
- wyjaśnia fizjologię płodności i jej neurohormonalne uwarunkowania,
- zna metody rozpoznawania płodności,
- określa problemy niepłodności: rodzaje, przyczyny, skutki, profilaktykę i leczenie.

V. PŁODNOŚĆ.

Uczennica/uczeń:

- rozpoznaje elementy budowy układu rozrodczego męskiego i żeńskiego (na schemacie, według opisu itd.) oraz podaje ich funkcje,
- opisuje fazy cyklu miesięczkowego kobiety,
- określa rolę gamet w procesie zapłodnienia,
- wymienia etapy rozwoju przedurodzeniowego człowieka (zygota, zarodek, płód) oraz wyjaśnia wpływ alkoholu i nikotyny na rozwój zarodka i płodu.

III. ORGANIZM CZŁOWIEKA.
11. ROZMNAŻANIE I ROZWÓJ.

Uczennica/uczeń:

- wyjaśnia, co to znaczy, że rodzina jest dobrem wspólnym:
 1. podaje przykłady działań będących realizacją dobra wspólnego rodziny,
 2. wie, że współcześnie funkcjonują różne modele małżeństwa i rodziny.

V. CZŁOWIEK WOBEC INNYCH LUDZI.

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i analizuje moralne aspekty życia rodzinnego, zna i porównuje różne historyczne i kulturowe modele rodziny, wyjaśnia znaczenie relacji rodzinnych w kontekście rozwoju moralnego człowieka, ocenia wartość rodziny,
- wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek, kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLWEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).
1. ETYKA ŻYCIA OSOBISTEGO (INDYWIDUALNEGO).

Uczennica/uczeń:

- przedstawia istotę rozmnażania płciowego,
- przedstawia budowę i funkcje narządów układu rozrodczego męskiego i żeńskiego,
- analizuje proces gametogenezy oraz wskazuje podobieństwa i różnice w przebiegu powstawania gamet męskich i żeńskich,
- przedstawia przebieg cyklu menstruacyjnego z uwzględnieniem działania hormonów przysadkowych i jajnikowych w jego regulacji,
- przedstawia przebieg ciąży z uwzględnieniem funkcji łożyska i błon płodowych; analizuje wpływ czynników wewnętrznych i zewnętrznych na przebieg ciąży, wyjaśnia istotę i znaczenie badań prenatalnych.

V. BUDOWA I FIZJOLOGIA CZŁOWIEKA.
10. ROZMNAŻANIE I ROZWÓJ.

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i klasyfikuje wybrane problemy moralne ze względu na wyróżniony typ relacji: człowiek wobec innych ludzi, człowiek wobec siebie samego, człowiek wobec ludzkich wytworów, człowiek wobec przyrody, człowiek wobec Boga,
- odwołując się do własnych doświadczeń lub doświadczeń innych osób (w tym także postaci literackich, filmowych, przedstawionych w sztuce), charakteryzuje przeżycia wybranych osób (postaci) uwikłanych w omawiany problem moralny,
- precyzyjnie formułuje problem moralny i wyraża go w stosownym pytaniu,
- analizuje wybrane problemy moralne, wykorzystując kluczowe pojęcia dyskursu etycznego,
- angażuje się w dyskusję na temat wybranych problemów moralnych.

VII. WYBRANE PROBLEMY MORALNE.

Uczennica/uczeń:

- identyfikuje i rozważa problemy moralne związane z początkiem ludzkiego życia (np. sztucznym zapłodnieniem, aborcją).

2. BIOETYKA.

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów**1.**

Uczniowie i uczennice są podzieleni na trzy grupy. Każda grupa ma odegrać scenkę z życia konkretnej rodziny, np. obchody świąt Bożego Narodzenia:

- Rodzina wielopokoleniowa.
- Rodzina niepełna.
- Rodzina adopcyjna/zastępcza.

Następnie każda z grup przedstawia wnioski z ćwiczenia:

Jaka jest struktura zaprezentowanej rodziny?

Co ją upodabnia do modeli rodzin widzianych u pozostałych grup, a czym się różni?

2.

Uczniowie i uczennice stają w dwóch rzędach naprzeciwko siebie. Po kolei każdy z nich mówi stwierdzenie dotyczące swojej rodziny, np.: „Bardzo lubię, gdy jemy wspólnie obiady” albo „Nie lubię, gdy mój tata za dużo pracuje”.

Uczestnicy i uczestniczki, którzy zgadzają się z tym stwierdzeniem, robią krok do przodu, zbliżając się do siebie.

Ćwiczenie ma na celu pokazanie, jak wiele łączy uczniów i uczennice, nawet jeśli reprezentują różne modele rodziny.

3.

Zastanów się nad słowami jednego z bohaterów filmu: „Gdy za bardzo skupiasz się na tym, czego ci brakuje, możesz zapomnieć o tym, co już masz”.

Zinterpretuj poniższe słowa, myśląc o swojej rodzinie, a następnie podziel się przemyśleniami z osobą, z którą siedzisz w ławce. Jeśli masz ochotę, przedstaw swoje wnioski na forum klasy.

4.

Ćwiczenie do pracy indywidualnej.

Przeczytaj wnioski z projektu badawczego Interdyscyplinarnego Zespołu Badań nad Dzieciństwem Uniwersytetu Warszawskiego, w którym wzięły udział dzieci urodzone dzięki in vitro (<http://childhoods.uw.edu.pl/projekty/projekt-ntr/badania-z-dziecmi/wnioski/>) i uzupełnij tabelę ze strony 77.

5.

Ćwiczenie dla uczniów szkół ponadpodstawowych.

Uczniowie pracują metodą sześciu kapeluszy, podzieleni na sześć grup zgodnie z nazwą kapeluszy. Ich zadaniem jest rozważenie następującego zagadnienia:

W filmie „W poszukiwaniu taty” pojawia się bioetyczne zagadnienie in vitro. Zastanów się, w jaki sposób rozważania bioetyki poszerzają nasze spojrzenia na świat, którego często nie rozumiemy ani nie znamy.

- Kapelusz biały – zbieramy dane, wykorzystując informacje przedstawione w filmie i w internecie.
- Kapelusz czerwony – skupiamy się na emocjach, które budzi w nas sytuacja przedstawiona w filmie, mówimy o naszych przeczuciach, intuicji – nie musimy niczego uzasadniać. Poza tym trzymamy się zasady „tu i teraz”, a nasze nastawienie emocjonalne może się zmieniać.
- Kapelusz żółty – zastanawiamy się nad zaletami, zadajemy pytanie o korzyści sytuacji przedstawionej w filmie.
- Kapelusz czarny – weryfikujemy fakty, oceniamy je, starannie sprawdzamy, spoglądamy z ostrożnością i dystansem, badamy wszystkie zagrożenia, skutki uboczne, wszelkie trudności.
- Kapelusz zielony – rozpatrujemy alternatywne rozwiązania, poszukujemy nowych pomysłów.
- Kapelusz niebieski – porządkujemy dotychczasowe myślenie o problemie, staramy się spojrzeć z góry, ogarnąć całość.

Po upływie 5 minut każda z grup (według powyższej kolejności) przedstawia wypracowane wnioski.

„ŻÓŁW GRECKI”

Testudo Hermannii

reż. G. Anthony Svatek | Austria, USA 2023 | 7 min | 10+ | wersja z lektorem w języku polskim

Salzburg o zmroku. Miejskie dzwony kościelne zagłusza muzyka klasyczna grająca w domu. W przeciwieństwie do białego zimowego krajobrazu pokazanego w wiszącym na ścianie kalendarzu alpejskiej góry nie pokrywa prawie żadna warstwa śniegu. Pola mienia się soczystą zielenią podobnie jak ogród, w którym znajduje się letni dom Tony'ego. Termometr zewnętrzny wskazuje 14 st. C, podczas gdy temperatura w lodówce utrzymuje się na stałym poziomie 5 st. C – idealna temperatura do przechowywania świeżego sera, jogurtu i mleka – a także dla Tony'ego hibernującego w swoim liściastym pojemniku na warzywa. Portret Tony'ego zdobi drzwi lodówki: to żółw, ma 23 lata i waży około 1300 gramów. Niezwykle humorystyczna opowieść o relacji człowieka i zwierzęcia, pokazująca, do czego prowadzą nieprzewidywalne zmiany klimatu, eskalacja ekstremalnych zjawisk pogodowych i silnych wahań temperatury.

Czy wiesz, że...

Od kilkunastu lat na świecie oraz w Polsce jest widoczne ocieplenie klimatu. Średnia temperatura w Polsce wzrosła w latach 1961–1990 o blisko 1,5 st. C od czasów przed-przemysłowych. W ostatnich dekadach obserwujemy coraz częstsze rekordy ciepła. Na przykład lato 2019 roku było najcieplejszym latem w historii pomiarów ze średnią temperaturą 19,5°C. Zmiany klimatyczne prowadzą do częstszych i bardziej intensywnych zjawisk pogodowych, takich jak fale upałów, susze i powodzie. W Polsce liczba dni z temperaturą powyżej 30 st. C wzrosła z 4 dni w latach 70. do średnio 13 dni rocznie w ostatniej dekadzie. Ocieplenie klimatu wpływa na wszystkie pory roku. Średnia temperatura sezonu letniego (czerwiec–sierpień) w latach 1991–2020 była o 1,4 st. C wyższa niż w latach 1961–1990. Zimy również stają się łagodniejsze, choć charakteryzują się dużą zmiennością temperatur. Ocieplenie klimatu wpływa na ekosystemy, rolnictwo i zdrowie ludzi. Zmiany w temperaturze i opadach mogą prowadzić do problemów z dostępem do wody, zmniejszenia plonów oraz wzrostu liczby chorób przenoszonych przez owady.

link do filmu: [filmnest.pl](https://www.filmnest.pl)

Słowa kluczowe:

zwierzęta, ludzie, zmiany klimatu, zmiany temperatur, wpływ świata ludzi na świat przyrody

Proponowane tematy do omówienia na lekcjach:

- Jak żyć w zgodzie z naturą? (godzina wychowawcza, etyka)
- Zrównoważony rozwój – odnawialne i nieodnawialne zasoby przyrody oraz propozycje racjonalnego gospodarowania tymi zasobami (biologia)
- Konflikty interesów w relacjach człowiek – środowisko (geografia)

Kompetencje społeczno-emocjonalne:

Uczennica/uczeń:

- Nabywa wrażliwość społeczną i empatię.
- Kształtuje zdolności dostrzegania cudzych emocji.
- Rozumie i prawidłowo ocenia sytuacje społeczne.
- Poznaje reguły społeczne.
- Uczy się przez obserwację odpowiedniego zachowania w sytuacjach społecznych.
- Konfrontując się z problemem przedstawionym w filmie, uczy się rozwiązywania problemów i poszukiwania rozwiązań.

Powiązanie z podstawą programową*

BIOLOGIA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- wskazuje żywe i nieożywione elementy ekosystemu oraz wykazuje, że są one powiązane różnorodnymi zależnościami,
- opisuje cechy populacji (takiej jak: liczebność, zagęszczenie, rozrodność, śmiertelność, struktura przestrzenna, wiekowa i płciowa) oraz dokonuje obserwacji liczebności, rozmieszczenia i zagęszczenia wybranego gatunku rośliny zielnej w terenie,
- analizuje oddziaływania antagonistyczne: konkurencję wewnątrzgatunkową i międzygatunkową, pasożytnictwo, drapieżnictwo i roślinożerność,
- analizuje oddziaływania nieantagonistyczne: mutualizm obligatoryjny (symbiozę), mutualizm fakultatywny (protokooperacja) i komensalizm,
- przedstawia strukturę troficzną ekosystemu, rozróżnia producentów, konsumentów (pierwszego i dalszych rzędów) i destruktorów oraz przedstawia ich rolę w obiegu materii i przepływie energii przez ekosystem,
- analizuje zależności pokarmowe (łańcuchy pokarmowe i sieci troficzne), konstruuje proste łańcuchy pokarmowe (łańcuchy spasilnicze) oraz analizuje przedstawione (w postaci schematu) sieci i łańcuchy pokarmowe,
- analizuje zakresy tolerancji organizmu na wybrane czynniki środowiska (temperaturę, wilgotność, stężenie dwutlenku siarki w powietrzu),
- przedstawia porosty jako organizmy wskaźnikowe (skala porostowa), ocenia stopień zanieczyszczenia powietrza tlenkami siarki, wykorzystując skalę porostową,
- przedstawia odnawialne i nieodnawialne zasoby przyrody oraz propozycje racjonalnego gospodarowania tymi zasobami zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

VII. EKOLOGIA I OCHRONA ŚRODOWISKA.

BIOLOGIA
SZKOŁA PODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- przedstawia istotę różnorodności biologicznej,
- podaje przykłady gospodarczego użytkowania ekosystemów,
- analizuje wpływ człowieka na różnorodność biologiczną,
- uzasadnia konieczność ochrony różnorodności biologicznej,
- przedstawia formy ochrony przyrody w Polsce oraz uzasadnia konieczność ich stosowania dla zachowania gatunków i ekosystemów.

VIII. ZAGROŻENIA RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ.

BIOLOGIA
SZKOŁA PONADPODSTAWOWA

Uczennica/uczeń:

- rozróżnia czynniki biotyczne i abiotyczne oddziałujące na organizmy,
- przedstawia elementy niszy ekologicznej organizmu, rozróżnia niszę ekologiczną od siedliska,
- wyjaśnia, czym jest tolerancja ekologiczna,
- wykazuje znaczenie organizmów o wąskim zakresie tolerancji ekologicznej w bioindykacji, planuje i przeprowadza doświadczenie mające na celu zbadanie zakresu tolerancji ekologicznej w odniesieniu do wybranego czynnika środowiska,
- charakteryzuje populację, określając jej cechy (takie jak: liczebność, zagęszczenie, struktura przestrzenna, wiekowa i płciowa), dokonuje obserwacji cech populacji wybranego gatunku,
- przewiduje zmiany liczebności populacji, dysponując danymi o jej liczebności, rozrodności, śmiertelności i migracjach osobników,
- przedstawia modele wzrostu liczebności populacji,
- wyjaśnia znaczenie zależności nieantagonistycznych (takich jak mutualizm obligatoryjny i fakultatywny, komensalizm) w ekosystemie i podaje ich przykłady,
- przedstawia skutki konkurencji wewnątrzgatunkowej i międzygatunkowej,
- planuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące oddziaływania antagonistyczne między osobnikami wybranych gatunków,
- wyjaśnia zmiany liczebności populacji w układzie zjadający i zjadany,
- przedstawia adaptacje drapieżników, pasożytów i roślinożerców do zdobywania pokarmu,
- przedstawia obronne adaptacje ofiar drapieżników, żywicieli pasożytów oraz zjadanych roślin,
- określa zależności pokarmowe w ekosystemie na podstawie analizy fragmentów sieci pokarmowych, przedstawia zależności pokarmowe w biocenozie w postaci łańcuchów pokarmowych,
- wyjaśnia przepływ energii i obieg materii w ekosystemie,
- opisuje obieg węgla i azotu w przyrodzie, wykazując rolę różnych grup organizmów w tych obiegach,
- przedstawia sukcesję jako proces przemiany ekosystemu w czasie, skutkujący zmianą składu gatunkowego.

X. EKOLOGIA.

Uczenica/uczeń:

- przedstawia typy różnorodności biologicznej: genetyczną, gatunkową i ekosystemową,
- wymienia główne czynniki geograficzne kształtujące różnorodność gatunkową i ekosystemową Ziemi (klimat, ukształtowanie powierzchni), podaje przykłady miejsc charakteryzujących się szczególnym bogactwem gatunkowym, wykazuje związek między rozmieszczeniem biomów a warunkami klimatycznymi na kuli ziemskiej,
- wykazuje wpływ działalności człowieka (intensyfikacji rolnictwa, urbanizacji, industrializacji, rozwoju komunikacji i turystyki) na różnorodność biologiczną,
- wykazuje wpływ działalności człowieka na różnorodność biologiczną,
- wyjaśnia znaczenie restytucji i reintrodukcji gatunków dla zachowania różnorodności biologicznej, podaje przykłady restytuowanych gatunków,
- uzasadnia konieczność zachowania tradycyjnych odmian roślin i tradycyjnych ras zwierząt dla zachowania różnorodności genetycznej,
- uzasadnia konieczność stosowania różnych form ochrony przyrody, w tym Natury 2000,
- uzasadnia konieczność współpracy międzynarodowej (powołuje się na CITES, konwencję o różnorodności biologicznej, Agendę 21) dla ochrony różnorodności biologicznej,
- przedstawia istotę zrównoważonego rozwoju.

XI. RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA, JEJ ZAGROŻENIA I OCHRONA.

Uczenica/uczeń:

- wyjaśnia, co to znaczy, że przyroda jest dobrem (wartością),
- dostrzega wartość miejsc, w których żyje,
- jest świadomy, że przyroda jest dobrem, które należy chronić i uzasadnia potrzebę ochrony przyrody,
- podaje przykłady właściwego korzystania z dobrodziejstw przyrody,
- wie, jak można chronić przyrodę, i angażuje się w działania na rzecz ochrony przyrody,
- wyjaśnia ideę odpowiedzialności za przyszłe pokolenia oraz rekonstruuje argumentację z odpowiedzialności za przyszłe pokolenia,
- wyjaśnia, dlaczego nie należy traktować zwierząt w okrutny sposób,
- podaje przykłady właściwego traktowania zwierząt.

V. CZŁOWIEK WOBEC PRZYRODY.

Uczenica/uczeń:

- przedstawia zróżnicowanie klimatyczne Europy oraz czynniki, które o nim decydują.

VII. GEOGRAFIA EUROPY: POŁOŻENIE I GRANICE KONTYNETU, PODZIAŁ POLITYCZNY EUROPY, GŁÓWNE CECHY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO EUROPY, ZJAWISKA WYSTĘPUJĄCE NA GRANICACH PŁYT LITOSFERY, ZRÓŻNICOWANIE LUDNOŚCI ORAZ STARZENIE SIĘ SPOŁECZEŃSTW, NAJWIĘKSZE EUROPEJSKIE METROPOLIE, ZRÓŻNICOWANIE ŹRÓDEŁ ENERGII W KRAJACH EUROPEJSKICH, ROLNICTWO, PRZEMYSŁ I USŁUGI W WYBRANYCH KRAJACH EUROPEJSKICH, TURYSTYKA W EUROPIE POŁUDNIOWEJ.

Uczenica/uczeń:

- identyfikuje konflikty interesów w relacjach człowiek – środowisko i rozumie potrzebę ich rozwiązywania zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz podaje własne propozycje sposobów rozwiązania takich konfliktów,
- podaje przykłady procesów rewitalizacji obszarów zdegradowanych i proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej i usługowej, podejmowanych na wybranych obszarach, w tym cennych przyrodniczo,
- przyjmuje postawę współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego Ziemi.

XIII. CZŁOWIEK A ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE - KONFLIKTY INTERESÓW: WPŁYW DZIAŁALNOŚCI CZŁOWIEKA NA ATMOSFERĘ NA PRZYKŁADZIE SMOGU, INWESTYCJI HYDROLOGICZNYCH NA ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE, ROLNICTWA, GÓRNICCTWA I TURYSTYKI NA ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE, TRANSPORTU NA WARUNKI ŻYCIA I DEGRADACJĘ ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO, ZAGOSPODAROWANIA MIAST I WSI NA KRAJOBRAZ KULTUROWY, KONFLIKT INTERESÓW CZŁOWIEK - ŚRODOWISKO, PROCESY REWITALIZACJI I DZIAŁANIA PROEKOLOGICZNE.

Uczenica/uczeń:

- określa, czym jest bioróżnorodność, uzasadnia potrzebę jej ochrony,
- rozważa zagadnienie moralnego statusu zwierząt,
- formułuje argumenty na rzecz ochrony przyrody, angażuje się w działania na rzecz ochrony środowiska.

II. WYBRANE ZAGADNIENIA ETYKI SZCZEGÓLNEJ (PRAKTYCZNEJ, STOSOWANEJ, ZAWODOWEJ).

5. ETYKA ŚRODOWISKOWA.

Uczenica/uczeń:

- wyjaśnia powstawanie geozagrożeń meteorologicznych i klimatycznych (takich jak tropikalne cyklony, trąby powietrzne, puścynnienie, zmiany klimatu),
- wyjaśnia powstawanie sztormów, powodzi i tsunami,
- przedstawia genezę i skutki geologicznych zagrożeń (takich jak wulkanizm, trzęsienia ziemi, powstawanie lejów krasowych),
- wskazuje na mapie regiony występowania geozagrożeń i podaje przykłady działań ograniczających ich skutki,
- podaje przyrodnicze i antropogeniczne przyczyny intensywnej erozji gleb oraz prezentuje sposoby jej zapobiegania na wybranych przykładach,
- wykorzystuje zdjęcia satelitarne i lotnicze oraz technologie geoinformacyjne do lokalizowania i określania zasięgu katastrof przyrodniczych,
- dyskutuje na temat wpływu deforestacji i innych czynników na zmiany klimatu na Ziemi oraz proponuje działania służące ograniczeniu tych zmian,
- wskazuje na mapach obszary współcześnie zlodzone i ocenia wpływ zmian klimatycznych na zasięg pokrywy lodowej,
- identyfikuje przyczyny przyrodnicze i antropogeniczne ograniczonych zasobów wodnych w wybranych regionach świata i proponuje działania wspomagające racjonalne gospodarowanie wodą,
- uzasadnia znaczenie georóżnorodności oraz bioróżnorodności i podaje przykłady działań na rzecz ich ochrony.

XVIII. PROBLEMY ŚRODOWISKOWE WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA: TROPICALNE CYKLONY, TRĄBY POWIETRZNE, SZTORMY, POWODZIE, TSUNAMI, EROZJA GLEB, WULKANIZM, WSTRZĄSY SEJSMICZNE, POWSTAWANIE LEJÓW KRASOWYCH, ZMIANY KLIMATU, PUSTYNNIENIE, ZMIANY ZASIĘGU LODOWCÓW, OGRANICZONE ZASOBY WODY NA ZIEMI, ZAGROŻENIA GEORÓŻNORODNOŚCI I BIORÓŻNORODNOŚCI.

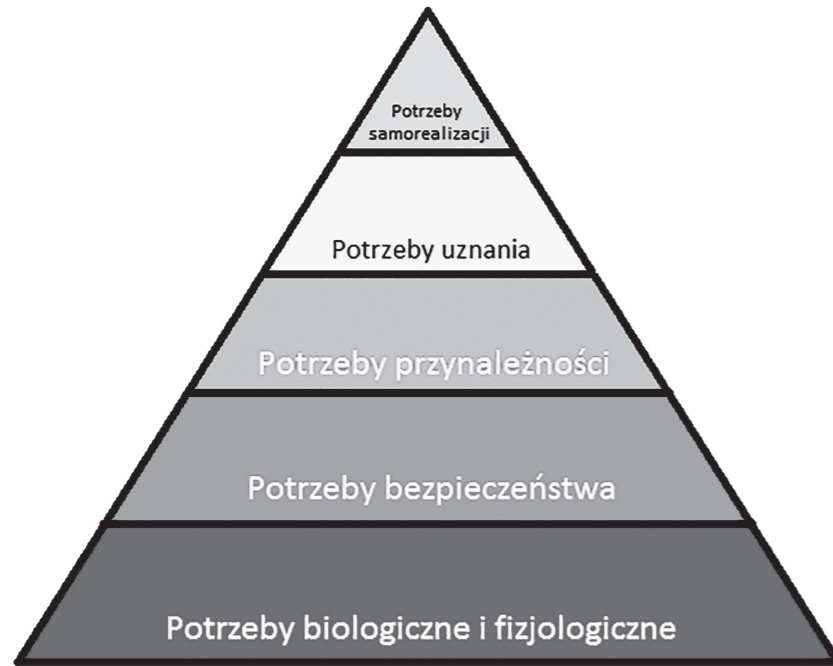
Propozycja zadań dla uczennic i uczniów

1. Uzupełnij tabelę, uwzględniając zawody twoich rodziców i ich aktywność życiową (strona 78).
2. Uporządkuj rozsypanki (strona 78) z hasłami według skali wpływu na środowisko naturalne, przyporządkowując odpowiednie liczby w skali 1–10 (1 – najmniej, 10 – najwięcej).
3. Wymień 5 gatunków zwierząt, które bardzo lubisz i chciałbyś/ chciałybyś, żeby żyły na naszej planecie, jeszcze kiedy będą żyć twoje wnuki. Zastanów się, co możesz zrobić, żeby temu dopomóc (strona 79).
4. Poszukaj w internecie, jakie są podgatunki żółwia greckiego i jakie tereny zamieszkuje każdy z nich? (strona 79).
5. Ćwiczenie do pracy indywidualnej – twórczy recykling. Stwórz w domu ze śmieci lub z innych niepotrzebnych przedmiotów coś nowego, np. doniczkę z plastikowej butelki, pudełko na przybory z metalowej puszki, torbę na zakupy ze starej koszulki, lampę ze słoika, zakładkę do książek ze skrawków kolorowych papierów czy biżuterię z kapsli.

Propozycja zadań dla uczennic i uczniów – materiały

„BUDZĄC SIĘ W CISZY”

1. Przyjrzyj się piramidzie potrzeb według Masłowa. Zastanów się, które z poniższych potrzeb mają zapewnić uchodźcze dzieci, bohaterowie filmu „Budząc się w ciszy”, a które nie i w jaki sposób można by było im pomóc? Swoje pomysły zapisz w punktach poniżej.

PIRAMIDA MASŁOWA

Źródło: Edunews.pl

„BYĆ DZIEWCZYNĄ”

1. Wypełnij tabelę, analizując higienę twojego funkcjonowania (higienę okresu dojrzewania). Po tygodniu dokonaj analizy zapisków i jeśli uznasz, że któryś z elementów jest przez Ciebie zaniedbywany, podejmij plan naprawczy.

Dzień tygodnia	Odżywianie (liczba posiłków, co jadłem/jadłam)	Odpowiedni strój	Sen (liczba godzin snu na dobę)	Aktywność fizyczna
poniedziałek				
wtorek				
środa				
czwartek				
piątek				
sobota				
niedziela				

3. Uczniowie i uczennice mają za zadanie wybrać jedną swoją pasję (np. fotografię, rysowanie, sport) i zapisać pięć kroków, które mogą podjąć, by ją rozwijać. Każdy krok powinien być konkretny i realistyczny (np. „zapisać się na kurs online”, „ćwiczyć rysowanie codziennie przez 15 minut”).

Moja pasja to:	5 kroków do rozwinięcia mojej pasji
I	
II	
III	
IV	
V	

„DWA DOMY JASMIN”

2. Wypełnij kartę na temat przykładowych sytuacji z życia uchodźców.

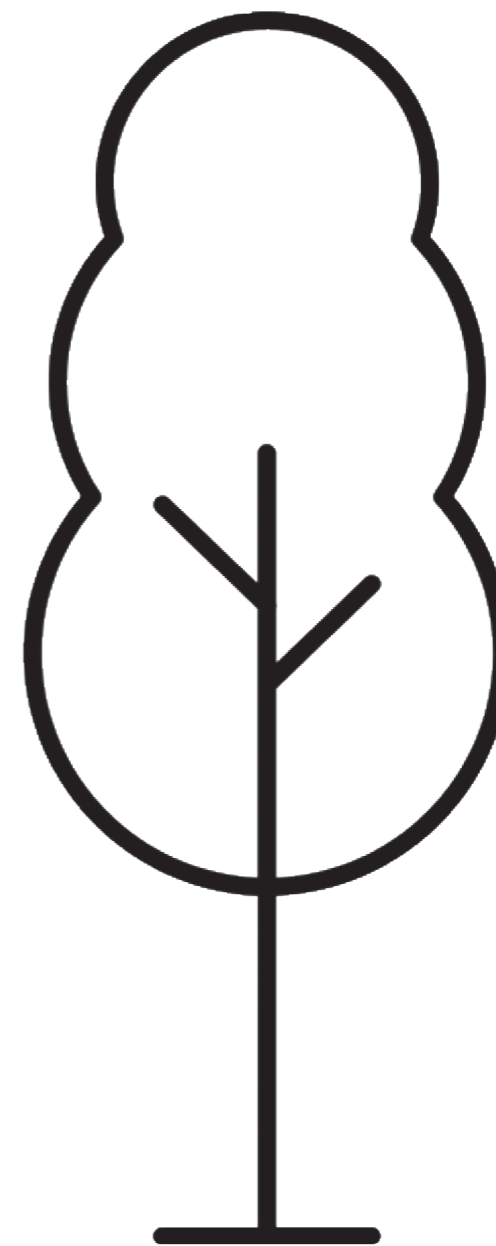
Sytuacja	Jakie konkretne działania mogłyby pomóc?	Jakie emocje mogą towarzyszyć tym osobom?	Jak możemy zadbać o to, by wszyscy czuli się bezpiecznie i akceptowani?
Dziecko uchodźców zaczyna szkołę, ale nie zna języka polskiego. Jak klasa może je wspierać?			
Uchodźczyni z Afganistanu trafiła do lokalnej społeczności, ale boi się, że nie zostanie zaakceptowana ze względu na różnice kulturowe.			
Rodzina uchodźców ma trudności ze znalezieniem mieszkania, ponieważ nie mówi dobrze po polsku i spotyka się z uprzedzeniami.			

„#HEJT”

1. Przypomnij sobie przykłady prześladowania i działań hejterskich, które spotkały bohaterów filmu, a następnie wypełnij poniższą tabelę.

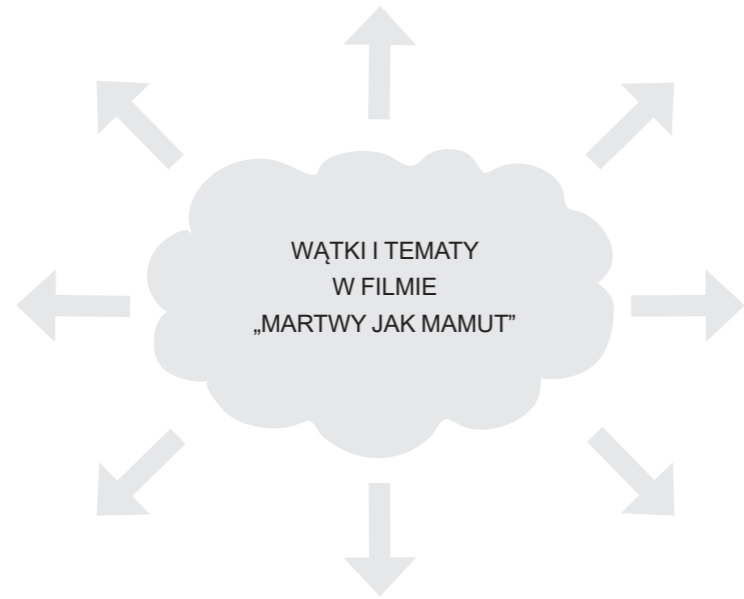
Przykład działań hejterskich wspomniany w filmie	Emocje towarzyszące prześladowanej ofierze	Emocje towarzyszące osobie, która prześladowuje

2. Do gałęzi drzewa dopisz osoby, do których możesz się zwrócić o pomoc, gdy jesteś świadkiem lub ofiarą prześladowania (np. nauczyciel, rodzic, przyjaciel, psycholog szkolny). Jeśli liczba gałęzi jest zbyt mała, dorysuj dodatkowe, by móc wypisać wszystkie osoby. Następnie wzdłuż korzenia drzewa zapisz pozytywne cechy charakteru, które pomagają ci w trudnych sytuacjach (np. odwaga, wytrwałość).

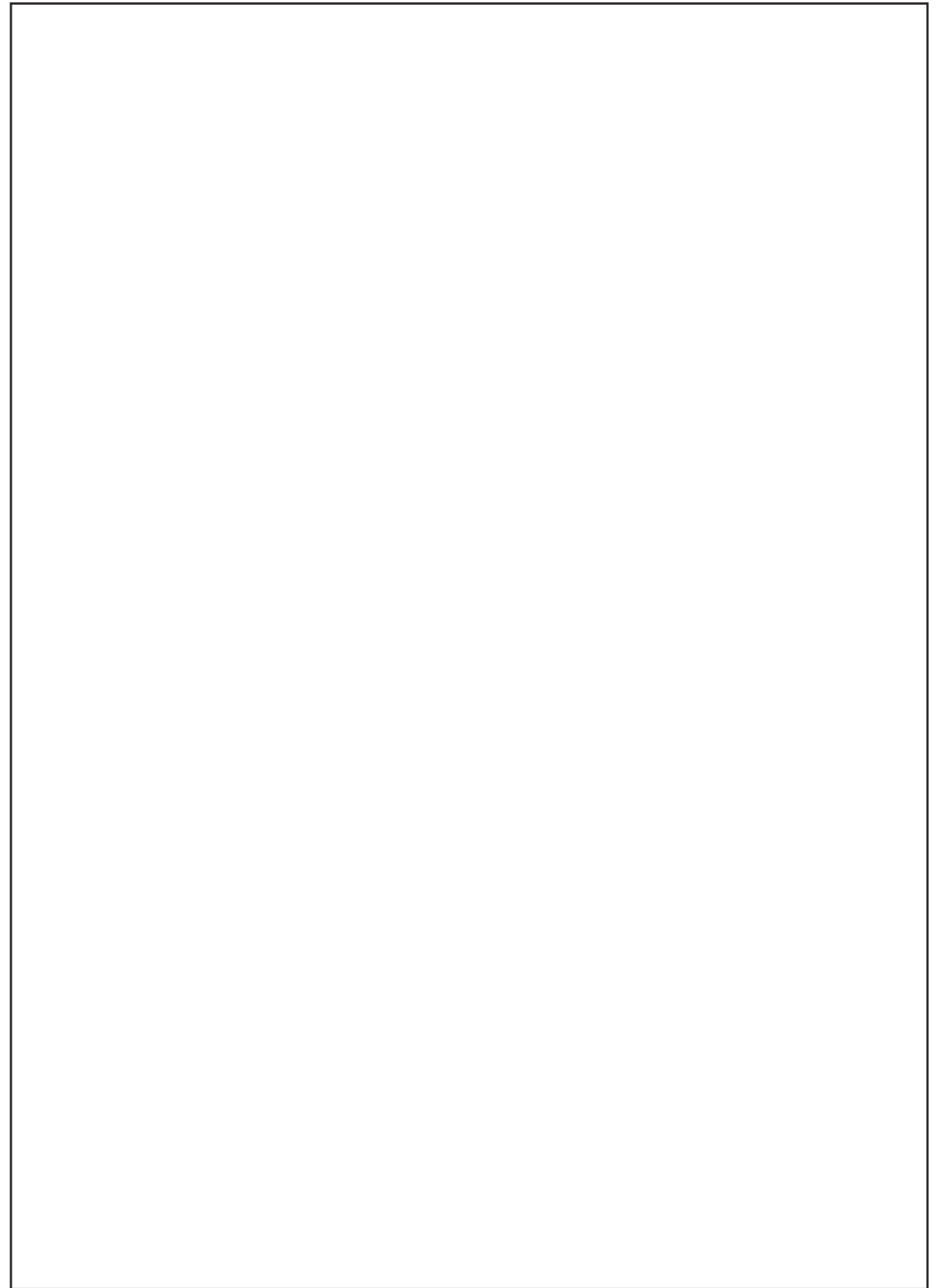

„MARTWY JAK MAMUT”

3. Nauczyciel prosi uczniów i uczennice o stworzenie mapy myśli, która przedstawia główne wątki i tematy poruszane w filmie. Mogą użyć rysunków, symboli i krótkich notatek.

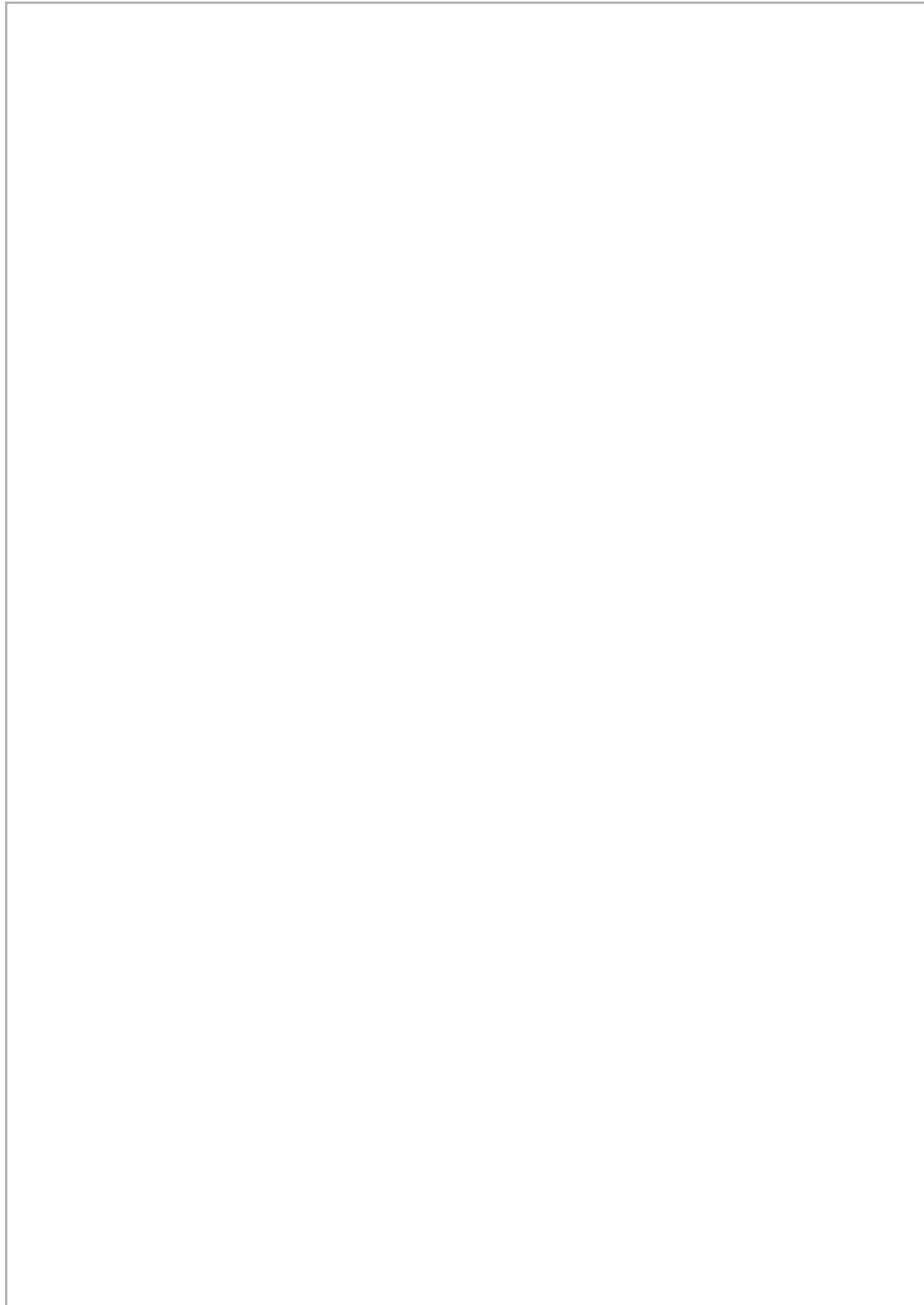

4. Zaprojektuj plakat do filmu „Martwy jak mamut”. Użyj elementów, które twoim zdaniem najlepiej oddadzą atmosferę i tematykę filmu.

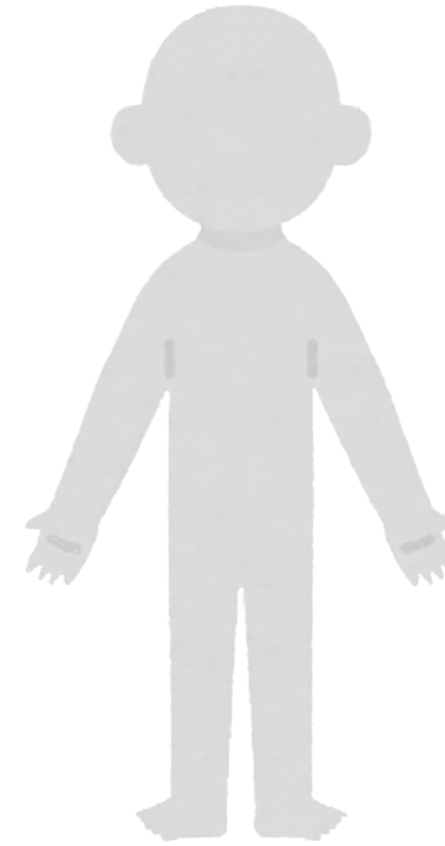

„NADZWYCZAJNA MONA”

1. Mój profil sensoryczny. Uczniowie i uczennice mają za zadanie stworzyć własny profil sensoryczny. Zapiszą w nim, które dźwięki, zapachy, smaki czy faktury lubią, a które ich denerwują.

2. Wpisz w poniższy schemat człowieka własne cechy, które uważasz za wyjątkowe i odróżniające cię od innych.

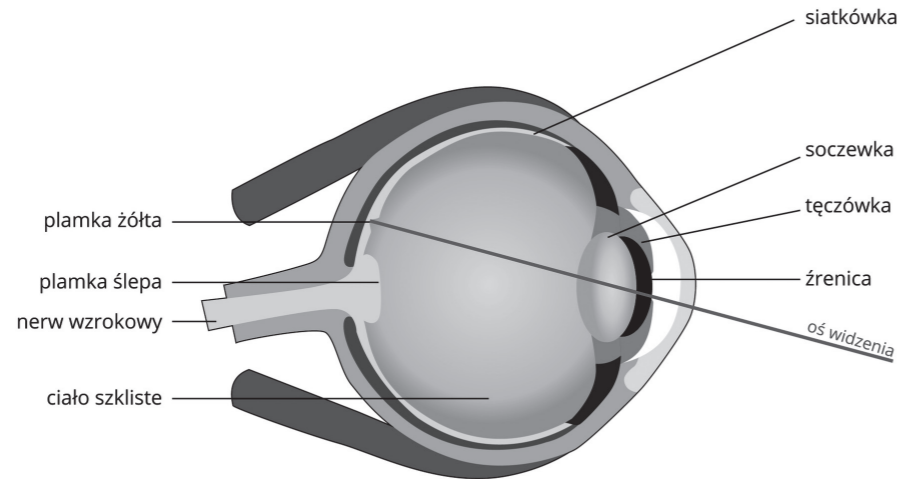
4. Jak mogę wspierać osoby nieneurotypowe w szkole (w społeczeństwie)?

„SNY ODBIJAJĄCE SIĘ W LUSTRACH”

5. Zadanie: oznacz i opisz miejsca, w których mogą pojawić się zaburzenia prowadzące do ślepoty. Przykłady:

- uszkodzenie siatkówki (np. w retinopatii barwnikowej),
- zmętnienie soczewki (zaćma),
- zanik nerwu wzrokowego (jaskra),
- uszkodzenia plamki żółtej (związane z wiekiem zwyrodnienie plamki).

Źródło: zpe.gov.pl

„W POGONI ZA WODNYMI STWORAMI”

2. Instrukcja:

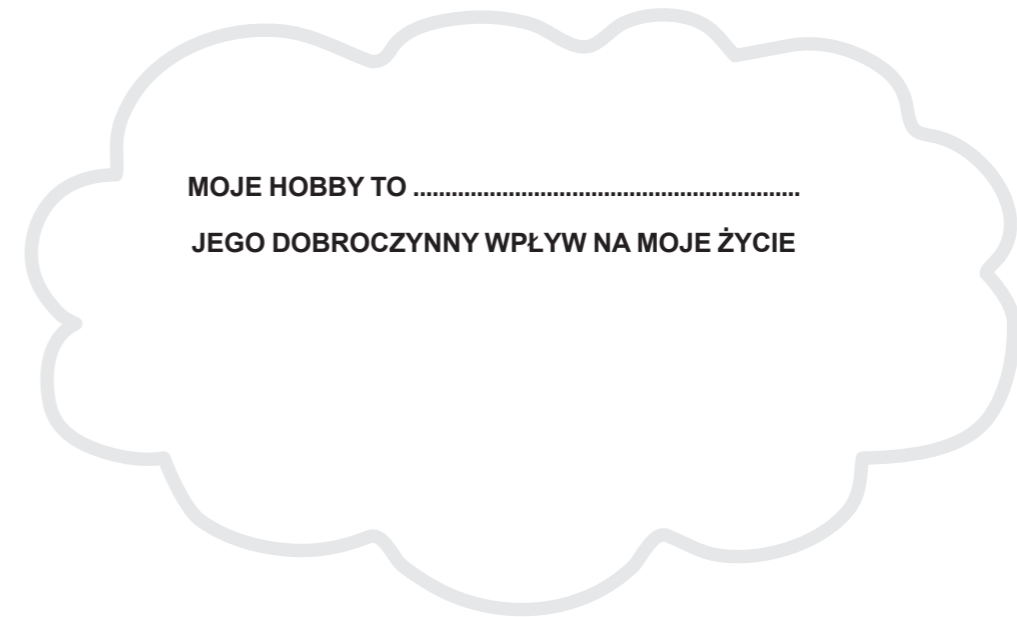
- Rozłóż na środku stołu 100 fasolek (to będzie populacja ryb w oceanie). Nauczyciel dzieli klasę na małe grupy – każda grupa reprezentuje flotę rybacką. Każda grupa dostaje kubeczek (łódź rybacką). Każda grupa na zmianę wybiera fasolki (ryby) z zasobów centralnych. Na początku każda grupa wylawia po 10 fasolek (ryby) w jednej turze. Nauczyciel notuje, ile ryb każda grupa złowiła w każdym etapie.
- Po pierwszej rundzie: Nauczyciel objaśnia, że na każdą rybę, która została w oceanie (niezłowiona), przybywa nowa fasolka jako efekt rozmnażania ryb. Na przykład: jeśli zostało 50 fasolek, dodaj 50 nowych fasolek do centralnego zasobu.
- Kolejne tury: Grupy ponownie łowią (tym razem po 15 fasolek) i proces rozmnażania ryb jest powtarzany, ale jeśli zasoby ryb spadają do określonego poziomu (np. poniżej 20 fasolek), rozmnażanie nie następuje, by zobrazować zjawisko przelowienia.

Dyskusja po symulacji:

- Jak szybko populacja ryb się zmniejszała?
- Co się działo, gdy zasoby rybne były na niskim poziomie?
- Co moglibyśmy zrobić, by populacja ryb była trwała?

Nauczyciel może wprowadzić pojęcie zrównoważonego rybołówstwa i wyjaśnić, jak odpowiednie zarządzanie połowami (np. ograniczenia połowowe, okresy ochronne) może zapobiegać przelowieniu.

3. Wypełnij.

„W POSZUKIWANIU TATY”

4. Przeczytaj wnioski z projektu badawczego Interdyscyplinarnego Zespołu Badań nad Dzieciństwem Uniwersytetu Warszawskiego, w którym wzięły udział dzieci urodzone dzięki in vitro (<http://childhoods.uw.edu.pl/projekty/projekt-ntr/badania-z-dziecmi/wnioski/>) i uzupełnij tabelę.

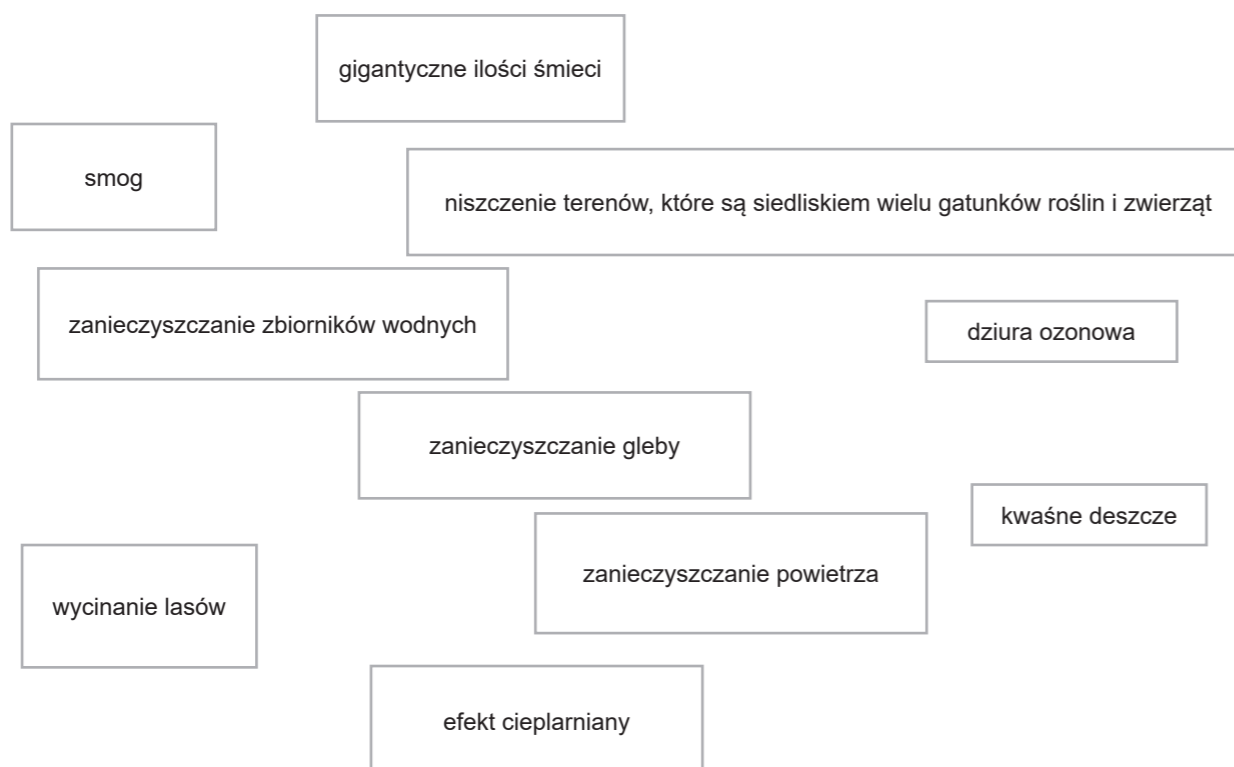
Co wiedziałem/ wiedziałam o in vitro przed przeczytaniem tekstu?	Czego się dowiedziałem/ dowiedziałam o in vitro po przeczytaniu tekstu?	Czego chciałbym/chciałabym się jeszcze dowiedzieć o in vitro?

„ŻÓŁW GRECKI”

1. Uzupełnij tabelę, uwzględniając zawody twoich rodziców i ich aktywność życiową.

	Jaki mam/mają wpływ na środowisko przyrodnicze?	Jaki mam/mają wpływ na wymieranie różnych gatunków?	Co mogę/mogą zrobić, by chronić różne gatunki?
Ja			
Moi rodzice			

2. Uporządkuj rozsypanki z hasłami według skali wpływu na środowisko naturalne, przyporządkowując odpowiednie liczby w skali 1–10 (1 – najmniej, 10 – najwięcej):

3. Wymień 5 gatunków zwierząt, które bardzo lubisz i chciałbyś/chciałabyś, żeby żyły na naszej planecie, jeszcze kiedy będą żyć twoje wnuki. Zastanów się, co możesz zrobić, żeby temu pomóc.

—
—
—
—
—

Co mogę?

4. Poszukaj w internecie, jakie są podgatunki żółwia greckiego i jakie tereny zamieszkuje każdy z nich.

Źródło: Wikipedia

Żółw grecki

* Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (Dz.U. 2017 poz. 356), rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. poz. 467).

instytucja kultury
miasta stołecznego
Warszawy

Opracowanie i redakcja: Anna Równy
Współpraca: Katarzyna Ślesicka, Monika Górka
Opracowanie graficzne: Barbara Piotrowska Drukarnia EFEKT Piotrowski sp.j.
Korekta: Dominik Wódz
Druk: Drukarnia EFEKT Piotrowski sp.j.

Dział Edukacji
Centrum Kultury Filmowej im. Andrzeja Wajdy
Al. Ujazdowskie 20/4
00-478 Warszawa

Studio U20
Al. Ujazdowskie 20
00-478 Warszawa

ckf@ckf.waw.pl
+48 518 640 875

[ckf.waw.pl]
filmnest.pl

Facebook: www.facebook.com/CentrumKulturyFilmowej
Instagram: www.instagram.com/ckf_im.andrzejawajdy
YouTube: www.youtube.com/c/CentrumKulturyFilmowejimAndrzejaWajdy
Linkedin: www.linkedin.com/company/centrum-kultury-filmowej-im-andrzeja-wajdy

Projekt finansuje Urząd m.st. Warszawy
© Centrum Kultury Filmowej im. Andrzeja Wajdy

